

Anul X nr. 4/2018

INFOSFERA

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Publicație indexată în bazele de date internaționale EBSCO și CEEOL

Revistă cu prestigiu științific recunoscut de Consiliul Național de Atestare
a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU)

Dirrecția Generală de Informații a Apărării

CUPRINS

<i>Mesajul Ministrului Apărării Naționale cu prilejul Centenarului Marii Uniri</i>	3
<i>Mesajul Șefului Statului Major al Apărării cu prilejul Centenarului Marii Uniri</i>	5
<i>Făurirea României mari – un act înălțător și, într-adevăr, istoric</i>	7
General Marian HĂPĂU, Directorul general al Direcției Generale de Informații a Apărării	
<i>2019 – În căutarea unei busole</i>	11
Liviu MUREȘAN	
<i>Aspecte privind războiul informațional: alterarea realității</i>	15
Iulian CHIFU	
<i>Relația dintre dezvoltarea tehnologiilor și transformarea serviciilor de intelligence</i>	21
Tiberiu TĂNASE	
<i>Rolul OSINT în prevenirea surprinderii la nivel strategic</i>	27
Milică PĂRĂLUȚĂ	
<i>Social media și OSINT</i>	33
Laurențiu-Paul MÂNDRAȘ	
<i>Războiul hibrid vs. războiul bazat pe rețea. Scurtă analiză comparativă</i>	41
Viorel BARBU	
<i>Aspecte istorice privind evoluția serviciilor de informații ruse</i>	50
Iulia BORISOV	
<i>„Mind mapping“ în analiza de contrainformații</i>	60
Sorina MANEA	
<i>O sută de ani de contrainformații militare - Nefas est nocere patriae</i>	66
Stan PETRESCU	
<i>Relația România - Marea Britanie în perioada interbelică prin prisma intereselor naționale de securitate. De la aliați la adversari</i>	74
Ioan-Codruț LUCINESCU	

MESAJUL MINISTRULUI APĂRĂRII NAȚIONALE, DOMNUL GABRIEL-BENIAMIN LEȘ, CU PRILEJUL ANIVERSĂRII CENTENARULUI MARI UNIRI

Ziua Națională a României, 1 Decembrie, semnifică pentru fiecare dintre noi momentul unirii în cadrul aceluiași granițe ale tuturor provinciilor istorice locuite de români. Sacrificiul eroilor de la Mărăști, Mărășești, Oituz și alte câmpuri de bătălie ale Primului Război Mondial, precum și voința națiunii române de a se reaseza în granițele ei firești au făcut posibilă Marea Unire din 1918, recunoscută pe plan internațional și consacrată în Tratatul de pace de la Paris.

În toate marile bătălii purtate de Armata noastră, de-a lungul timpului, în Războiul de Independență, în cele două conflagrații mondiale, dar și în vremurile noastre, în misiunile desfășurate în teatrele de operații, în Afganistan, Irak sau Balcanii de Vest, militarii români și-au făcut cu prisosință datoria.

Se cuvine așadar ca, în aceste zile, să ne aducem aminte și să-i cinstim pe toți eroii, deopotrivă pe cei care au căzut acum 100 de ani, luptând pe câmpurile de bătălie pentru reîntregirea neamului, și pe militarii români prezenți în ultimii ani în teatrele de operații internaționale.

Poporul român trebuie să știe că, datorită acestui prinos de curaj, de dăruire, de energie și de sânge, țara noastră este apreciată astăzi și respectată în calitate de furnizor de securitate. Adaptabilitatea Armatei la standardele tehnice și operaționale ale aliaților săi, într-un timp relativ scurt, a consolidat statutul României de țară contribuatoare la stabilitatea și securitatea regională și în zonele de criză și conflict.

Centenarul Marii Uniri reprezintă nu numai un moment de marcarea a istoriei, ci și, mai ales, reafirmarea angajamentului nostru pentru apărarea valorilor naționale. Acesta trebuie să fie totodată, pentru societatea românească, un prilej de reflecție profundă la identitatea noastră de neam într-o lume a globalizării, pentru a privi cu mândrie către viitor și a proiecta, de ce nu, următorii 100 de ani.

Din punctul de vedere al Armatei României, misiunea noastră este aceea de a continua reformele începute, cu accent pe finalizarea unor programe majore de înzestrare și pe inițierea unora noi (principalele programe de înzestrare – sistemul de rachete Patriot, programul privind transportoarele blindate, programul HIMARS, programul privind cele patru corvete multifuncționale), precum și pe perfecționarea instruirii trupelor, corespunzător cerințelor luptei armate moderne și standardelor euroatlantice. Militarii noștri participă alături de cei ai armatelor aliate și parteneri la misiuni dintre cele mai complexe sau se antrenează în exerciții multinaționale de amploare, care asigură un nivel de pregătire la cele mai exigente standarde aliate și cu o interoperabilitate ridicată.

Forțele armate se prezintă astăzi ca un organism aflat în plin proces de modernizare, cu structuri militare dinamice, încadrate cu profesioniști, care au pasiune și vocație pentru profesia lor, care sunt căliți în misiuni și exerciții internaționale, antrenați permanent să acționeze după proceduri interoperabile în cadrul Alianței, constituind o categorie de forțe aptă să acționeze în concordanță cu noile provocări de securitate din regiunea Mării Negre, în apărarea intereselor de securitate ale României.

Astăzi, cu toții, la 100 de ani de la momentul istoric de la 1 Decembrie 1918, putem vorbi de forțe armate mature, capabile să sprijine interesele și prioritățile naționale, deschise către lume, cu un profil consolidat într-o lume în schimbare, cu mize strategice asumate pe deplin de Ministerul Apărării Naționale.

Ziua Națională a României reprezintă un reper important, nu numai pentru întreaga noastră națiune, ci și în calendarul tradițiilor militare, o zi în care cinstim trecutul glorios al Armatei noastre, în care prețuim prezentul și ne gândim cu speranță la viitor.

Oamenii care au clădit România Mare cu sângele și viața lor credeau din toată inima în țară și în propășirea ei. Gândeau din toată ființa că împlinirea lor nu poate avea loc decât prin împlinirea patriei. Simțeau că libertatea și demnitatea lor nu pot exista decât prin cucerirea libertății și demnității naționale. Doar o astfel de simțire interioară a putut da naștere binecuvântatei Uniri din 1918.

Dumnezeu să binecuvânteze Armata României!

La mulți ani, România!

MESAJUL ȘEFULUI STATULUI MAJOR AL APĂRĂRII, GENERAL NICOLAE-IONEL CIUCĂ, CU PRILEJUL ANIVERSĂRII CENTENARULUI MARI UNIRI

În urmă cu 100 de ani, când armata română venea după patru decenii de pace (1878) și cu o oarecare euforie după cel de-al doilea război balcanic (1913), când dispărea o lume și se năștea alta, în plină dezintegrare a Imperiilor care, la acel moment, stăpâneau și provincii locuite de români, într-un context tragic pentru țară, am reușit să ieșim din Primul Război Mondial în tabăra învingătorilor.

Odată cu izbucnirea primei conflagrații mondiale, în vara anului 1914, armata română a fost pusă în fața unor noi provocări. Începutul războiului ne găsea cu o dotare precară generată, pe de o parte, de ideea că România era parte a unei alianțe iar, pe de altă parte, de reducerile bugetare încurajate de evoluția situației de securitate. Timp de doi ani, a devenit din ce în ce mai clar că România nu putea rămâne pe margine atâta timp cât milioane de români se aflau sub stăpânire străină. De aceea, în perioada de neutralitate (1914-1916), factorii militari de decizie au depus eforturi considerabile pentru dezvoltarea și menținerea unui potențial combativ în vederea susținerii viitoarelor campanii de eliberare a Transilvaniei, Banatului și Bucovinei. Au fost elaborate planuri minuțioase de război - „Planul de completare, transformare și reparare a armamentului munițiilor și materialului de război” și „Planul de completare a echipamentului” - pentru a fi gata în orice moment să se decreteze mobilizarea. Au fost asigurate frontierele pe Carpați, cu misiunea de a bloca pătrunderea inamicului prin trecătorile din munți. Începând cu luna februarie 1916 a fost organizată și acoperirea frontierei cu Bulgaria, precum și granița dobrogeană până la litoralul Mării Negre.

Deși au fost mobilizați peste 800.000 de oameni, după o serie de victorii tactice în Transilvania, armata română va suferi, în toamna anului 1916, o serie de înfrângeri zdrobitoare care vor forța retragerea autorităților statului în Moldova și a frontului pe aliniamentul Carpaților Orientali și pe Siret, pentru a putea apăra ceea ce mai rămăsese din statul român.

Primăvara lui 2017 aduce un suflu nou. Prin schimbarea leadership-ului militar (generalii Christescu, Averescu, Prezan) și susținerea din partea Misiunii Militare Franceze, armata română este reorganizată și instruită, iar campania din vara anului 1917 a adus o serie de victorii, desfășurate sub deviza „Pe aici nu se trece!”, la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Dăruirea, vitejia și spiritul de sacrificiu al militarilor români i-au uimit atât pe aliați - șeful misiunii franceze din România, generalul Henri Berthelot, afirmând că „românii sunt cei mai buni soldați din lume”, cât și pe inamici – generalul Curt von Morgen, comandantul ofensivei germane de la Mărășești, scriind că „rezistența dușmanului, în special a românilor, a fost neobișnuit de dârză”.

Aceste victorii, coordonate de marii generali ai vremii - Alexandru Averescu, Eremia Grigorescu, Constantin Prezan, au avut, pe lângă însemnătatea strategică, și o valoare simbolică, prin aceea că au ridicat moralul poporului român, care, în ciuda pierderilor suferite, nu a uitat obiectivul pentru care țara intrase în Marele Război, acela de reîntregire a neamului.

Armata României, instituție fundamentală a statului român, a demonstrat prin faptele sale de eroism că este un pilon esențial al edificiului național și un liant al națiunii, indiferent de vremurile pe care le-a traversat. În fața invadatorilor, a tifosului și a sărăciei cauzate de război, iubirea de țară și credința în Dumnezeu și în națiunea română au devenit adevărate forțe de rezistență. Renăscută din propria cenușă, Armata României a reintrat în război alături de Antanta, sfârșitul acestuia găsim-ne în tabăra învingătoare. Astfel s-a creat contextul oportun pentru românii din afara granițelor, care s-au mobilizat și au proclamat Unirea cu Țara – Basarabia, mai devreme, la 27 martie 1918, apoi Bucovina, la 28 noiembrie și, câteva zile mai târziu, la 1 Decembrie, unirea Transilvaniei și a Banatului. Se desăvârșea, astfel, un act de voință, consacrat pe câmpul de bătălie și consfințit, în anii următori, la Congresul de pace de la Paris.

Putem spune că recunoașterea Unirii de către marile puteri ale timpului este opera oamenilor politici, a diplomaților care au știut să negocieze la Conferința de pace de la Paris, însă efortul politic nu ar fi fost de ajuns fără energia canalizată a întregii națiuni române, venită parcă din straturile cele mai adânci ale conștiinței de neam, de istorie, de limbă și de tradiție.

Privim cu încredere către viitor doar pentru că am reușit să înțelegem trecutul!

Astăzi, la 100 de ani, când sărbătorim împreună Centenarul Marii Uniri, aducem un prinos de recunoștință eroilor armatei române, păstrăm vie în memorie și ducem mai departe memoria jertfei de sânge și a faptelor de arme ale înaintașilor noștri.

În actualul context internațional de securitate, complex și din ce în ce mai greu de previzionat, armatei și, implicit structurilor de informații ale acesteia, aflate sub comanda Direcției generale de informații a apărării, le revine misiunea dificilă de a preveni surprinderea strategică și de a ne respecta, cu onoare, misiunile și angajamentele asumate.

Rezultatele eforturilor și dăruirii militarilor români se reflectă în aprecierile aliaților și partenerilor noștri, pentru curajul, dăruirea și profesionalismul desăvârșit cu care au fost și sunt îndeplinite misiunile.

La mulți ani, România!

FĂURIREA ROMÂNIEI MARI – UN ACT ÎNĂLȚĂTOR ȘI, ÎNTR-ADEVĂR, ISTORIC

General Marian HĂPĂU,

*Directorul general al
Direcției Generale de Informații a Apărării*

Aniversarea Centenarului Marii Uniri de la 1918 – cel mai reprezentativ act politic din istoria națiunii române – îmi prilejuiește, nu numai din postura de reprezentant al unei instituții de elită a Armatei Române, ci și din aceea de ofițer activ și, mai cu seamă, ca român, onoarea și datoria de a aduce în prim-plan, un adevăr istoric fundamental, și anume faptul că desăvârșirea statului național unitar român, realizată prin unirea provinciilor românești cu Patria Mamă, a fost un drept al românilor, obținut cu mari sacrificii de sânge. Primul pas a fost unirea Basarabiei, la 27 martie 1918, apoi unirea Bucovinei de Nord, la 28 noiembrie 1918, iar, în final, unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului, la 1 Decembrie 1918. Cei care nu cunosc în amănunt istoria spun adeseori că România nu a meritat această Unire, că românii au plătit prea puțin pentru o realizare prea mare; dar o astfel de retorică nedreaptă pierde din vedere faptul că sacrificiile de sânge ale acestui popor au început nu în toamna lui 1916, când Regatul României a intrat în război, ci odată cu debutul primei conflagrații mondiale, când românii din provinciile aflate sub ocupația marilor puteri au fost nevoiți să lupte în armatele străine, în apărarea unor obiective politice ale propriilor asupritori. Mai mult decât atât, în 1916, când România a declarat război Austro-Ungariei, românii din Transilvania, deja vlăguiți de luptă și epidemii, s-au văzut în fața unei mari drame de conștiință: aceea de a purta un război fratricid, împotriva românilor din Regat. Ce poate fi mai greu decât atât?...

*De aceea, nutresc convingerea că, în aceste momente, nu sărbătoarea trebuie să ne preocupe cel mai mult, ci fundamentul istoric și moral al acestei înălțătoare realizări, care ne impune tuturor, prin forța lucrurilor, o datorie pe măsura sacrificiilor făcute de eroii de atunci: să arătăm lumii de azi și generațiilor de mâine că Marea Unire de la 1918 a fost un **act legitim, că suntem demni de independența politică și de unitatea câștigate atunci, iar mersul nostru prin istorie să păstreze mereu verticalitatea** pe care au dovedit-o înaintașii noștri.*

De aceea revin la cuvintele marelui Nicolae Titulescu, rostite în 1915 la întrunirea Acțiunii Naționale, pe tema Ardealului, și cimentate de actul politic de la 1918, cuvinte pe care consider că trebuie să le aibă în minte și în suflet orice român: „Sau România pricepe datoria pe care i-au creat-o

evenimentele în curs, (...) iar viitorul ei va fi o răzbunare prelungită și măreață a umilințelor ei seculare; sau România, mioapă (...) la tot ce e azi, nu pricepe și înlemnită stă pe loc, și atunci istoria ei va înfățișa pentru vecie exemplul unic și mizerabil, al unei sinucideri viețuite”.

Datoria noastră de azi este aceea de a îndrepta acest popor către un consens general în slujba interesului național, de a ne uni elitele într-un proces de analiză și de reflecție critică, în măsură să construiască mai departe, pe fundamentul edificiului de la 1918, un Stat român modern, în pas cu vremurile sale, iar prin stabilitatea și unitatea noastră ca popor să dovedim că suntem capabili să ne proiectăm cu responsabilitate viitorul. Toate nemulțumirile și dezbinările noastre de astăzi sunt neînsemnate față de realitatea cruntă pe care au avut-o de înfruntat făuritorii Marii Uniri. De aceea trebuie să ne amintim mereu că marea lor înfăptuire a fost posibilă pentru că au acționat împreună. Chiar dacă nutreau convingeri diferite și apărau ideologii opuse, iar mulți dintre ei au rămas adversari înverșunați pe viață, chiar dacă unii erau mai ambițioși sau mai nerăbdători, iar alții pesimiști sau descurajați, totuși ei nu au uitat nicio clipă că au un țel și o responsabilitate mai presus de ei înșiși și de vremelnicia unei funcții: un stat unitar, pentru un popor vechi, greu încercat de istorie, care merită să se dezvolte liber și a cărui rezistență în fața potrivniciei de veacuri a marilor puteri trebuie privită poate ca miracol. România a fost capabilă să reziste într-un colț de Europă, la porțile Orientului, tocmai fiindcă a știut să fie statul tuturor cetățenilor săi, indiferent de etnie, religie sau opțiuni ideologice – o unitate în diversitate. Dincolo de faptul că a adus între hotarele sale teritoriile ce-i fuseseră sfârtecate și pe românii ce suferiseră grele opresiuni și marea nedreptate a asupritorilor lor – încercarea de a-i deznaționaliza –, România Mare a mai cuprins în propriile granițe și multe minorități etnice și religioase, pe care a știut însă să le respecte, permițându-le să se dezvolte în siguranță și egalitate, sub un singur drapel. A fi uniți nu înseamnă a fi toți la fel, ci a păstra și a respecta o zestre istorică și sufletească pe care am moștenit-o în comun de la înaintașii noștri.

Astfel, misiunea noastră ca popor este să învățăm din lecția artizanilor Marii Uniri de la 1918 că nu trebuie să lăsăm diferențele de opinie sau interesele străine să ne dezbine și să căutăm, prin fiecare lucru pe care îl facem, să ne păstrăm demni de greaua jertfă pe care a făcut-o pe câmpul de luptă generația care a luptat în Războiul de Reîntregire. Abia atunci vom putea sta cu fruntea sus când privim înapoi în istorie, gândindu-ne că ne privim în ochi bunicii și străbunicii pe care i-am pierdut în lupte sau care au îndurat povara prizonieratului, că suntem demni să-i omagiem și că am înțeles ceva din jertfa lor. Și tot atunci ne vom fi împlinit datoria față de generația de mâine, care așteaptă de la noi o Românie solidă, stabilă, în măsură să-și construiască viitorul pe principiile demnității și democrației.

La mulți ani, România!

Direcția generală de informații a apărării

INFOSFERA, anul X, nr. 4, 2018

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

2019 – ÎN CĂUTAREA UNEI BUSOLE

*Dr. Liviu MUREȘAN**

Abstract

The current international security environment is full of tensions, with rapid, unpredictable developments that have long-term effects on large spaces. That is why the assessment of the threats that could arise in 2019 becomes a very difficult one. In author`s opinion, such an assessment should take into account the unpredictability, fluidity, dynamics and proportion of changes in the international environment. In the following, the author presents some key issues to be taken into account in 2019: changes in US policy (focusing on the promotion of their own interests), the development of the Chinese Initiative “Belt and Road” (launched in 2013 by the Chinese president Xi Jinping), the growth of the Shanghai Cooperation Organization role (which may become an eastern counter-balance of NATO), and last but not the least, Russia`s attempts to increase its sphere of influence.

Keywords: *security, challenges, assessments, policies, US, China, Russia.*

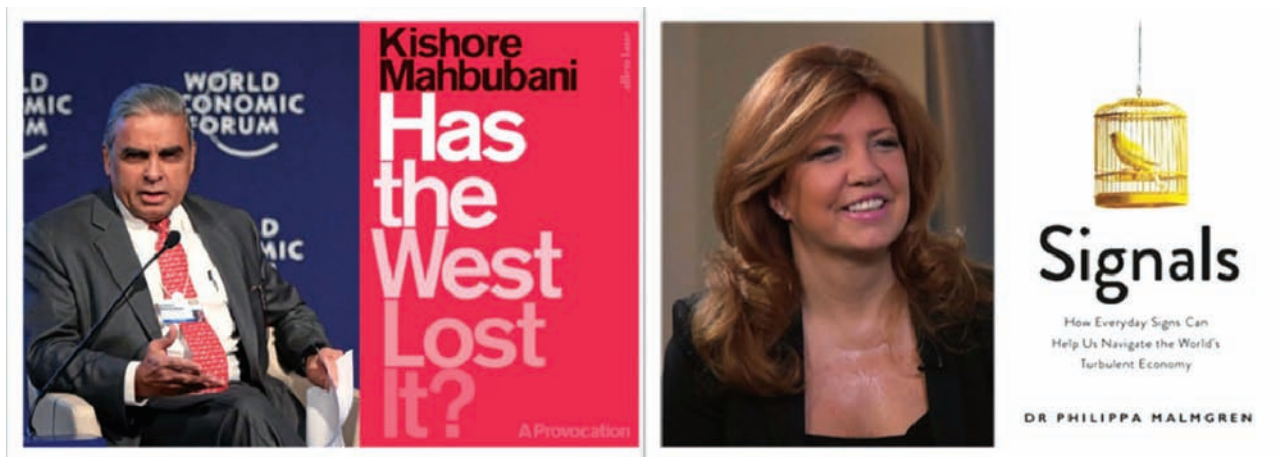
La încheierea unui an extrem de agitat în mediul politic internațional, se pare că s-a pierdut busola. Din acest motiv, pentru 2019 se caută o busolă care să ajute la stabilirea direcțiilor de dezvoltare și securitate la nivel internațional pentru a se evita declanșarea unui conflict

major, în condițiile intrării într-o nouă perioadă de război rece.

Într-o carte recent apărută, Kishore Mahbubani spunea că Vestul a condus lumea aproape 200 de ani, însă *acum este obligat să învețe să împartă sau chiar să abandoneze*

* *Liviu MUREȘAN este președinte executiv al Fundației EURISC.*

această poziție de conducere și să se adapteze la o lume pe care nu o mai poate domina.

Chiar dacă unele evoluții profunde sunt în curs de a se produce, altele au o probabilitate redusă să se regăsească pe agenda anului 2019. Alături de metode sofisticate de analiză și de tehnologii de ultimă oră de prelucrare a fluxurilor de informații, se găsesc și căi mai simple de identificare a unor posibile evenimente grave care se pot produce în viitor. Referindu-se, în principal, la domeniul economic, dar nu numai, dr. Pippa Malmgren, în cartea sa „Signals“, invita să nu ne concentrăm pe previziuni privind un viitor incert, ci, mai degrabă, să fim mai bine pregătiți pentru acest viitor, indiferent ce va aduce el, și să învățăm să „citim semnalele” din jurul nostru, mai ales cele care par, la prima vedere, fără importanță.

În momentul de față, mediul de securitate este tensionat, cu evoluții rapide, impredictibile și cu efecte pe spații mari și pe termen lung. Astfel, este tot mai greu să se facă evaluarea amenințărilor la nivel global. Impredictibilitatea, fluiditatea, dinamica, dimensiunea/proporția schimbărilor în mediul internațional de securitate sunt parametri de care trebuie să se țină cont într-o măsură tot mai mare în perioada următoare.

Privind în urmă la anul 2018, cred că principala amenințare care s-a manifestat și care probabil se va menține și în 2019 este pierderea încrederii (*trust*) între aliați, în instituțiile internaționale și în sistemul politic internațional, așa cum a funcționat el până în prezent.

SUA își mențin poziția de lider global cu un efort considerabil, care, în anumite cazuri, nu este recunoscut. Din această perspectivă, este de înțeles nemulțumirea manifestată de către

actuala Administrație de la Washington față de dezinteresul sau chiar refuzul unor aliați europeni de a împărți povara cheltuielilor în domeniul apărării (*burden-sharing*) ș.a. Momentul aniversar de la 11 noiembrie 2018, de la Paris, de comemorare a încheierii Primului Război Mondial, a prilejuit și rememorarea efortului și sacrificiului făcut de către Statele Unite pentru instalarea păcii pe continental european. Europa a fost salvată și ajutată de SUA și în cel de-al Doilea Război Mondial și apoi în procesul de reconstrucție, inclusiv prin sprijinul hotărâtor american pentru menținerea în funcțiune a Alianței Nord-Atlantice.

În ultimii doi ani, Statele Unite au trecut la o politică de promovare accentuată a intereselor proprii, afectând instituțiile internaționale existente și interesele multor aliați de încredere, fără a căror cooperare SUA vor putea tot mai greu să își mențină poziția de lider mondial. Prin utilizarea într-o măsură tot mai mare a instrumentului sancțiunilor, Statele Unite riscă să descopere unele efecte ascunse care vor afecta rezultatele scontate inițial; unul dintre aceste efecte îl constituie strângerea relațiilor între țări ale căror interese nu coincid cu cele americane și care nu intenționau să colaboreze atât de mult (F. Rusă, China, Iran, Turcia ș.a.).

Inițiativa „Belt and Road” (*Belt and Road Initiative - BRI*), lansată în 2013 de către președintele Chinei, Xi Jinping, are perspectiva de a deveni cel mai important proiect al secolului XXI. Modul în care China și SUA vor înțelege să colaboreze va avea impact nu numai asupra relațiilor lor politice, economice și militare,

dar și asupra mediului internațional de securitate. În 2019, China va continua proiectul *Belt and Road Initiative*, va urmări să învețe din lecțiile dure ale începutului acestui proiect, va înfrunta acele puteri care văd în dezvoltarea acestui proiect un pericol, o competiție, și mai puțin o șansă de cooperare. Prin urmare, cel mai probabil, BRI va dovedi că are nu numai o dimensiune de dezvoltare, dar și una de securitate.

Statele beneficiare de contracte în cadrul BRI vor constata că efortul lor financiar va trebui să se alăture celui chinez sau internațional, un prilej de învățare pentru toate părțile. Țările în curs de dezvoltare vor avea ocazia să descopere și diferențele dintre proiectele promovate în perioada puterilor coloniale sau a proiectelor promovate de către instituțiile financiar-bancare internaționale și soluțiile promovate de către partenerii chinezi.

Totodată, în perioada următoare este de dorit să se acorde o mai mare atenție evoluțiilor din cadrul Organizației de Cooperare de la Shanghai/SCO. Summit-ul SCO (Qingdao, 9-10 iunie 2018), organizat pentru a patra oară în China, a marcat cea de-a 18 aniversare a organizației și a fost diferit față de cele anterioare, aducând în discuție noi forme de cooperare între membrii săi și trimițând semnale despre potențialul statelor membre și intențiile lor viitoare. Organizația

de Cooperare de la Shanghai cuprinde opt țări membre (China, Rusia, India, Pakistan, Kazahstan, Uzbekistan, Tadjikistan, Kirghizstan), patru țări observator (Afganistan, Belarus, Iran și Mongolia), precum și șase țări partenere de dialog (Armenia, Azerbaidjan, Cambodgia, Nepal, Sri Lanka și Turcia). Unii comentatori consideră că SCO poate fi văzută ca un fel de „NATO de la Est”.

Pentru a da doar un exemplu, putem spune că avem două vecinătăți între cele „două NATO”, ușor de identificat în fața unei hărți a lumii. Prima vecinătate este în partea de est a Europei, acolo unde țările membre ale Alianței, de la Marea Baltică până la Marea Neagră, sunt „gard în gard” cu F. Rusă, un membru fondator al Organizației de Cooperare de la Shanghai. Cea de-a doua vecinătate este în zona Asia-Pacific, acolo unde două state membre NATO, Statele Unite și Canada, se găsesc în fața F. Ruse și Chinei, având Oceanul Pacific între ele.

Astfel, după cum am avut ocazia să semnalez cu aproape un deceniu în urmă, NATO și SCO fie „își vor strânge mâinile peste Pacific”, fie pot transforma acest spațiu imens în unul din câmpurile de bătălie, într-un viitor război mondial. „Nu este complet de neconceput ca NATO și Organizația de Cooperare de la Shanghai, într-o bună zi, să aibă conversații privind securitatea euroasiatică

și conectivitate”, se subliniază într-un raport recent al *World Economic Forum*. În perioada următoare, această perspectivă poate juca un rol important în actualul mediu de securitate, deosebit de complex, dinamic și periculos.

Cu gândul la recomandările făcute de Sun Tzu, în urmă cu 2500 de ani, referitoare la cum să câștigi un război fără să duci nicio bătălie, după acest Summit al SCO este de așteptat ca la Washington, Bruxelles și în alte capitale occidentale să se acorde mai multă atenție dezvoltărilor din zona Asiei, implicațiilor acestora la nivel mondial, identificându-se, în același timp, domeniile cu potențial de cooperare sau confruntare.

Probabil că F. Rusă va continua în 2019 programul său militar de dotare cu echipamente performante, va spori exportul de echipament modern și își va perfecționa capacitățile sale nucleare și în domeniul *cyber*. Experiența militară acumulată în Siria și posibilitatea testării noilor echipamente militare vor oferi ocazia să se relice acest model și în alte zone. Lansarea de către Moscova a unei noi axe geopolitice, Marea

Caspică - Marea Neagră - Marea Mediterană, și, probabil, consolidarea acesteia, vor contribui la întărirea influenței F. Ruse la hotarul estic al Alianței Nord-Atlantice. Am semnalat potențialul unei astfel de axe în urmă cu două decenii, însă atunci nu existau condițiile necesare pentru manifestarea acesteia. F.Rusă nu reușise să aducă în jurul mesei de tratative țările riverane la Marea Caspică, iar Marea Neagră nu era încă sub controlul rusesc la care s-a ajuns în prezent.

În aceste condiții, România, prin prisma responsabilităților care îi revin în 2019 în cadrul Uniunii Europene, va avea nevoie de propria busolă pentru a aborda președinția Consiliului UE nu numai ca o provocare, ci și ca o șansă pentru țara noastră și pentru construcția europeană, aflată în plin proces de reinventare. În același timp, România este unul dintre beneficiarii privilegiați ai unui parteneriat strategic cu Statele Unite și care va fi și în 2019 principalul reper în politica de securitate și apărare a țării noastre.

ASPECTE PRIVIND RĂZBOIUL INFORMAȚIONAL: ALTERAREA REALITĂȚII

*Iulian CHIFU**

Abstract

The fourth and fifth generations of informational warfare are directly linked to the evolution of perception and a journey leading us from post-truth via post-factual approaches to post-humanity. If the post-truth¹ is about emotions that are influencing the perceptions and the attempt to alter perceptions at a large scale, especially due to interpretations of the reality, post-factual² approach already deals with altering the facts and changing the past, so that the very reality is at stake.

Moreover, if we move further, in the use of artificial intelligence³, we reach a moment where our mind is at stake and the very processes of thinking, perceiving, understanding and knowing the reality are altered via the direct impact to our minds, when facing an intelligence that plays with enormous groups of big data⁴, that know each of us in detail and is playing with all of us, individually, in real time, with effective psychological tools, in order to twist everything that we know. It's no longer about perception or even facts, but about our own minds.

***Keywords:** post truth, post-fact, post-reality, post-humanity, populism, social media, sofism, artificial intelligence*

Războiul informațional⁵ - intrarea într-a cincea generație

Profundarea temelor privind ultimele evoluții în războiul informațional scoate în evidență **noile provocări cu care se va confrunta mintea umană** în viitorul apropiat și previzibil. Deja războiul informațional a trecut la a patra generație și se fac studii intense de natură tehnologică către a cincea generație a jocului cu mintea umană, din perspectiva alterării percepțiilor și cognițiilor, și, în continuare, cât de alterate pot fi aceste etape în fixarea și generarea părerilor, opiniilor și alegerilor la nivel individual sau de grup.

Dacă la prima generație metodele utilizate erau dezinformarea, propaganda, măsurile active și elementele de operațiuni psihologice⁶, cea de-a doua a avut în vedere *obiectivarea constructului abstract în spațiul virtual⁷* și comunicarea dintre spațiul real și cel virtual, în timp ce cea de-a treia

se referă la *accesarea individuală*, dar pe bază de modele – *pattern-uri* ale întregii mase sociale, pe bază de *big data* – ținte spre care sunt dirijate realitățile alterate. Generația a patra vizează, în mod direct, personalitățile care nu sunt tangibile prin **instrumentarul de tip Cambridge Analytica** de a treia generație, cei 3-15% pentru care probabilitatea de influențare este nulă, în funcție de subiect, prin instrumentar specific, adaptat, *tailor made*, special definit pentru individul vizat după studierea sa amănunțită, cea mai clară metodă fiind *character assassination*⁸.

În prezent, putem afirma că deja sunt conturate perspectivele unei a cincea generații, care va apărea în circa doi ani, atunci când tehnologia va permite atribuirea de „imagini reale” fiecărei figuri publice care poate transmite orice mesaj prestabilit dorim, audio și video. Imaginați-vă confuzia unei lumi în care președintele SUA declară război în materiale video și audio,

* *Iulian CHIFU este conf. univ. dr. în cadrul Universității Naționale de Apărare și profesor asociat al Departamentului Relații Internaționale al SNSPA București. Este specializat în Analiză de conflict, Decizie în criză și Reconstrucție post-conflict. A fost consilier prezidențial (2011-2014) pentru Afaceri Strategice, Securitate și Politică Externă.*

el însuși, manipulat ca imagine, și nu un actor sau o sosie, iar președintele Franței își prezintă demisia în direct⁹. Văzul, cel mai puternic dintre simțuri, care aduce creierului uman 87% din informație, devine astfel relativizat și fără perspective de selecție, pentru a putea discerne adevărul de realitatea prefabricată. Mai mult, atunci când în spațiul public nu e emisă doar o asemenea enormitate, ci șapte mesaje distincte și nuanțate pe o anumită temă, confuzia este maximă, iar joaca cu mintea umană atinge apogeul.

Astfel ajungem la post-Adevăr, post-factual, și, mai departe, la post-umanitate.

Post-adevăr: originile sale teoretice și instrumentarul care a dus la validarea războaielor informaționale moderne

Potrivit *Oxford Dictionaries*¹⁰, termenul de „post-adevăr” (*post truth*) este utilizat încă din 1992 de către Steve Tesich în eseul „A Government of Lies”, apărut în publicația *The Nation*¹¹. Dicționarul britanic specifică, totodată, că termenul de post-adevăr este unul dintre cele mai căutate cuvinte în anul 2016 - când au apărut, de altfel, și cele mai multe lucrări legate de acest subiect și de război informațional sub diferite forme. Potrivit lui S.Tesich, istoria revelată după deschiderea arhivelor legate de Watergate, de scandalul Iran-Contras și de primul război din Golf demonstrează că „noi, ca oameni liberi, am acceptat și decis de bună voie să trăim într-un fel de lume post-adevăr”¹². Referințele sale discută cât de puțin cunosc oamenii obișnuiți din marile dosare și teme ale operațiunilor contemporane – speciale, clasificate, militare – și cât de mare e distanța între ceea ce se prezintă public și ceea ce absorbim și înțelegem dintr-o realitate sensibil mai complexă și care ne e refuzată în toate detaliile sale.

Definirea ulterioară a termenului/noțiunii/conceptului de politici post-adevăr, post-factuale sau post-realitate se referă mai degrabă la o cultură politică în care dezbaterile face apel mai degrabă la emoții¹³, fără legătură cu detaliile politicilor concrete, în care propaganda rezumată în *talkingpoints* (ideile generale stabilite de strategia de comunicare, repetate unanim de

grupul în cauză), care ignoră pe deplin faptele și realitatea înconjurătoare, este definitorie. Post-adevărul nu înseamnă contestarea sau falsificarea faptelor și a opiniilor experților, ci trimite totul într-o subordonare totală față de emoțiile provocate publicului, care ignoră adevărurile și faptele prezentate obiectiv, fiind orbit de emoții și porniri umorale.

Există o întreagă dezbateră despre cât de nou sau de vechi e războiul informațional, sau despre politicile populiste care recurg la emoții. Deși unii susțin că astfel de aspecte datează de când există politică și debateri în agora antică, legăm totuși explozia post-adevărului de cea a Internetului și *social media*, care oferă oricui capacitatea de a transmite unui public larg, necontrolabil, dar conectat la rețea, idei și emoții profunde care-i pot afecta opiniile. Și e puternic legat de schimbările sociale produse de tehnologie, cu precădere de *social media*.

Originile post-adevărului: filosofia clasică, tehnologia, populismul

Filosoful francez Bernard-Henri Lévy a încercat să explice paradigma post-adevărului, din perspectiva a trei componente, trei dezvoltări ale realității umane cu care va trebui să ne obișnuim: „un suspect filozofic, un vinovat tehnologic și un responsabil profund politic”¹⁴ al zilelor de astăzi și acestei năpaste a post-adevărului.

Astfel, totul a plecat de la filozofia modernă. Toți cei ce pun sub semnul întrebării Adevărul își au originea în gândirea filozofică a lui Friedrich Nietzsche, care pune la îndoială Adevărul ca un absolut, îl relativizează, și mai mult, îl așază ca parte egală a dreptului de a exista și a fi analizat ca Minciună. Nietzsche întreba „de ce Adevărul să aibă valoare mai mare decât Minciuna?”¹⁵. E un semn mare de întrebare pus atunci, care dăinuie și azi, iar efectele acestui silogism filozofic exclud raportarea etică, morală sau la un sistem axiologic complex și duc la lumea nebună de azi.

Dar, într-un fel, e revenirea în ciclu a unei idei clasice a filosofiei grecești. Este renașterea celei mai vechi idei a filozofiei – școala de gândire a sofistilor¹⁶ – și a perpetuei lupte de idei între Filozofi și Sofiști. Sofiștii puneau sub semnul

întrebării pe proprietarul, deținătorul Adevărului absolut. Doctrina lor vorbește despre faptul că Socrate și Platon nu au dreptul, nu pot reclama că dețin Adevărul. Din acest punct de vedere, suntem cu toții, cu *social media*, reîncarnarea sofistilor în lumea modernă.

Interferența tehnologică, odată cu apariția Internetului și a rețelelor sociale, a dus la democratizarea absolută în spațiul virtual, dar care atacă direct mintea și percepția omului real, conectat la acest spațiu. Democratizarea a făcut să se înregistreze o explozie cu consecințe enorme, prin promovarea unei idei generoase: fiecare adevăr, fiecare idee să aibă o valoare egală. Și să se confrunte cu competiția altor idei, pentru a vedea care e mai ascultată, mai prizată.

Nu-i vorba, aceasta a fost și o verificare a naturii umane, spun eu, o verificare absolută a modului în care arată omul, cu adevărat, pe medie, și care e natura spiritului uman, cât contează individualitatea și cât „spiritul de turmă”. Ține de educație, obișnuințe, tradiții, trăsături caracteristice, dar și de societate, de relaționare, spiritul comunitar și ierarhizarea naturală a ei.

Deci, Internetul și *social media* au făcut ca fiecare propoziție și fiecare părere să fie egală. Am ajuns la o democratizare absolută a Adevărului, fapt care a împins mult dincolo de Nietzsche relativizarea Adevărului. Nu mai este vorba despre acordarea unei valori etice superioare Adevărului în raport cu Minciuna, ci, mai degrabă, despre egalarea tuturor nuanțelor – care au valoare similară în competiția propozițiilor de pe Internet – dintre Minciuna extremă și Adevărul absolut. Mai mult, egalizează și sursa acestor idei apărute, a idiotului pus alături de geniu, de cunoscător, de expert, de profesionist. E un dezastru. Nu neapărat absolut. Levy susține că face parte din natura și devenirea umană, că omul e obligat, în devenirea sa, să se confrunte și să se adapteze și la această etapă a evoluției, pentru a putea rezista viitorului.

În fine, politicienii populiști sunt a treia sursă-vinovat de problema discutată. Aici intrăm deja în abordări care-l amintesc pe Kafka sau Eugen Ionescu, un teatru al absurdului. Populiștii recurg la emoții, dar principala lor idee este că

„Adevărul nu e Adevăr, Adevărul e ceea ce spun eu”. Așa au apărut nazismul, absolutismul modern, autoritarismul. E noua idee care împinge, însă, prin consecințe, la absurd și la distrugerea libertății, și la controlul absolut al centrului, oricare ar fi acela, asupra popoarelor, societăților, națiunilor, lumii.

De la post-adevăr la post-factual și post-umanitate

Dacă post-adevărul înseamnă relativizarea valorii Adevărului, chestionarea deținătorului adevărului (sofiști), egalarea ca valoare a Minciunii cu Adevărul (F. Nietzsche), democratizarea Adevărului (*social media*, toate propozițiile sunt egale, indiferent de emitent și de legătura cu Adevărul), aici vorbim exclusiv despre legătura percepției umane, a înțelegerii umane, cu Adevărul. Cu realitatea¹⁷. Vorbim despre interpretări, despre emoții care alterează înțelegerea adevărului sau obstrucționează și dirijează Adevărul nostru individual. Dar nu afectează faptele.

Post-factualul începe de acolo de unde vorbim despre paradigma *Ceea ce vezi nu este Adevărat, Ceea ce percepi cu simțurile, nemijlocit, nu e Adevărat*, respectiv despre alterarea faptelor prin prisma alterării percepției. Nu mai e vorba despre interpretare, ci despre alterarea fundamentală a faptelor petrecute. Abordarea populistă de tip „Adevărul e ceea ce spun eu că este Adevărul”¹⁸ transformă faptul în non-fapt sau în opusul său.

Acest tip de abordare, care e combinată cu cenzura mass-media, blocarea libertății presei, liberei circulații a ideilor, libertății de exprimare, împinge societatea vizată către autoritarism, către dictatură. Dacă ne uităm azi la modul de prezentare oficială a Kremlinului, prin purtătorii săi de cuvânt, a agresiunii Rusiei în Ucraina, a doborârii zborului MH 17 deasupra Donbasului, a otrăvirii cu noviciok a lui Serghei Skripal, a ingerinței în alegerile din SUA și din alte state, vedem sensul mișcării. Manipularea Adevărului, cu construcția alternativelor realității, alterează pur și simplu faptele pentru publicul rus și cel captiv. Sau, după cum spunea Bernard Henry Levy, „Nu te poți abține să crezi că Putin

e comandant al Țării sale, e istoric șef, Jurnalist Șef și vrea să șteargă, să rescrie, să reinventeze istoria trecutului”¹⁹.

Aici referința e transparentă la Françoise Sagan, cea care spunea „*Nimeni nu știe niciodată ce vă rezervă trecutul*” – cu referire directă la alterarea și rescrierea istoriei în viitor²⁰. Aici este vorba despre regimurile populiste și **post-factualul**. Faptele sunt rescrise, nu reinterpretate, și schimbate dramatic. Mai știm și noi istoria eroismelor lui Ceaușescu, rescrise după preluarea puterii de către acesta, în 1965. Se rescrie istoria și în Polonia actuală, cu rolul opoziției Solidarnosc – se distrug imaginea și rolul lui Lech Walesa și îl reasează pe B. Geremek în prim-plan. Asta fac politicienii populiști. Post-factual²¹.

Post-umanitatea este și mai tragică și se leagă direct de o altă creație a omului, *artificial intelligence* – a.i. Un mecanism de învățare automată, independentă, a unor mașini capabile să manipuleze infinit mai multe date decât ființa umană, cu infinit mai multă eficiență, sigur în fracțiuni de secundă, și care pot reproduce realitatea destinată oricărui simț uman, însă care pot și altera mintea umană în mod programat.

Totul a plecat de la suprautilizarea a.i. în detectarea *fakenews*. Am învățat mașinile să coroboreze elemente de limbaj, le-am învățat să traducă, să citească, să scrie versuri (nu poezii!!!), să priceapă gramatici și sintaxe, să creeze fraze corecte în orice limbă, mai corecte decât vorbirea oamenilor reali. Mai mult, le-am învățat să recunoască fețe, să interpreteze gesturi, să creeze grimase, iar astăzi programul prin care un text și o imagine a oricui, împreună cu vocea sa, pot crea declarații „autentice”, factuale, care sunt transmise pe scară largă, mai necesită până în doi ani timp pentru perfecționare²². Atunci să te ții război informațional!

Spuneam mai sus, cum e să te trezești cu un motor de inteligență artificială care creează din algoritmi, prin utilizarea de mega-date, imaginea reală a unui lider care susține un discurs plecând de la text. Cu imaginea, vocea și ticurile de comportament mai autentice decât originalul. Ei bine, din acest punct, prognozat peste doi ani

ca realizare tehnologică, avem un caz clar al unui mecanism superior Omului ca memorie, viteză și accesarea informației, care afectează universul intern personal al fiecărui individ și ne alterează psihologic. Aceasta este **post-umanitatea**.

Și nu e vorba despre un caz izolat, nu e vorba despre cunosători, ci despre o întregă populație umană care va trebui să se confrunte și să se adapteze la stresul acestei realități post-umane, care ne afectează profund, la nivel individual, pe toți. Aici contează **reziliența umană** și posibilitatea existenței și consolidării adaptabilității la aceste dezvoltări ale unui viitor apropiat. Și tot ea va trăda conținutul și capacitatea umanității, în întregimea sa, de a se adapta. Vom ști cum arată omul mediu, umanitatea în totalitatea sa, luptând cu aceste adevărate boli psihice ale viitorului trăirii în spații virtuale paralele, concomitente, o schizofrenie a trecerii constante între realități plătuite și viața de zi cu zi, factualitatea, adevărul și umanitatea.

Cum ne adaptăm la post-adevăr, post-factual, dar mai ales la post-umanitate?

Firește că există forme de a reacționa la post-realitate, acum și în viitor. Orice construct uman are și antidotul, chiar dacă apucă să fie folosit deja ca armă împotriva umanității însăși. Vedem azi reacțiile la generații de război informațional trecute, vedem astăzi și antidotul constant ce însoțește construcția responsabilă a noilor descoperiri tehnice, inclusiv ale inteligenței artificiale în acțiune.

Niall Ferguson, celebru istoric de la Hoover Institution, Stanford University, e cel care face pledoaria cea mai importantă a ciclurilor istorice Kondratiev și interpretării istoriei care se repetă. E sarcina unui istoric aplicat, susține el, să aleagă din viitoruri multiple pe cel relevant, condamnând și afirmând că e șocat cât de des politicienii și jurnaliștii se duc la analogii greșite pentru viitor. Ferguson susține că „Tehnologia e importantă, dar din ce în ce mai puțin importantă, de fapt, în viitor, se schimbă foarte repede și creează rupturi dese, deci durata de viață a unei tehnologii e mult mai mică decât era altădată. Computerele și *social media* au impact major, dar se elimină mai repede decât presa anilor 50”²³.

Ce este nou e *descentralizarea comunicațiilor*. S-a întâmplat cu presa tipărită deja și *social media* a adus schimbări de impact, dar destul de reduse în timp, pe care le învățăm. O analogie nu suficient de relevantă azi, chiar dacă invită democrația și blochează autoritarismul de atunci. Diferența este nu numai accesul la baze de date practic infinite, la practic niciun cost pentru oricine din lume care e conectat la Internet, ci înseamnă și **accesul oricui la mase mari de oameni în interiorul oricărei societăți**, controlabili, influențabili, cunoscuți în datele lor personale și trăirile intime reflectate de rețelele sociale²⁴.

N. Ferguson susține că impactul descentralizării informației și întărirea capacității și impactului asupra opiniei oamenilor duce, totuși, la recentralizarea puterii. Chiar și inteligența artificială poate însemna în timp *un instrument care duce la creșterea controlului statului în fața individului*.

Totuși, nu cred în ipoteza aceasta. Ei bine, *diferența e creativitatea*, iar modelul cel mai clar, exemplul și argumentul în acest sens vine din China, unde baze enorme de date copiate din tot traficul de pe Internet creează cunoaștere oferită pe tavă Partidului Comunist. Controlul politic duce la consecințe fundamentale, cred eu, și îl regăsim în fiecare societate centralizată și în instituțiile politizate, care pierd uzul capacității de acțiune odată ce regula este adevărul politic,

impus pe linie de sus în jos, nu profesionalismul și cunoașterea ce vine de la baza organizațiilor sociale și a instituțiilor profesionale.

Tot astfel și în **post-umanitate**, se repetă consecința fundamentală a controlului asupra societății chineze: controlul chinez asupra rețelelor duce la implozie prin blocarea libertății de gândire și libertății de opinie, de experimentare liberă și a creativității. Aplicând la realitatea analizei noastre, ca să-l parafrazez, din nou pe Niall Ferguson, diferența tehnologică, e că **șahul e cel mai bine jucat de către mașini. Dar pot ele să interpreteze și să creeze un joc mai bun decât șahul? Mai util pentru aplicații în viața de toate felurile și toate conjuncturile? Nu!**²⁵.

Oricât de puternice vor fi computerele, mintea umană va continua să joace un rol hotărâtor, indiferent de schimbarea de tehnologie. Și cred, în continuare, că **epoca post-umanismului**, așa cum am definit-o mai sus, nu poate distruge oamenii, societatea umană, condiția umană și nici mintea umană. Chiar dacă aceasta creează un impact major și schimbă fundamental ceea ce cunoaștem azi despre modul nostru de viață, învățare, cunoaștere și adaptare. Și e, într-adevăr, **o provocare majoră a viitorului**, care va face foarte multe victime colaterale din rândurile oamenilor contemporani, care nu vor mai înțelege nimic și se vor izola în bule comode, incapabili de adaptarea la șocul viitorului.

¹ Post truth – Relating to or denoting circumstances in which objective facts are less influential in shaping public opinion than appeals to emotion and personal belief. *‘in this era of post-truth politics, it’s easy to cherry-pick data and come to whatever conclusion you desire’*, *‘some commentators have observed that we are living in a post-truth age’* in Oxford Dictionaries, at <https://en.oxforddictionaries.com/definition/post-truth>.

² Iulian Chifu, Cum alterăm realitatea în războiul informațional: Post-adevăr, post-factual, post-umanitate, în *deschide*. md., 25.09.2018, la <https://deschide.md/ro/stiri/editorial/37041/Iulian-CHIFU--Cum-alterăm-realitatea-în-războiul-informațional-Post-adevăr-post-factual-post-umanitate.htm>.

³ Artificial intelligence (AI) is a term for simulated intelligence in machines. These machines are programmed to „think” like a human and mimic the way a person acts. The ideal characteristic of artificial intelligence is its ability to rationalize and take actions that have the best chance of achieving a specific goal, although the term can be applied to any machine that exhibits traits associated with a human mind, such as learning and solving problems. At <https://www.investopedia.com/terms/a/artificial-intelligence-ai.asp>. A.I. research is defined as the study of “intelligent agents”: any device that perceives its environment and takes actions that maximize its chance of successfully achieving its goals in Poole, David; Mackworth, Alan, Goebel, Randy, *Computational Intelligence: A Logical Approach*, New York: Oxford University Press, 1998.

⁴ Big data is a term used to refer to the study and applications of data sets that are so big and complex that traditional data processing application software are inadequate to deal with them. Big data challenges include capturing data, data

- storage, data analysis, search, sharing, transfer, visualization, querying, updating, information privacy and data source. Laney, Doug (2001) "3D data management: Controlling data volume, velocity and variety". *META Group Reseach Note*. 6(70). See also Reichman, O.J.; Jones, M.B.; Schildhauer, M.P. (2011). „Challenges and Opportunities of Open Data in Ecology”, *Science*. 331 (6018): 703–5.
- ⁵ Iulian Chifu, Oazu Nantoi, *Războiul informațional: tipizarea agresiunii informaționale a Federației Ruse*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „I.C.Brătianu” al Academiei Române, 2016, ISBN: 606-8656-36-6.
- ⁶ Iulian Chifu, „Războiul informațional: componentă a războiului hibrid și instrument de acțiune agresivă cu relevanță strategică”, în *INFOSFERA*, nr. 3/2016, ISSN 2065-3395; Iulian Chifu, *Război hibrid, lawfare, război informațional. Războaiele viitorului*, în Universitatea Națională de Apărare, Strategii XXI. Complexitatea și dinamismul mediului internațional de securitate, Editura UNAp „Carol I”, 2015.
- ⁷ Iulian Chifu, Cristina Ivan, „Rolul democrației participative, al meta-narațiunilor și autorului colectiv în secolul XXI. Mesaj din viitor”, *Revista Română de Studii de Intelligence*, RRSI nr.10/decembrie 2013, București.
- ⁸ Iulian Chifu, „Character Assassination, Armă ofensivă în războiul informațional”, în *INFOSFERA*, nr. 4/2017, pp. 11-17.
- ⁹ Yasmin Green, *Demonstration. Hacking an online conversation*, at 15-th Yalta European Strategy, Annual Meeting, September 13-15 2018, Kiev, “The Next Generation of Everything”, at <https://yes-ukraine.org/en/photo-and-video/video/15-a-shchorichna-zustrich-yes/demonstratsiya-nezakonne-vtruchannya-u-besidi-v-merezhi>.
- ¹⁰ Oxford Dictionaries, idem.
- ¹¹ Steve Tesich, „A Government of Lies”, *The Nation*, 1992.
- ¹² Steve Tesich, idem.
- ¹³ Oxford Dictionaries, at <https://en.oxforddictionaries.com/definition/post-truth>.
- ¹⁴ Bernard Henri Levy, *Who killed Mr. Truth?*, at 15-th Yalta European Strategy, Annual Meeting, September 13-15 2018, Kiev, “The Next Generation of Everything”, at <https://yes-ukraine.org/en/photo-and-video/video/15-a-shchorichna-zustrich-yes/hto-vbiv-mis-istinu>
- ¹⁵ Friedrich Nietzsche, *On Truth and Lie in an Extra-Moral Sense*, http://oregonstate.edu/instruct/phl201/modules/Philosophers/Nietzsche/Truth_and_Lie_in_an_Extra-Moral_Sense.htm.
- ¹⁶ Florence Braunstein, Jean-Francois Pepin, *Marile Doctrine. Politice. Economice, Filosofice*, Editura Antet, 1997.
- ¹⁷ Iulian Chifu, „Războiul informațional: componentă a războiului hibrid și instrument de acțiune agresivă cu relevanță strategică”, în *INFOSFERA*, nr. 3/2016, ISSN 2065-3395; Iulian Chifu, *Război hibrid, lawfare, război informațional. Războaiele viitorului*, în Universitatea Națională de Apărare, Strategii XXI. Complexitatea și dinamismul mediului internațional de securitate, Editura UNAp „Carol I”, 2015.
- ¹⁸ Rudy Giuliani, “Truth isn’t Truth”: So is that True?”, *The Guardian*, 23 August 2018, la <https://www.theguardian.com/books/2018/aug/23/truth-isnt-truth-so-should-we-expect-lies-from-donald-trump>. Original Joseph Goebbels, in Claudia Koonz, *The Nazi Conscience*, London and Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University (2004) p. 13. Quote from March, 1933.
- ¹⁹ Levy, idem.
- ²⁰ Françoise Sagan, *Chamade*, 1965, Julliard.
- ²¹ Levy, idem.
- ²² Vitalik Buterin, *Will Blockchain Change the World?*, at 15-th Yalta European Strategy, Annual Meeting, September 13-15 2018, Kiev, “The Next Generation of Everything”, at <https://yes-ukraine.org/en/photo-and-video/video/15-a-shchorichna-zustrich-yes/chi-zमित-blokcheyn-svit>. See also Mario David, *Artificial Intelligence and Deep Fake*, at <https://yes-ukraine.org/en/photo-and-video/video/15-a-shchorichna-zustrich-yes/shtuchniy-intelekt-ta-deep-fake>.
- ²³ Nial Ferguson, *The Next Generation of Everything. A Historian View*, at 15-th Yalta European Strategy, Annual Meeting, September 13-15 2018, Kiev, “The Next Generation of Everything”, at <https://yes-ukraine.org/en/photo-and-video/video/15-a-shchorichna-zustrich-yes/maybutnye-pokolinnya-vsogo-poglyadi-istorika-ta-investora>.
- ²⁴ Iulian Chifu, „După populism, altă năpastă: Adhocația”, în *Adevărul*, la https://adevarul.ro/news/politica/dupa-populism-noua-napasta-adhocratia-improvizatie-bunul-plac-ignorarea-profesionistilor-ratiunii-1_5acdc1dfdf52022f75b1eb7a/index.html.
- ²⁵ Niall Ferguson, idem.

RELAȚIA DINTRE DEZVOLTAREA TEHNOLOGIILOR ȘI TRANSFORMAREA SERVICIILOR DE INTELLIGENCE

*Tiberiu TĂNASE**

Abstract

During recent years the international environment has shown an increasing instability and more dangers and threats. All actors have to adapt their strategies to this new context, for being prepared to compete successfully with.

In these conditions, intelligence's role is to prevent threats deriving from the use of new technologies. One way of doing that consists in the transformation process of intelligence.

Intelligence has to adapt to new challenges so as to provide policy makers and military information in order to make decisions for countering the cyber threats.

Keywords: *cybersecurity, challenge, vulnerabilities, risks, threat, aggressions, intelligence*

Introducere

Secolul al XXI-lea este marcat de transformări profunde ale mediului de securitate. Apariția unei economii globale, puternic interconectată, reconfigurează sistemul alianțelor internaționale, accelerează adoptarea noilor tehnologii și dă amploare dezvoltării unor noi centre economice. Această lume interconectată oferă noi oportunități, dar dezvoltă și semnificative riscuri pentru securitatea internațională, factori ce vor reprezenta coordonatele noilor cerințe pentru serviciile de intelligence.

Prin urmare, transformarea implică schimbări la nivelul doctrinelor, activității de intelligence și adaptarea serviciilor de intelligence la provocările de moment și la cele viitoare, fixând și contextul și coordonatele cadrului de analiză: mediul de securitate fluid și tot mai schimbător în fața noilor provocări, mai ales al celor generatoare de riscuri, vulnerabilități generate de fenomenul rapidei globalizări, și, nu în ultimul rând, necesitatea protejării interesului național și funcționarea flexibilă și eficientă a serviciilor de intelligence

în contextul unor noi provocări de securitate - criza economică și financiară, pandemiile sau schimbările climatice, precum și consecințele acestora.

Dezvoltarea unor noi tehnologii informaționale

Astăzi, globalizarea determină accelerarea vitezei dezvoltării tehnologice, care va continua din ce în ce mai mult să pătrundă în țările în curs de dezvoltare. În vreme ce pentru multe dintre aceste țări procesul oferă noi oportunități, interconectarea prin Internet a sistemelor crește riscul apariției unor atacuri cibernetice împotriva sistemelor de securitate ale statelor și organizațiilor naționale și internaționale. Profesioniștii din domeniul securității vor trebui să cumuleze avantajele științifice, educative și comerciale, pentru a anihila abilitatea adversarilor de a dobândi și folosi capacități pentru atacurile cibernetice. Dezvoltarea de noi mașini microelectromecanice, descoperirile nanotehnologiei, armele bio, capacitățile

* *Dr. Tiberiu TĂNASE este cercetător asociat în cadrul Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii – Divizia Istoria Științei al Academiei Române.*

superautomatizate și inteligența artificială vor avea aplicabilitate în domeniile securității, intelligence-lui, dar și în cel militar. Aceste evoluții, pot, pe de o parte, să îmbunătățească capabilitățile operaționale ale serviciilor de intelligence, ale forțelor armate și de securitate, dar, pe de altă parte, pot reprezenta noi amenințări din partea adversarilor.

Dezvoltarea tehnologiilor a generat o evoluție a factorilor de risc la adresa securității statelor și cetățenilor, ceea ce a influențat major adaptarea serviciilor de intelligence la mediul de securitate, în principal prin transformarea și modernizarea lor, atât pe componenta operațională, dar și de analiză. În acest context, cyberintelligence-ul a devenit o componentă a securității, în special pe linia protejării infrastructurilor informatice critice, iar cooperarea între instituțiile statului sau cu partenerii externi, firme și organizații non-guvernamentale o condiție necesară a promovării unui răspuns adecvat acestui nou tip de provocări.

Globalizarea comunicațiilor și dezvoltarea exponențială a tehnologiilor au generat manifestarea unor riscuri „clasice” de securitate într-un mediu nou, cel virtual: de la criminalitate organizată și rețele de crimă informatică la spionajul electronic sau multiplicarea capacităților de acțiune teroristă prin utilizarea Internetului ca vehicul de radicalizare sau pregătire a grupărilor extremiste.

Un alt efect al revoluției tehnologice a fost reprezentat de creșterea capacităților civile și comerciale de supraveghere (sateliți, sisteme de tip GPS), care a condus la nevoia unei mai bune integrări a informațiilor din zona de intelligence cu cele din mediul privat, ceea ce la nivelul unor organizații internaționale politico-militare a fost conceptualizat prin termenul de „fusion intelligence”¹.

Când SUA și forțele de coaliție au fost dislocate în Afganistan în căutarea lui Osama bin Laden, la sfârșitul anului 2001, au fost susținute de o gamă impresionantă de platforme aeronautice de colectare de informații. Acestea au inclus aeronave E-3 Airborne Warning and Control Systems (AWACS), aeronave modernizate de supraveghere U-2, aeronave RC-135 Rivet Joint Sigint, aeronave de supraveghere radar E-8C Joint-Stars, aeronave Navy EP-3E Berbec

SIGINT și Navy EA-6B Prowler. De asemenea, SUA au poziționat aproape 50 de sateliți pentru a sprijini Operațiunea „Enduring Freedom” din Afganistan, dintre care mulți destinați special colectării de informații, ilustrând importanța acestora pentru culegerea și diseminarea informației².

Pentru a înțelege rolul pe care sateliții îl vor juca în colectarea de informații în viitor, prezentăm, în continuare, patru categorii de sateliți, care sunt utilizați de către SUA. În primul rând, există sateliți echipați pentru a produce imagini în condiții de lumină, radar sau prin reflectarea emisiilor de infraroșu. O a doua categorie de sateliți de avertizare timpurie este concepută pentru a detecta lansări de rachete balistice. Aceștia includ sateliții Program Suport Apărare (DSP) și fostul Sistem Spațial Infra-Roșu (SBIRS), care vor spori considerabil capacitatea SUA de a detecta și intercepta rachete balistice, adăugând în același timp colectarea tehnică de informații și caracterizarea spațiului de luptă funcției de avertizare timpurie a satelitului DSP. O a treia categorie de sateliți produce Signal Intelligence (SIGINT) și Electronic Intelligence (ELINT), prin monitorizarea semnalelor radio și electronice. De-a lungul Războiului Rece, SUA au utilizat o serie de sateliți pentru colectare SIGINT și ELINT, care au crescut constant în capacitate, sofisticare, greutate și cost cu fiecare generație. O a patra grupă este cea a sateliților dotați cu senzori care măsoară amprente seismice, acustice, chimice și biologice. Cunoscută sub numele de intelligence de măsurare și amprentă (MASINT), activitatea acestor sateliți poate detecta urme de agenți chimici și ale războiului biologic sau ale testelor nucleare clandestine. Odată cu proliferarea armelor de distrugere în masă, au crescut temerile privind posibilitatea ca state eșuate sau teroriști să achiziționeze arme nucleare, biologice și chimice, ceea ce a generat o intensificare a rolului MASINT³.

Tot ca o reflectare a dezvoltării tehnologice, care a sprijinit acțiunea serviciilor de informații, se remarcă utilizarea de către SUA a UAV-urilor (Unmanned Aerial Vehicle). Modelul Predator s-a dovedit a fi extrem de valoros în calitate de colector de informații și executant direct al unor lovituri împotriva unor lideri islamiști din

Afganistan și Pakistan. Predator poate rămâne pe zona țintă pentru aproximativ 20 de ore, redând date SIGINT și IMINT prin intermediul sateliților direct către teren. O generație mai nouă de UAV-uri, Global Hawk, a fost proiectată pentru a fi „aspirator electronic” și pentru a culege o varietate de semnale și emisii.

În pofida dezvoltării tehnologice deosebite, spionii umani, care produc Human Intelligence sau HUMINT, sunt încă indispensabili activității de culegere de informații, în pofida avansului impresionant al mijloacelor tehnice de culegere a informațiilor. Această concluzie a fost cofirmată de evenimentele de la 11 septembrie, care au semnalat comunității de informații din SUA că, oricât de mare ar fi cantitatea de tehnologii dezvoltate, aceasta nu poate compensa calitatea HUMINT.

E adevărat că o mare parte din informațiile culese de agenții din teren sunt derivate din sau transmise de sisteme tehnice sau dispozitive ce pot rivaliza cu sateliți și UAV-uri, cu toată sofisticarea și discreția lor. Acestea includ echipamente audio și video de supraveghere de ultimă generație, sisteme de comunicare cu salt de frecvență și folosirea de criptare generată aleator de către computer. HUMINT a avut întotdeauna o contribuție foarte valoroasă, dar redusă ca volum, la produsul complet al comunităților de intelligence occidentale. Însă, la fel ca în alte cazuri, sarcinile și modul de operare a agenților umani sunt modificate mereu datorită tehnologiilor și schimbării priorităților.

Utilizarea tehnologiei, dincolo de avantajele sale certe în activitatea de informații, s-a dovedit, totuși, limitativă prin efectele sale: în dezbaterile publice cu privire la eșecul comunității de informații americane în cazul intervenției din Irak, s-a relevat faptul că sursele tehnice, oricât de performante ar fi, nu pot constitui un paliativ pentru sursele secrete umane și doar integrarea acestora oferă o imagine corectă asupra unor evoluții de risc.

Nicio cantitate de date brute nu poate substitui un analist pătrunzător, capabil să distingă aspectele sensibile sau semnificația operațională a unui eveniment, acțiune sau trend, care s-ar putea ascunde într-o masă de informații confuze și contradictorii.

Eșecurile majore din intelligence au avut drept cauză, în general, lipsa de informații. Acestea sunt adesea eșecuri ale analizei și uneori ale diseminării. Dar, pe viitor, ele ar putea rezulta și din supraîncărcarea cu informații. CIA a recunoscut că întârzierea în a recunoaște că irakienii depozitau arme chimice la Khamisiyah în 1997 a fost generată de problemele de management al cantității vaste de informații disponibile la nivelul comunității de informații a SUA.

În condițiile disponibilității unei uriașe cantități de informații, clasificate și neclasificate, sarcina analistului de intelligence va fi tot mai dificilă, alegerea, organizarea și evaluarea acestor informații reprezentând o provocare majoră chiar și pentru cele mai agile minți de analist.

Dezvoltarea tehnologiei, în special a celei informaționale, a influențat accesul tot mai mare și în timp real la informații, evoluție cunoscută ca „revoluția” OSINT: sursele deschise de informare, în principal prin canale media, reprezintă o capacitate extrem de importantă pentru munca de intelligence și pentru formularea politicilor în domeniul securității statale.

Recurgerea la surse deschise nu poate compensa activitatea tipică unui serviciu de intelligence cu surse secrete, dar contribuie tot mai mult la configurarea unor percepții și la înțelegerea unor fenomene la nivelul analizei de intelligence. Rolul OSINT în cadrul acesteia a crescut exponențial în ultimii ani, multe servicii de informații dezvoltând structuri dedicate pentru acest tip de informații. Aceste evoluții au contribuit la transformarea treptată a conceptelor clasice ale intelligence-ului și la definirea unor noi cadre de acțiune pentru serviciile de intelligence.

Pe de altă parte, o altă provocare pentru serviciile de intelligence o reprezintă, în prezent, extinderea fără precedent a rețelelor de comunicații, generată în principal de multitudinea serviciilor atractive de rețea puse la dispoziția utilizatorilor, miniaturizarea și prețul accesibil al resurselor de stocare, procesare și informare, simplitatea utilizării echipamentelor și programelor informatice performante⁴, precum și numărul în creștere al utilizatorilor.

Astfel, multe vulnerabilități ale rețelelor de comunicații sunt ușor de exploatat, iar oamenii

și organizațiile de pretutindeni se pot conecta la aceste rețele, dincolo de granițele naționale. De asemenea, tehnologia informației permite cu ușurință ascunderea locului și identității persoanelor și organizațiilor care profită de aceste vulnerabilități. Totodată, sunt descoperite și exploatate, permanent, noi vulnerabilități ale rețelelor. Interconectarea rețelelor și dependența tot mai crescută de aceste infrastructuri fac din activitatea de rețea o perspectivă atractivă pentru hackeri și cei care se ocupă de culegerea de informații.

Ia naștere, astfel, o provocare asimetrică. Utilizarea cu rea voință a tehnologiei informației, în cazul în care este afectată economia sau starea de siguranță a populației, face ca profilul atacului cibernetic să aibă uneori trăsături de acțiune teroristă (terorism cibernetic). *Terorismul cibernetic* constă în atacuri care folosesc computerul și rețeaua de comunicații pentru a cauza prejudicii de proporții, pentru a genera teamă sau pentru a intimida societatea pentru un scop ideologic. Conform FBI, terorismul cibernetic este definit ca utilizare de resurse din domeniul comunicațiilor și informaticii în scopul intimidării sau constrângerii semenilor⁵.

Incidentele IT de securitate au loc, în egală măsură, în rețele clasificate și sensibile, cât și în cele publice. Din prima categorie fac parte unele rețele guvernamentale sau aparținând unor organizații de stat sau private, precum și rețele cu întindere internațională, cum sunt cele ale NATO, UE sau ale altor organizații. La categoria rețelelor publice, Internetul este cea mai reprezentativă și cea mai mare rețea, devenită o structură globală care conectează milioane de rețele, sute de milioane de calculatoare personale, precum și o mulțime de dispozitive. Această rețea globală are un rol determinant în funcționarea eficientă a diverselor domenii: afaceri, bănci, comerț, administrație publică și securitate națională.

Noile performanțe ale tehnologiei informației, dintre care amintim rețelele virtuale, arhitectura orientată pe servicii, *cloud computing* și *grid computing*, oferă o largă deschidere, punând la dispoziție tot mai multe servicii, care atrag tot mai mulți utilizatori. Dar această arhitectură în continuă extindere în folosul utilizatorilor se confruntă și cu un dezavantaj: slăbirea controlului

asupra sistemelor, în general, asupra resurselor și serviciilor oferite prin intermediul rețelelor. Atacul cibernetic este fără frontiere, iar asigurarea securității rețelelor și a tranzacțiilor prin astfel de mega-rețele reprezintă cea mai mare provocare în acest domeniu.

Apărarea cibernetică implică protecția rețelelor împotriva unui spectru larg de atacuri, de la cele minore, de tip „spam”, până la cele majore, cum ar fi atacul cu coduri malițioase (viruși, viermi), accesul neautorizat în sistem (intruziunea), blocarea sau distrugerea unui serviciu al sistemului, spionajul, falsificarea autenticității.

Prin urmare, în societatea actuală un obiectiv indispensabil devine crearea capacității de răspuns la incidente de securitate din rețelele de comunicații, adică implementarea unei *capacități CERT* (Computer Emergency Response Team). Deoarece frontierele nu reprezintă nicio barieră în fața atacurilor ciberneticе, concluzia este că operaționalizarea unei capacități internaționale CERT, ca reacție față de aceste agresii, trebuie să fie integrată într-un sistem global. Astfel, crearea unei infrastructuri europene de comunicații securizate este un obiectiv menționat în documentele Parlamentului European, Consiliului și Comisiei UE. De asemenea, NATO și-a stabilit acest obiectiv pentru spațiul cibernetic al Alianței. O asemenea infrastructură securizată nu poate fi concepută fără a fi asociată cu o capacitate CERT coerentă. Prin urmare, pentru definitivarea unei imagini globale în domeniul securității ciberneticе la nivelul NATO și UE, este necesar ca *CERT-urile zonale/naționale să aibă acoperire cât mai mare, pentru ca în afilierea lor la organizațiile CERT internaționale să poată avea o contribuție substanțială.*

Direcțiile de acțiune în transformarea serviciilor de intelligence

Evoluțiile noului context internațional, generate de schimbările politice, economice și sociale, au dat un impuls puternic activității de crimă organizată, dar și acțiunilor teroriste. În prezent, se poate constata, din evaluările serviciilor de informații, că aceste organizații criminale transnaționale amenință suveranitatea națională

și autoritatea statelor, valorile democratice și instituțiile publice, economiile naționale și au devenit o amenințare globală la adresa securității internaționale. Beneficiind de avantajele tehnologiei moderne, de succesele înregistrate în perfecționarea armelor de distrugere în masă și, nu de puține ori, de sprijinul mascat al unor state, „teroriștii au capacitatea de a provoca adevărate masacre, prin acțiuni superviolente, de a amenința și a ține în șah chiar state puternice”⁶.

Existența tipurilor de amenințări menționate impune adaptarea serviciilor de informații la noile provocări, astfel încât să furnizeze factorilor de decizie politici și militari informațiile necesare luării deciziilor de contracarare a amenințărilor. Intelligence-ul este necesar pentru descoperirea intențiilor agresive ale unui adversar și în definirea acestora, cum ar fi o agresiune indirectă sau pregătirea pentru următorul pas în intensificarea amenințării. Cu alte cuvinte, este nevoie de intelligence eficient pentru a preveni amenințările.

Noua configurație a amenințărilor a determinat statele din spațiul euroatlantic să realizeze reforme de amploare, materializate prin strategii, politici de securitate, planuri de acțiuni și reglementări. În aceste condiții, una dintre direcțiile de acțiune în transformarea serviciilor de informații s-a concretizat în eforturile statelor de a perfecționa și lărgi cadrul legal de organizare și funcționare a serviciilor de informații și de a le asigura suportul financiar pentru o funcționare mai eficientă. La nivel macro, eficientizarea procesului de transformare presupune stabilirea a trei seturi de obiective: eficientizarea managementului instituțional, creșterea capabilităților operaționale și consolidarea capacităților de analiză, planificare și evaluare în activitatea de intelligence.

În funcție de noua configurație a amenințărilor, eforturile serviciilor de intelligence de a-și eficientiza și adapta structurile, metodele și mijloacele, s-au concretizat în direcții de transformare precum reorganizarea și coordonarea comunităților de informații. O altă direcție importantă vizează dezvoltarea capabilităților tehnice de culegere de informații prin înnoirea mijloacelor și a metodelor de

culegere a datelor, precum și a tehnicilor de operare cu echipamentele deținute de serviciile de intelligence. Concomitent, se pune accent pe obținerea de informații prin surse umane. Beneficiarii/decidenții au nevoie, mai mult ca oricând, de acces la mecanismele subtile ale politicii internaționale, respectiv să cunoască convingerile, procesele de gândire, intențiile, vulnerabilitățile adversarilor politici, iar aceste date sunt mai complet și nuanțat culese de sursele umane. Faptul că în războiul drogurilor și în cel contra terorismului tehnologia de spionaj nu este încă suficient de bine adecvată a resuscitat interesul pentru HUMINT; elementul uman s-a dovedit decisiv pentru funcționarea oricărui serviciu de informații atât în domeniul informațiilor, cât și al unor operațiuni speciale, cu costuri incomparabil mai mici decât cele alocate mijloacelor electronice.

O altă dimensiune a transformării serviciilor de informații este reprezentată de trinomul cooperare - conlucrare - colaborare⁷, care exprimă modalități concrete prin care serviciile de intelligence acționează în vederea realizării unor obiective comune, prin încheierea acordurilor bilaterale și multilaterale, elaborarea unor instrumente regionale și internaționale care să prevadă măsuri eficiente, imediate și de perspectivă, pentru combaterea amenințărilor globale.

Perspective

Mediul internațional de securitate, imprezvizibil, deosebit de fluid și dinamic, caracterizat de complexitate, reprezintă imaginea evoluției de ansamblu a cadrului politic și economic din ultimele decenii. În acest mediu, provocările actuale, precum și cele viitoare, vor influența și schimba permanent contextul geopolitic pe care profesioniștii din domeniul intelligence-lui îl analizează în mod curent.

Cu toate descoperirile impresionante în senzori, automatizări, colectare tehnică și decodificări, rolul resursei umane din domeniul culegerii și al analizei informațiilor este crucial pentru furnizarea unor produse performante în sprijinul beneficiarilor politico-militari. Pur și simplu, nu există substitut pentru manageri eficienți, analiști preciși, lingviști capabili și spioni dedicați.

Prin urmare, este nevoie de un intelligence eficient pentru a preveni amenințările. Cooperarea în domeniul intelligence-ului impune o etapă nouă în relațiile dintre serviciile de informații și care constă în deplasarea centrului de greutate dinspre schimbul de informații cu caracter de generalitate spre cooperarea pe cazuri și acțiuni punctuale, ca modalitate de valorificare optimă a potențialului oferit de partenerii implicați.

Bibliografie

1. ANDREESCU, Anghel, NIȚĂ Dan, *Terorismul. Analiza psihologică*, Editura Tripolis, Timișoara, 1999.
2. BERGESEN, Albert J., LIZARDO Omar, *International Terrorism and the World-System. Compendium of Counterintelligence Training and Education (Private/Academic Course Offerings)* the National Counterintelligence Institute Office of the National Counterintelligence Executive march 2007.
3. CURCULESCU, Gabriel, Ștefan Mircea, „Agresiunea cibernetică în spațiul euroatlantic”, *Revista INTELLIGENCE*, nr. 25, septembrie 2013.
4. CLARK, David A., *The Elgar companion to development studies*, Editura Edward Elgar Publishing Limited, UK, 2006, p.200.
5. DUPONT, Alan, „Intelligence for the twenty-first century”, în *Intelligence and National Security*, no.4/2003.
6. BUCUROIU, Ionel, „Serviciile de informații în secolul XXI și problemele de securitate”, în *Pulsul geostrategic*, nr. 30, iunie 2008, Brașov.
7. Joshua s. Goldstein, John C. Pevehouse, *Relații internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 400.
8. LAHNEMAN, William J., „Is a Revolution in Intelligence occurring?”, in *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 20, 1-17, 2007.
9. MAIOR, George, *Noul aliat: regândirea politicii de apărare a României la începutul secolului XXI*, Editura Rao, Bucuresti, 2008.
10. MATEI, Mihaela, „Transformarea sistemelor de intelligence și procesul de modernizare a Serviciului Român de Informații”, revista *INTELLIGENCE* nr. 25, septembrie 2013.
11. TĂNASE, Tiberiu și Roxana TUDORANCEA „Transformarea intelligence-ului în contextul noilor provocări ale secolului al XXI-lea”, p. 149, *Revista Română de Intelligence* Nr. 1-2/ 2009.
12. TĂNASE, Tiberiu, „Intelligence-ul Apărării din SUA-comunitatea și strategia de Intelligence din Departamentul Apărării”, *Gândirea Militară Românească*, nr. 2/2010, martie-aprilie 2010.
13. TĂNASE, Tiberiu, Strategii de securitate și Intelligence pentru secolul XXI, a XVII-a Sesiune de Comunicări Științifice, Academia Națională de Informații, 22 noiembrie 2011.
14. TĂNASE, Tiberiu, *Considerații privind impactul amenințărilor globale asupra comunităților de Intelligence. Importanța modelării acestora prin noi strategii de securitate și intelligence*, Editura ANI București, 12 noiembrie 2010, Sesiunea XVI-a de Comunicări Științifice cu participare internațională a Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul.
15. TĂNASE Tiberiu, *Puncte de vedere privind departamentul și strategiile privind securitatea și Intelligence-ul patriei*, Editura Universității Lucian Blaga Sibiu, 2010.
16. TĂNASE Tiberiu, *Cooperarea în domeniul intelligence-ului în spațiul european și euroatlantic*, Universitatea Națională de Apărare, Editura UNAP, 2010.

¹ Matei Mihaela, „Transformarea sistemelor de intelligence și procesul de modernizare a Serviciului Român de Informații”, revista *INTELLIGENCE* nr. 25, septembrie 2013, p. 40-43.

² Alan Dupont, „Intelligence for the twenty-first century”, în *Intelligence and National Security*, no.4/2003.

³ Alan Dupont, art.cit.

⁴ Curculescu Gabriel, Ștefan Mircea, „Agresiunea cibernetică în spațiul euroatlantic”, revista *INTELLIGENCE* nr. 25 din septembrie 2013, p. 96.

⁵ Gabriel Curculescu, Ștefan Mircea, art. cit., p. 98.

⁶ Anghel Andreescu, Niță Dan, *Terorismul. Analiza psihologică*, Editura Tripolis, Timișoara, 1999.

⁷ Vezi *Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate*, adoptată în Ședința Consiliului Suprem de Apărare din 23 iunie 2004., p. 19.

ROLUL OSINT ÎN PREVENIREA SURPRINDERII LA NIVEL STRATEGIC

*Milică PĂRĂLUȚĂ**

Abstract

OSINT is uniquely important to the development of strategic intelligence, not only for the government, but for the military, law enforcement, business, academia, non-governmental organizations, the media, and civil societies for the simple reason that its reliance on strictly legal and open sources and methods allows OSINT to be shared with anyone anywhere, and helps create broader communities of interest through structured information sharing.

Keywords: *open sources, strategic intelligence, information sharing, structured information.*

Începutul noului secol a coincis cu cel al unei noi ere în politica internațională, în care securitatea ocupă locul central în determinarea evoluției lumii și a noii ordini internaționale. Schimbările fundamentale care au modificat structura geopolitică mondială au determinat adoptarea unei noi viziuni asupra securității globale, în consonanță cu evoluțiile conflictelor militare și non-militare.

În actualul context, securitatea este percepută ca un proces dinamic care impune o raportare permanentă la noile tipuri de amenințări din mediul extern: terorismul și neo-terorismul, atacurile cibernetice, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele etnice și religioase etc., majoritatea acestora având un grad ridicat de impredictibilitate, fapt de accentuează creșterea gradului de risc.

Riscurile și amenințările la adresa securității statelor, starea de pericol în general, au fost amplificate de existența unor vulnerabilități și disfuncționalități, între care următoarele fenomene au generat preocupări intense din partea factorilor de decizie: nivelul ridicat al stării de insecuritate socială, persistența sărăciei,

devenită cronică, accentuarea diferențelor sociale, fragilitatea spiritului civic și a solidarității civice și, nu în ultimul rând, migrația masivă.

Prezența unor riscuri și amenințări în zona din proximitate, care se pot radicaliza, impune dezvoltarea și menținerea unui nivel de alertă și de cunoaștere adecvat, necesar pentru realizarea unor evaluări pertinente la nivel operativ-strategic, care să asigure suportul și diminuarea gradului de incertitudine în procesul decizional.

Cunoașterea situației include, printre altele, elaborarea necesarului de informații, culegerea datelor și constituirea unei baze de documentare, precum și monitorizarea continuă a zonei de interes informativ pentru identificarea oportună a modificării factorilor de situație.

Monitorizarea continuă a zonei de interes informativ pentru actualizarea datelor și informațiilor presupune:

- a) implementarea unui proces coerent de management al informațiilor;
- b) dezvoltarea infrastructurii informatice și a procedurilor necesare pentru realizarea schimbului de informații între entitățile specializate în culegerea și prelucrarea datelor și informațiilor (*need to share*).

* *Expert în Ministerul Apărării Naționale.*

Realizarea unor baze solide de documentare necesită o strânsă coordonare între actorii implicați în culegerea și prelucrarea datelor, sub directa coordonare a structurilor de management a informațiilor, pentru asigurarea eficienței activității informativ-operative (stabilirea tipurilor de informații și a responsabilităților, crearea și administrarea spațiului comun de partajare a informațiilor, complet automatizat, precum și stabilirea modului în care informațiile relevante, pot fi distribuite beneficiarilor, cu respectarea strictă a principiului *need to know*).

Având la dispoziție o platformă stabilă și securizată, structurile cu responsabilități în elaborarea bazelor de documentare pot direcționa ulterior culegerea informațiilor din zonele de responsabilitate informativă, astfel încât efortul pentru obținerea informațiilor să fie direct proporțional cu posibilitățile de culegere a datelor de interes, complexitatea situației fiind dată de diversitatea sistemelor de informații (număr, structură, capacități etc.), dar și de modul în care acestea interacționează.

Realizarea unui schimb oportun de date și informații între structurile cu responsabilități în domeniul securității naționale asigură o cunoaștere permanentă a evoluției factorilor de situație, interni și externi, fapt deosebit de util pentru analiștii politico-militari, deoarece pot avea acces instant la colajul de informații existent în cadrul diferitelor subsisteme de informații pentru verificarea și corelarea datelor de interes.

În acest context, rolul OSINT în cadrul procesului de informare a crescut exponențial în ultimii ani și, drept urmare, structurile specializate în exploatarea informațiilor din surse deschise au evoluat, dezvoltarea lor favorizând gestionarea eficientă a informațiilor. Evoluția spectaculoasă a sistemelor OSINT a contribuit la transformarea treptată a conceptelor tradiționale de intelligence și la definirea unor noi cadre de acțiune pentru structurile cu responsabilități în domeniul securității și siguranței naționale. Toți acești factori au acționat convergent în configurarea

imperativului de perfecționare a segmentului de execuție prin îmbunătățirea competențelor fiecărui lucrător OSINT și specializarea simultană a structurilor de planificare și evaluare a activității informativ-operative din surse deschise.

Cantitatea enormă de informații, numărul imens de website-uri corporatiste/personale, bloguri, forumuri publice, rețelele sociale care deja contabilizează sute de milioane de conturi, creșterea exponențială a conținutului generat de utilizatori și diversitatea limbilor/pachetelor în care este livrată informația reprezintă provocări care se traduc, din perspectiva nevoii de a le gestiona, în obiective ale perfecționării resurselor umane și tehnologice.

Programele educaționale dezvoltate și implementate la nivelul comunității de informații, fie de către fiecare serviciu în parte sau colaborativ, în diverse formate (training, work-shop, conferințe) în care au fost implicați atât specialiști OSINT, cât și reprezentanți din mediul academic, s-au dovedit deosebit de utile, generând plus valoare în zona cunoașterii și, totodată, o extindere a participării și implicării societății civile în activități conexe securității naționale.

Drept urmare, s-a concluzionat că pentru elaborarea unor produse informative relevante se impune formarea și perfecționarea continuă a resursei umane (manageri, culegători, analiști), aspect esențial pentru generarea creșterii calității produselor informative OSINT. Astfel, în cadrul procesului de instruire a personalului în domeniul OSINT, s-a pus accent atât pe specializarea lucrătorilor pe anumite tipuri de analiză, cât și pe necesitatea de a asigura menținerea constantă a resursei umane într-o zonă de cunoaștere științifică a elementelor specifice OSINT și a particularităților domeniului respectiv.

Evoluțiile în domeniul tehnologic au condus și la o reorientare în ceea ce privește politica de personal, atât la nivelul organizațiilor private, cât și la cel al serviciilor de informații. Abilitățile comunicaționale și deprinderile de utilizare complexă a mediului virtual au devenit esențiale în procesul de recrutare a resursei umane.

Perfecționarea cunoștințelor teoretice necesare orientării în „spațiul surselor deschise”, alături de perfecționarea competențelor cerute de desfășurarea practică a activității OSINT, au reprezentat un segment din ce în ce mai important în cadrul programelor de formare continuă promovate la nivelul comunității de informații, în condițiile apariției erei informatice care trasează noi coordonate conceptuale și de acțiune la nivel global.

Pentru optimizarea activității informativ-operative din surse deschise, se apreciază că la baza constituirii strategiei OSINT trebuie să se găsească următoarele elemente: sursele, software-ul și serviciile. În acest sens, pentru îmbunătățirea procesului de culegere a datelor din surse deschise (căutare, identificare, colectare) se recomandă utilizarea unor instrumente de căutare specializate, utilitatea acestora fiind garantată deoarece pot fi folosite atât în activitatea de culegere și prelucrare a datelor pentru informarea curentă a decidenților politico-militari, cât și pentru monitorizarea rețelelor de socializare (new media).

Principalul avantaj al utilizării instrumentelor de căutare constă în faptul că acestea ne oferă posibilitatea de a primi notificări (sub diferite forme acustic, vizual sau combinat) de fiecare dată când apar informații noi în legătură cu un subiect țintă (persoană, eveniment de interes etc.).

Instrumentele (motoarele de căutare) permit configurarea anumitor setări cu privire la frecvența notificărilor (periodicitatea – ultimele 24 de ore, săptămâna trecută, luna trecută, anul trecut sau interval personalizat, tipul de surse unde se va face căutarea automat - bloguri, web, știri, videoclipuri, cărți, forumuri, etc., limba în care se face căutarea, regiunea – România sau altă țară, natura notificărilor - toate rezultatele sau filtrarea acestora cu ajutorul cuvintelor cheie, etc.), fapt ce diminuează efortul uman în procesul de căutare și identificare a datelor de interes, raportat la barierele impuse de „information overload”, specifice Internet-ului, dar nu numai.

Trebuie menționat faptul că în activitatea de culegere și prelucrare a datelor din OSINT, resursa umană rămâne cea mai valoroasă. Analistii cu experiență din domeniul surselor deschise, în calitate de fini observatori ai cursului evenimentelor, dețin competențe reale pe domeniile de interes, contribuind decisiv la elaborarea unor produse informative relevante. Analistul este adesea cel mai eficient și mai puțin costisitor mijloc de creare a informațiilor, contribuția lui la elaborarea produselor INTELL constând în plus valoarea oferită de interpretarea datelor și de elaborarea predicțiilor.

Subliniind atât punctele tari, cât și punctele slabe ale surselor secrete și ale celor deschise, unii specialiști pledează pentru ierarhizarea acestora în funcție de importanța acordată uneia sau alteia dintre categorii, dar cei mai mulți pun accent pe necesitatea fuziunii informațiilor obținute din acestea pentru realizarea tabloului de ansamblu al situației contextuale.

În acest sens, o serie de specialiști apreciază că sursele secrete sunt mai importante decât OSINT, care au doar rolul de a umple casetele libere lăsate de primele, evidențiindu-se faptul că sursele secrete prezintă avantajul de a pătrunde, prin metode specifice, acolo unde corespondenții mass-media nu pot ajunge, exemplul extrem fiind „pătrunderea în zona de planificare a acțiunilor”.

Alte comentarii favorizează sursele deschise, care, prin diversitatea informațiilor oferite, pot face ca serviciile de intelligence să devină mai performante, apreciindu-se că analistii pot avea acces la o gamă mult mai largă de informații specifice pentru realizarea analizei integrate, iar nivelul de cunoaștere al evoluției factorilor de situație din zonele de interes este mult mai amplu datorită consolidării acestuia prin cunoașterea evoluției istorice, a particularităților mediului social și a valorilor promovate de comunitățile sociale. Totodată, se apreciază că, în prezent, OSINT oferă informații din zone care, de cele mai multe ori, nu sunt foarte bine acoperite de alte

mijloace de culegere a datelor - infrastructură, economie, evenimente culturale, demografie etc.

În altă ordine de idei, o serie de specialiști apreciază că OSINT trebuie să fie fundamentul pentru toate sursele de colectare a informațiilor, punctul de plecare pentru punerea în aplicare a conceptului mai larg de intelligence colectiv. Prin urmare, intelligence-ul din surse deschise „contextualizează” nevoia de informații, oferind matricea în care pot acționa celelalte tipuri de intelligence și oferă liniile directoare pentru orientarea acțiunilor de culegere, astfel încât activitatea de management a culegerii de informații să devină mult mai eficientă și aceasta pentru că OSINT asigură un caracter multi-național, multi-instituțional și multidisciplinar de analiză și partajare a informației în mai multe domenii de interes. În acest sens, unii specialiști consideră OSINT ca fiind chiar „*temelia pe care se construiește informația secretă*”, estimându-se că produsele obținute din surse deschise contribuie în proporție covârșitoare la baza generală de informații.

Însă, așa cum am subliniat, cele mai multe opinii converg spre ideea potrivit căreia un amestec de OSINT cu celelalte tipuri de intelligence (all-source fusion of intelligence) este vital și „*poate produce sinergii importante*”.

Un aspect distinct este reprezentat de rolul OSINT în sistemul de avertizare timpurie – early warning – funcție de bază a Intelligence-ului care are rolul de a asigura beneficiarilor produse informative relevante pentru formularea operativă a unor decizii cu caracter anticipativ, preventiv, privind evenimente cu potențial ridicat de impact asupra securității naționale.

Ca produs informativ independent, analiza OSINT constituie o importantă capacitate pentru factorii de decizie, prin furnizarea unei imagini de ansamblu asupra aspectelor critice ale agendei de securitate, pentru ca aceștia să poată stabili și, mai ales, aplica politici pe termen mediu și lung, întărind astfel capacitatea de prevenire și răspuns la eventualele crize.

De asemenea, sursele deschise sunt potrivite pentru furnizarea de indicii pentru intensificarea activității de culegere utilizând toată gama de surse aflate la dispoziție, la un moment dat. Ele pot constitui primele indicii cu privire la desfășurarea unui eveniment chiar înainte de publicarea acestuia de către sursele tradiționale: radiodifuziune, televiziune, agenții de presă etc. (*persoane care asistă/participă la anumite evenimente – martori, care transmit online mesaje sau imagini pe Internet*).

În ceea ce privește utilitatea informațiilor OSINT și asigurarea securității acestora, trebuie menționat faptul că datele din surse deschise pot fi prelucrate pentru publicul țintă într-un mod specific (mai extins sau mai restrâns), produsele informative fiind supuse sanitizării sau restricționării în timpul procesului de diseminare.

Pe de altă parte, așa cum am menționat, informațiile rezultate din surse deschise contribuie la realizarea analizei multisursă, prin identificarea și evidențierea unor elemente generale necesare înțelegerii situației contextuale, dar și prin facilitarea accesului analiștilor la anumite tipuri de expertiză din mediul academic.

În acest context, indiferent că este vorba de OSINT - produs independent sau componentă a analizei multisursă, experții subliniază potențialul OSINT de resursă tactică, operațională și strategică, oferind informații de interes atât cu privire la activitatea organizațiilor teroriste, cât și informații care ajută la realizarea evaluărilor strategice și a avertizării timpurii. Ca urmare, OSINT deține un rol covârșitor în reducerea imprevizibilului și a incertitudinii ce caracterizează mediul actual de securitate.

În cazul avertizării timpurii, dacă sunt bine înțelese situațiile care definesc un fenomen și factorii care le determină, ar trebui să fie ușor de identificat problemele pentru a preîntâmpina consecințele. Cu toate acestea, avertizarea timpurie la nivel strategic presupune scanarea atentă a tuturor mediilor de interes informativ pentru identificarea oportună a așa-numitelor

semnale pierdute, care nu sunt foarte evidente, dar pot fi potențate în urma analizei multisursă. Astfel, pot fi reperate o serie de amenințări și riscuri necunoscute până atunci, iar procesul de sesizare a factorilor de decizie se poate derula în timp util. În context, evaluările strategice au ca obiectiv identificarea celor mai importante curente privind evoluția factorilor de situație (mai vechi sau mai noi) și a modului în care aceste curente vor interacționa și vor influența evoluția în ansamblu a mediului de securitate.

Practic, evaluările strategice ale mediului de securitate reflectă eficiența serviciilor de informații, aceasta fiind dată de modul în care reușesc să-și îndeplinească obiectivele prevăzute în strategia de securitate, contribuind astfel la ajustarea priorităților factorilor de decizie prin adăugarea de plus valoare informațiilor existente în „*zona verde*” și punerea la dispoziția decidenților politico-militari a acelor elemente care ajută la realizarea predictibilității și, implicit, a obiectivelor de securitate pe termen mediu și lung.

În această ordine de idei, date fiind numărul mare de variabile (actori, interese etc.), precum și caracterul dinamic al evenimentelor, nu trebuie omis faptul că întotdeauna va exista o doză de imprevizibil care poate răsturna și cele mai bine fundamentate concluzii despre cum va arăta viitorul. S-a dovedit în multe situații că elaborarea de scenarii privind evoluția evenimentelor a fost eronată. Drept urmare, analistul trebuie să ia în calcul atât surprizele strategice, care ar putea răsturna proiecțiile realizate, cât și evenimentele rare care ar putea avea un impact major și care nu pot fi anticipate, situându-se dincolo de așteptările firești.

Pentru o creștere a eficienței, serviciile de informații trebuie să fie capabile să genereze rețele colaborative care să ofere produse informative rezultate în urma unei analize interdisciplinare. Datorită caracterului lor neclasificat, sursele deschise permit implicarea în procesul de analiză, pe anumite probleme de securitate, a unor experți

din cadrul mediului academic. În acest sens, numeroase opinii, lansate inclusiv în spațiul românesc de gândire, pledează pentru ca, printre analiștii de intelligence, să se regăsească experți din mediul academic, specializați în economie, sociologie, psihologie, religie etc.

Colaborarea specialiștilor în cadrul acestor *rețele mixte* (analiza integrată a informațiilor obținute din surse deschise) duce la eficientizarea procesului analitic și, implicit, la realizarea unor produse informative relevante referitoare la problemele complexe care pot afecta mediul de securitate, regional și/sau global.

Contactele cu mediile de experți din afara structurilor de informații permit accesul la cunoștințe științifice de primă mână, necesare în special în analiza amenințărilor non-militare. Expertiza mediului academic prezintă avantajul unor unghiuri diverse de analiză ce ar putea fi valorificate în cadrul unor proiecte comune (mese rotunde, seminarii, conferințe etc.).

Totodată, prin intermediul surselor deschise și al contactului cu mediul academic, serviciile de informații pot contribui la promovarea și dezvoltarea în rândul societății civile a valorilor de securitate, cultura de securitate presupunând participarea întregii societăți la asigurarea securității prin consolidarea valorilor democratice și dezvoltarea unei înțelegeri comune a provocărilor la adresa securității naționale.

OSINT, prin caracterul său deschis, este cea mai potrivită sursă de intelligence utilizată în promovarea educației de securitate, deoarece dispune de instrumentele și de statutul necesare pentru a rezolva această cerință, prin organizarea și promovarea de evenimente publice care să reliefeze provocările majore ale mediului de securitate intern și internațional.

O abordare matură a problematicii securității naționale, bazată și pe o comunicare activă și eficientă cu mediul social (mediul oamenilor de afaceri, mediul oamenilor de știință, jurnaliști cu experiență etc.) are capacitatea de a elimina o parte dintre „frustrările” și percepțiile eronate

din societatea românească asupra instituțiilor de securitate, fiind un bun exercițiu de imagine.

Accesul tot mai larg și în timp real la informații este în prezent un fapt, și, în același timp, o consecință a ceea ce a devenit cunoscut drept „revoluția OSINT”. Aceasta a dus la transformarea surselor deschise de informare într-o capacitate extrem de importantă pentru munca de intelligence și pentru formularea politicilor în domeniul securității naționale.

În actualul context geopolitic, plecând de la progresele înregistrate în acest domeniu, ignorarea potențialului OSINT reprezintă o imensă vulnerabilitate de securitate, deoarece sursele deschise au capacitatea de a răspunde, pe toate palierele de informare, nevoilor crescânde de informații ale beneficiarilor.

Concluzii

Domeniul OSINT este absolut vital pentru procesul de obținere a informațiilor din toate sursele (*all source information*). OSINT este inițiat pentru obținerea informațiilor de bază, fundamentale, în urma cărora se poate stabili foarte rapid ce se poate afla cu ușurință despre subiectul de interes și cum pot fi direcționate prioritățile către colectarea de informații din alte surse.

Prin OSINT se asigură accesul la informații strategice (cadrul istoric al evoluției contextului politic, economic, social, demografic, tehnic, geografic, informații despre personalitățile istorice și ale momentului etc.), precum și accesul la o mare varietate de informații tactice (infrastructura, relieful, problemele etnice, cultura etc., specifice anumitor regiuni).

Bibliografie

1. *NATO Open Source Intelligence Handbook*, 2001;
2. DUDĂU, Alexandra, *Curs OSINT*, Universitatea București, Facultatea de sociologie și asistență socială, Master „Studii de securitate – analiza informațiilor”;
3. <http://rta.nato.int/public/.../MP-050-01.pdf>;
4. <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/3-07-22/>;
5. <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/>;
6. http://www.dtic.mil/doctrine/jel/service_pubs/ndp1.pdf;
7. http://www.oss.net/dynamaster/file_archive;
8. <http://www.oss.net/.../Chapter%20for%20Strategic%20Intelligence>;

SOCIAL MEDIA ȘI OSINT

*Laurențiu-Paul MÂNDRAȘ**

Abstract

During the past ten years, technological progress of communication and social media has completely transformed all fields of human activities, from social interaction to economy, science, culture, politics, and, last but not least, intelligence.

Nowadays, intelligence agencies or directorates cannot proficiently conduct their activity without a permanent tailoring of intelligence analysis in accordance with monitoring tools provided by Open Source Intelligence (OSINT) and Social Media Intelligence (SOCMINT).

Keywords: OSINT, SOCMINT, Social media, intelligence analysis, social media threats

Despre domeniul OSINT, pe scurt

Povestea Open Source Intelligence (OSINT) începe în 1941, când SUA au înființat Foreign Broadcast Information Service (FBIS), primul departament specializat în accesarea și exploatarea surselor deschise, scopul fiind acela de a culege cât mai multe informații referitoare la Al Doilea Război Mondial¹. Cu privire la valoarea și succesul OSINT în perioada respectivă, exemplul clasic este dat de monitorizarea prețului portocalelor din piețele din Paris și corelarea acestuia cu succesul ori insuccesul bombardamentelor efectuate asupra podurilor de cale ferată.

Ulterior, în 1988, generalul Alfred M.Gray Jr., comandantul US Marine Corps, a sesizat potențialul OSINT, solicitând o redirectionare a efortului de culegere de la activitățile derulate de Uniunea Sovietică către actorii non-statali și zonele de instabilitate mondială. Astfel, generalul american a observat că majoritatea informațiilor care merită cunoscute pot fi obținute din surse deschise, recomandând serviciilor de informații o creștere substanțială a alocării resurselor de culegere în domeniu. În acest context, domeniul a primit recunoaștere oficială din partea directorului Central Intelligence Agency (CIA) în 1994.

În prezent, evoluțiile tehnologice au permis ca domeniul OSINT să sufere o diversificare

crescută, în mediul de specialitate al NATO² fiind acceptată existența conceptuală a patru categorii de informații din surse publice, precum Open Source Data (OSD), Open Source Information (OSIF), Open Source Intelligence (OSINT) și Validated OSINT (OSINT-V).

Astfel, OSD reprezintă datele obținute din sursele de informații primare, care nu au suferit o prelucrare prealabilă, precum publicații, surse radio ori TV. Pentru exemplificare, OSD poate fi o fotografie, o înregistrare audio – video ori o imagine satelitară.

OSIF diferă de OSD prin faptul că informațiile au suferit un proces inițial de comprimare ori editare, generând astfel o serie de criterii de validare și management al informației. OSIF constă în informație generică care este diseminată publicului larg. Pentru exemplificare, OSIF sunt ziarele, cărțile, reportajele/emisiunile de informații zilnice.

OSINT constă în informația care a fost căutată, identificată, obținută și procesată în mod deliberat, fiind ulterior diseminată către un beneficiar prestabilit pentru a răspunde la o nevoie de cunoaștere specifică acestuia. Cu alte cuvinte, OSINT aplică procedeele de analiză de intelligence la marea diversitate a surselor de informații, creând astfel produse de intelligence.

* *Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

În mod distinct, OSINT include și așa-zisa literatură gri, care cuprinde materiale neclasificate, dar cu un acces limitat, precum rapoarte tehnice și economice, documente guvernamentale oficiale și neoficiale, scrisori, jurnale personale ori diferite documente politice, socio-economice sau militare.

OSINT-V reprezintă o formă distinctă a OSINT, a cărei principală caracteristică rezidă din gradul ridicat de veridicitate al informației prezentate. **OSINT-V** poate fi produsă prin analiza de intelligence de tip „all source“, inclusiv prin corelarea cu sursele de informații clasificate.

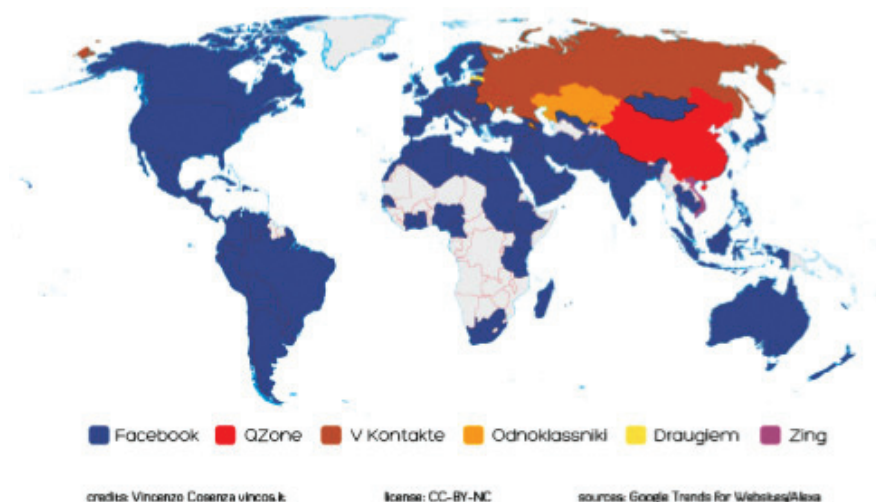
În mod evident, OSINT prezintă atât avantaje, cât și dezavantaje, generate de caracteristicile sale speciale. Un prim avantaj rezidă din acțiunea pasivă de culegere a informațiilor, care nu presupune interacțiunea directă cu o sursă de informații ori o țintă anume, fie că este vorba de o persoană particulară ori un grup. Astfel, efortul OSINT generează un risc diminuat de alertare a adversarului și permite păstrarea caracterului confidențial al activității de informații. Potrivit lui B. Hamilton³, OSINT este sursa primului raport de informații, cu argumentul că OSINT s-a dezvoltat și continuă să se dezvolte rapid drept principala sursă de informații a serviciilor secrete și nu numai.

comprehensiv și indubitabil. Potrivit NATO OSINT Reader, OSINT nu reprezintă doar una dintre uneltele utilizate în activitatea de analiză de informații, ci întregeste contextul general al informațiilor de securitate națională printr-o metaforă ca un puzzle al informațiilor. Chiar dacă piesele cele mai prețioase ale puzzle-ului sunt scumpe și se obțin dificil doar prin intermediul disciplinelor tradiționale ale activității de informații, OSINT este fundația critică pe care se bazează produsul de intelligence de tip „all source“⁴.

Concomitent, un alt dezavantaj al OSINT este generat de cantitatea mare de informație redundantă, repetitivă, nefolositoare, care perturbă în mod constant procesul de analiză atât prin creșterea dificultății de procesare, cât și prin creșterea consumului de timp scurs până la descoperirea esențelor de informație.

Utilizarea zilnică a rețelelor sociale online - **Online social networks**, precum Facebook, LinkedIn sau Twitter, a avut parte de o creștere fulminantă începând cu anul 2005⁵. În prezent, **rețelele online** reprezintă o oglindire a interacțiunilor sociale zilnice, conținând informații care depășesc granițele fizice ale unei țări, precum mesaje, comentarii, poze ori conținut video. Pe scurt, **Social Media**.

Social Media - Online Social Networks

Totuși, date fiind aceste aspecte, este important de menționat că principalul dezavantaj al OSINT rezultă din caracterul său necuprinzător, căci OSINT nu tratează o problemă în mod

Consumatorii de social media beneficiază inclusiv de o specializare a site-urilor de networking, precum Twitter ori LinkedIn, care generează date și informații personale mult mai

specializate decât site-urile generale de social media, precum Facebook.

În context, un studiu derulat în SUA de ONG-ul PEW Internet and American Life reliefează că mai mult de 50% dintre utilizatorii OSN dețin două sau mai multe profiluri de rețele sociale distincte, cu scopul principal de a diferenția contactele sociale, în funcție de caracterul lor recreativ ori profesional⁶.

În aceste condiții, OSN au capacitatea de a genera o diversitate de conținut Social Media, care se constituie în surse de informații pentru OSINT, precum contacte sociale, activități derulate, detalii personale ale unei persoane de interes. Totuși, chiar dacă acest tip de conținut de social media are caracter public, nu toate informațiile online sunt ușor accesibile, existând o serie de limitări generate de restricțiile de securitate, restricțiile platformei sociale, accesibilitatea ori longevitatea datelor publicate online.

Astfel, restricțiile de securitate se află într-o tendință de creștere, iar multe rețele sociale continuă să își diversifice mecanismele de control al securității. În acest context, deși, cel puțin în SUA, există o presiune crescută din partea publicului de a implementa o legislație specifică privind politica de securitate și protecție a datelor cu caracter personal, una dintre metodele cele mai de succes de a colecta informații de la userii rețelelor sociale este aceea de a le solicita în mod direct, inclusiv prin intermediul unor aplicații terțe, care nu au legătură directă cu rețeaua socială.

Deși platforma colectează toate datele generate de useri, tot platforma este cea care impune restricții cu privire la informațiile accesibile în mod public, în baza setărilor de securitate. Astfel, în timp ce multe dintre mecanismele de control sunt generate pentru protecția datelor personale ale userilor, alte mecanisme de control sunt implementate pentru a proteja conținutul media din rețea din punct de vedere al activității economice.

Accesibilitatea datelor afectează în mod direct OSINT, domeniul neavând posibilitatea de a descoperi și obține date care nu sunt publice. În cel mai rău caz, rețelele sociale adună toate informațiile necesare, însă nu permit accesul

direct asupra acestora, căci, cel mai frecvent, informația cu privire la țintă/userul rețelei sociale există, însă platforma socială maschează în mod intenționat informația prin intermediul restricțiilor de accesibilitate și securitate.

Caracterul de longevitate al datelor cuprinse în rețelele sociale este dat de faptul că dinamica acestor relații sociale se schimbă în mod frecvent, iar profilele sunt updateate în mod constant. Conex acestui aspect, monitorizarea schimbărilor conținutului rețelelor sociale reprezintă o sursă de informații importantă pentru înțelegerea dinamicii schimbărilor sociale, iar accesarea datelor generează doar o imagine temporală a stării rețelei sociale la momentul respectiv⁷.

OSINT versus SOCMINT

Dezvoltarea tehnologică, cu referire, în principal, la dezvoltarea Internetului, a website-urilor, platformelor de video-sharing de tipul YouTube, a blogurilor personale și conținutului de informație generat de social media, a condus atât la o explozie a OSINT, cât și la o diversificare a nevoilor/solicitărilor consumatorilor/beneficiarilor de informație.

Astfel, Ionel Nițu face referire la un veritabil „tsunami” în domeniul tehnologiei informației⁸, exemplificând cu fenomenul Wikileaks, dar și cu explozia rețelelor sociale, care generează implicit o explozie a OSINT. Astfel, extinderea rețelelor sociale de tip *Facebook* și *Twitter* a permis utilizarea lor nu doar pentru socializare, ci și în plan politic, generând recalibrări ale teoriilor sociale – „efectul *Facebook*”.

În acest sens, creșterea cantității zilnice de informații publice aflate la dispoziție pe Internet are loc la o rată atât de rapidă, încât Eric Schmidt, fost director general al Google, sublinia că, dacă înainte de anul 2003 erau suficiente aproximativ 5 miliarde de gigabytes pentru a stoca tot fluxul de date pe Internet, în zilele noastre această cantitate este atinsă în maximum 2 zile. Drept consecință, National Security Agency a solicitat Congresului SUA să aprobe fondurile necesare construirii unei noi centrale electrice care să furnizeze energie doar pentru centrele de date capabile să proceseze masivul flux de informații de pe Internet⁹.

Sursa: <http://ultima-ora.ro/raporturile-dintre-social-media-si-intelligence/>

Teodora Marin a reliefat că, în ultima perioadă, literatura de specialitate abordează raporturile dintre social media și intelligence, evidențiind studiile Centrului de Analiză a Social Media din Marea Britanie, care conchide că activitatea de colectare de informații din social media reprezintă pentru serviciile de informații o activitate de tip SOCMINT, pe care însă unii specialiști îl încadrează în aria mai largă a OSINT¹⁰.

David Omand, inventatorul termenului SOCMINT, definește această activitate de colectare printr-o modalitate de informare non-intruzivă, care utilizează surse de informații aflate în spațiul public prin voința utilizatorilor rețelelor sociale.

Concomitent, social media evoluează și sub presiunea modernizării mijloacelor de comunicare, prin accesarea de aplicații sociale de pe telefonul mobil sau alte dispozitive mobile. Astfel, în mediul de specialitate a apărut termenul de *mocial*, care derivă din cuvintele *social* și *mobile*.

Cu referire la SOCMINT, Cristian Unteanu descrie¹¹ termenul drept o spionare a rețelelor sociale și îi conferă un statut special printre celelalte mijloace de obținere a informațiilor de către serviciile secrete. Astfel, **SOCMINT** este definit drept o tehnică sau tehnologie care permite actorilor guvernamentali sau chiar neguvernamentali să monitorizeze rețele sociale

precum Facebook sau Twitter. Rețelele în cauză sunt monitorizate în ceea ce privește conținutul generat de utilizatori (cum ar fi mesajul sau imaginile postate), dar și a altor date, cele care sunt generate în momentul când o persoană folosește o rețea de socializare. Este vorba despre informații specifice relației între două persoane private sau în cadrul unui grup, precum și toate interacțiunile ulterioare, fie că este vorba despre conversații private sau publice.

Ca principiu de funcționare, se consideră că SOCMINT folosește tehnica „împantării” pe rețelele sociale a unor profiluri false care transmit cereri de prietenie către profilurile vizate de culegerea de informații, cu scopul supravegherii și înregistrării conversațiilor respectivului utilizator. Totodată, SOCMINT presupune crearea de grupuri pe rețelele sociale care impun/transmit anumite mesaje ori organizează inițiative speciale (cum ar fi organizarea de proteste), cu scopul de a monitoriza nivelul participanților individuali și al grupurilor acestora de prieteni.

În acest context, SOCMINT creează o problemă de etică socială, cel puțin în ceea ce privește societățile democratice, căci cetățenii au dreptul la viață privată, apărată în termenii prevederilor constituționale și legale, inclusiv în Carta Europeană a drepturilor fundamentale. Însă, tocmai din acest punct de vedere, problema trebuie analizată și cu referire la forțele ostile care generează amenințări la adresa securității statale,

care primejduiesc viața și siguranța cetățenilor. Din acest punct de vedere, este aproape unanim acceptat că grupările teroriste fundamentaliste islamice au format de mai mult timp departamente de luptă cibernetică, cu un subdepartament specializat în acțiune la nivelul rețelelor sociale, iar, pe cale de consecință, serviciile de informații au obligația legitimă de a contracara aceste acțiuni în mediul online.

Pentru exemplificare, Elena Andrei descrie cum atacurile teroriste din Statele Unite ale Americii, de la 11 septembrie 2001, au marcat un moment important în evoluția OSINT/SOCMINT. Realizând amenințarea tot mai mare reprezentată de activitatea celulelor teroriste într-un mediu globalizat de securitate, organizațiile de intelligence au creat softuri (precum Key Player) care identifică nodurile dintr-o rețea prin a căror eliminare se modifică structura rețelei. Acestea au fost create pentru a ajuta operatorii și analiștii HUMINT să destructureze rețelele a căror activitate contravine siguranței naționale¹².

Încercând o clasificare a SOCMINT, acestea pot fi de două tipuri¹³, respectiv de interpretare și de conexiune. SOCMINT de interpretare are un caracter mai general, fiind axat pe analiza conținutului, metadatelor și a trendurilor care se regăsesc în rețeaua socială, fiind util în cazul căutărilor legate de conținut și nu de rețea și legături sociale. În schimb, SOCMINT de conexiune se axează pe indivizi, grupuri și rețelele sociale formate de aceștia, fiind util în cazul căutărilor legate de entități individuale ori indivizii asociați unui anumit grup, cu reliefaarea poziției și rolurilor acestora în cadrul grupului.

Având în vedere aspectele expuse, nu am greși dacă am considera că SOCMINT este un OSINT specializat în căutarea informațiilor în cadrul rețelelor sociale, căci informațiile colectate nu au caracter clasificat, fiind publice, chiar dacă nu mereu la dispoziția facilă a publicului larg.

Cu privire la OSINT/SOCMINT derulate în mediul online, specialiștii din domeniu au identificat faptul că Internetul (Web) este de două tipuri, precum un Iceberg, de suprafață (surface web) și de adâncime (deep and dark web), diferența între cele două fiind dată de facilitatea accesului

și a conținutului. În timp ce surface web este accesibil tuturor în mod simplu și direct, „deep and dark web“ impune o serie de bariere tehnologice de acces, fiind accesibil unui grup restrâns, pe baza unor aplicații software. Din acest punct de vedere, informațiile conținute de „deep and dark web“ au un caracter profund restricționat, fiind în principal referitoare la activități infracționale: produse și servicii conexe pieței negre; practici, proceduri și tactici referitoare la produse ilicite; manuale de antrenament cu armament și muniție etc. Astfel, căutările pe „deep and dark web“ fac referire la droguri, produse contrafăcute, produse furate, arme, identități false, cărți de credit, coduri sursă malware etc.

În aceste condiții, OSINT/SOCMINT derulate în cadrul „deep and dark web“ generează informații conexe securității, prin monitorizarea, cunoașterea și prevenirea proactivă a acestor tipuri de activități ilicite.

În ceea ce privește aplicabilitatea, OSINT/SOCMINT pot fi utilizate pentru mai multe tipuri de rezultate, astfel: activități de culegere de informații personale virtuale, analiză semantică, deep and dark web screening, analiză de profil, analiză relațională și descoperirea trendurilor.

Activitățile de culegere de informații personale virtuale presupun un mod de lucru proactiv, prin crearea de identități virtuale folosind rețelele sociale și ambele tipuri de web, cu scopul realizării de analize în cadrul Internetului.

Analiza semantică se confundă cu capacitatea de monitorizare și înțelegere a conținutului, căutarea informațiilor nefiind limitată la rețelele sociale, ci la conținutul Internetului de suprafață și cel de profunzime.

„Deep and dark web screening“ se referă la căutările efectuate în zonele Internetului care nu sunt supuse indexării de către niciun produs de căutare, cu scopul de a extrage datele de interes și a efectua analize ale piețelor și produselor comercializate în mod ilegal.

Analiza de profil are la bază datele identificate în mediul online referitoare la un user anume, rezultând o monitorizare și comparare a tuturor datelor obținute în acest mod.

Analiza relațională presupune descoperirea relațiilor dintre entități și identificarea modului în care diferiți useri relaționează, pentru a explica tipurile de conexiuni și trendurile.

În domeniul militar, aplicabilitatea OSINT/SOCMINT este evidențiată de analiza țintelor, analiza terenului, relațiile cu mediul civil și analiza meteorologică¹⁴. Astfel, în ceea ce privește analiza țintelor, în absența unor informații clasificate, OSINT poate crea o descriere detaliată a punctelor forte și a vulnerabilităților țintei și poate evalua mediul social de referință al acesteia. Prin analiza terenului pot fi obținute date relevante pentru acțiunile militare de recunoaștere, sub acoperire, în vederea perfecționării modului de acțiune,

În final, prezentăm o succintă exemplificare a rețelelor sociale și a softurilor SOCMINT aferente¹⁵.

Perspective

În contextul în care informațiile online devin o obișnuință a vieții cotidiene, domeniul OSINT este nevoit să țină pasul cu aceste evoluții, motiv pentru care au fost identificate o serie de tendințe specifice¹⁶.

Principala tendință rezidă din intențiile, din ce în ce mai acute, ale rețelelor sociale de a restricționa accesul la datele deținute pentru serviciile de securitate și informații. Astfel, platformele sociale oferă în prezent mult mai puține informații care pot fi monitorizate decât

Rețea socială	Software	Detalii
Twitter	AllMyTweets	Permite vizualizarea tuturor mesajelor postate de un utilizator
	Fake Follower Check	Permite identificarea conturilor de utilizatori falși
Facebook	Facebook Search Tool	Permite efectuarea de căutări în cadrul rețelei
	Find my Facebook ID	Identificarea ID-urilor aferente profilelor
	LikeAlyzer	Analizarea și monitorizarea paginilor Facebook
	Socialsearching	Identificarea postărilor vechi ale unui user
Reddit	Mostly Harmless	Identificarea existenței în arhivă a anumitor pagini web
	Reddit Investigator	Colectarea datelor publice ale rețelei și identificarea unor detalii suplimentare referitoare la useri
LinkedIn	FTL	Utilizarea extensiilor Chrome pentru identificarea adreselor de e-mail asociate fiecărui profil al rețelei

aviatic ori terestru. Cu privire la relațiile cu mediul civil, prin OSINT pot fi obținute date demografice, socioeconomice și referitoare la criminalitate, dar pot fi derulate și acțiuni de culegere a informațiilor legate de structura de comandă și control, comunicații, rețelele informatice, infrastructura de transport, energie și finanțe etc. Nu în ultimul rând, aplicabilitatea OSINT în ceea ce privește analiza meteorologică se referă la obținerea rapidă a datelor sumare privind condiții meteo precum temperatura, vizibilitatea, viteza vântului etc.

o făceau în 2016, un exemplu în acest sens fiind restricționarea capacității de GeoFeedia de către Twitter, Facebook și Instagram.

Cu privire la motivele care au generat aceste restricționări, multe dintre acestea au la bază acțiunile de presiune provenite din partea grupurilor de apărare a libertăților civile, în timp ce alte restricții provin din dorința de conservare și protejare a rețelei sociale, căci dacă utilizatorii renunță la a le mai folosi din motive de securizare a datelor personale, atunci rețelele ar avea diminuate veniturile din activitățile economice derulate.

Sursa: <https://andreafortuna.org/osint/open-source-intelligence-tools-for-social-media-my-own-list/>

O altă tendință este dată de diminuarea folosirii rețelelor sociale de către oameni, tocmai din motive de afectare a securității datelor, preferând din ce în ce mai mult utilizarea platformelor închise, de tipul Snapchat, LINE, Telegram, WhatsApp ori LinkedIn.

Drept o altă tendință, OSINT și SOCMINT vor fi utilizate din ce în ce mai mult pentru a monitoriza amenințările globale. Astfel, prin dezvoltarea softurilor de analiză, va continua să crească capacitatea serviciilor de securitate și informații de a monitoriza în timp real diferitele amenințări, ceea ce va crește importanța folosirii celor două mijloace de obținere de informații.

O altă tendință constă în creșterea dimensiunii Internetului, a celui profund (dark and deep), prin migrarea informațiilor relevante de la Internetul de suprafață către acest tip de Internet. Astfel, Internetul profund va deveni principala sursă de obținere a informațiilor de valoare referitoare la activitățile de comerț ilicit și fraudă.

Nu în ultimul rând, o ultimă tendință rezidă din acțiunile actorilor non-statali, precum firme particulare ori organizații neguvernamentale, de a utiliza OSINT și SOCMINT pentru a-și îmbunătăți activitatea curentă, aceste tipuri de

căutare și obținere a informațiilor nemaifiind apanajul exclusiv al serviciilor de securitate/informații.

Bibliografie

1. NATO *Open source Intelligence Handbook*, 2001;
2. NATO *Open Source Intelligence Reader*, February 2002;
3. HAMILTON, Bean, *No More Secrets: Open Source Information and the Reshaping of U.S. Intelligence*, Praeger, 2011;
4. NIȚU, Ionel, ANUȚA, Costinel, „Tsunami și intelligence – nevoia de reziliență inteligentă (smart resilience)”, în *Impact Strategic*, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”;
5. CATANESE, Salvatore, Pasquale De MEO, Emilio FERRARA, Giacomo FIUMARA, and Alessandro PROVETTI, *Extraction and analysis of facebook friendship relations*. Technical report, University of Messina, Italy and University of Oxford, UK, 2010
6. PARISER, Eli, *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You*, Penguin Press, New York, 2011

7. https://en.m.wikipedia.org/wiki/Open-source_intelligence 8. http://www.pewinternet.org/Reports/2009/Adults-and-Social-Network-Websites.aspx 9. http://ultima-ora.ro/raporturile-dintre-social-media-si-intelligence/ 10. http://adevarul.ro/news/eveniment/socmint-spionarea-tuturor-retelelor-sociale-1_59784ffe5ab6550cb88054d4/index.html 11. http://intelligence.sri.ro/secrete-interconectate-analiza-retelelor-sociale/ 12. https://static1.squarespace.com/static/5274112	ae4b02d3f058d4348/t/58322604414fb5e9baa98b53/1479681574522/2016-2-1.pdf 13. http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/060409/5432a5e19def62b82684a111fe03f899/STEELE%20OSINT%20FOR%20HANDBOOK%203.3%20Chapter.doc 14. https://andreafortuna.org/osint/open-source-intelligence-tools-for-social-media-my-own-list/ 15. https://brightplanet.com/2016/12/2017_osint_trends/ 16. http://www.oranoua.ro/ionel-nitu-coordonate-ale-schimbarii-de-paradigma-in-analiza-de-intelligence/

¹ https://en.m.wikipedia.org/wiki/Open-source_intelligence

² *NATO Open source Intelligence Handbok*, 2001

³ Bean Hamilton, *No More Secrets: Open Source Information and the Reshaping of U.S. Intelligence*, Praeger, 2011, 218 p.

⁴ *NATO Open Source Intelligence Reader*, February 2002

⁵ Idem

⁶ <http://www.pewinternet.org/Reports/2009/Adults-and-Social-Network-Websites.aspx>

⁷ Salvatore Catanese, Pasquale De Meo, Emilio Ferrara, Giacomo Fiumara, and Alessandro Provetti, *Extraction and analysis of facebook friendship relations. Technical report*, University of Messina, Italy and University of Oxford, UK, 2010

⁸ Ionel Nițu, Costinel Anuța, „Tsunami și intelligence – nevoia de reziliență inteligentă (smart resilience)“, în *Impact Strategic*, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

⁹ Eli Pariser. *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You*, Penguin Press, New York, 2011

¹⁰ <http://ultima-ora.ro/raporturile-dintre-social-media-si-intelligence/>

¹¹ http://adevarul.ro/news/eveniment/socmint-spionarea-tuturor-retelelor-sociale-1_59784ffe5ab6550cb88054d4/index.html

¹² <http://intelligence.sri.ro/secrete-interconectate-analiza-retelelor-sociale/>

¹³ <https://static1.squarespace.com/static/5274112ae4b02d3f058d4348/t/58322604414fb5e9baa98b53/1479681574522/2016-2-1.pdf>

¹⁴ http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/060409/5432a5e19def62b82684a111fe03f899/STEELE%20OSINT%20FOR%20HANDBOOK%203.3%20Chapter.doc

¹⁵ <https://andreafortuna.org/osint/open-source-intelligence-tools-for-social-media-my-own-list/>

¹⁶ https://brightplanet.com/2016/12/2017_osint_trends/

RĂZBOIUL HIBRID vs. RĂZBOIUL BAZAT PE REȚEA. SCURTĂ ANALIZĂ COMPARATIVĂ

Viorel BARBU*

Abstract

Throughout history, human society has been confronted with conflicting situations that still persists today such as the struggle for basic resources: food, water, fuel etc. Unprecedented scientific and technological development since the end of the 20th century and the beginning of the 21st century have produced changes in the tipology of war and warfare.

In this article the author presents two modern types of war, Network-centric warfare and Hybrid war, which reflect the level reached by Information Technology and Communications, but in different ways. These two types of war are analyzed in a comparative manner from the perspective of three criteria: technological progress, resources that are used and the principle of legality.

Keywords: War, warfare, network-centric warfare, Hybrid war, symmetric/assymetric, conventional/non-conventional, technology, resources, legality.

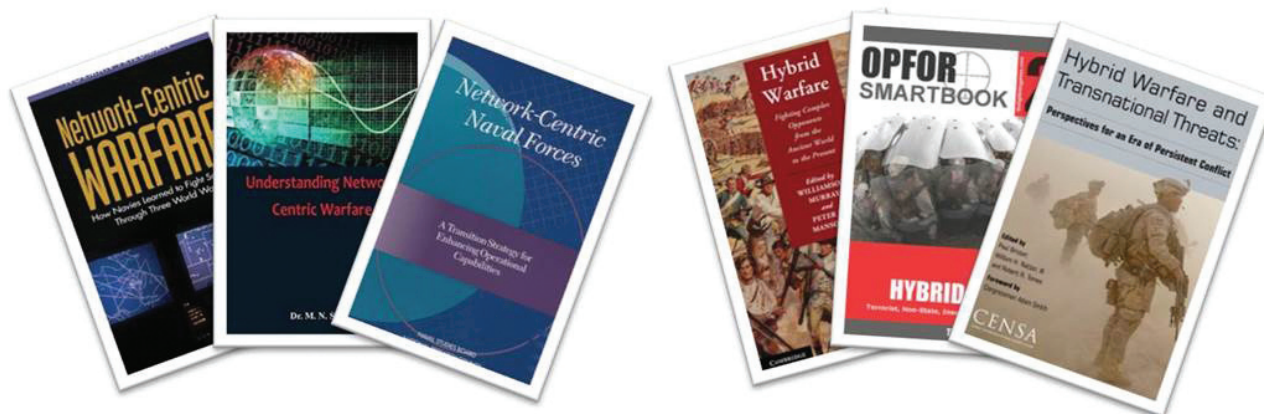
Considerații generale

Dacă sintagma de „război bazat pe rețea” a apărut după sfârșitul Războiului Rece, cea de „război hibrid” reprezintă o dezvoltare conceptuală relativ recentă, utilizată mai ales după anul 2014, după anexarea Peninsulei Crimeea și instalarea crizei din estul Ucrainei.

Sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI reprezintă o perioadă extrem de prolifică din punct de vedere al apariției și dezvoltării unor concepte noi de ducere a războiului, începând de la viziunea clasică a lui Clausewitz, „o continuare

a politicii prin mijloace diferite”¹, și până la sofisticatul „război bazat pe rețea”, urmat de mai noul „război hibrid”, un conflict vechi dar cu tehnici noi².

În prezent, armatele moderne au în dotare sisteme performante de arme dar, în condițiile confruntărilor contemporane asimetrice, trebuie identificate cele mai bune soluții de întrebuițare combinată a acestora. Astfel, trei dintre aceste soluții provin din cea mai puternică armată a lumii – SUA – și au îmbrăcat forma „operațiilor bazate pe efecte”, „războiului bazat pe rețea” și „operațiilor informaționale”³.

* Expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

Operațiile bazate pe efecte sunt un „proces de obținere a rezultatului strategic dorit asupra adversarului prin aplicarea sinergică, multiplicativă și cumulativă a întregii game de operații militare și non-militare, la nivelurile tactic, operativ și strategic”⁴. În același timp, războiul bazat pe rețea⁵ reprezintă o „modalitate de a genera putere de luptă, prin integrare într-o rețea informațională a senzorilor, decidenților și executanților, în scopul cunoașterii spațiului luptei, măririi vitezei conducerii, accelerării ritmurilor operațiilor, intensificării efectelor letale, accentuării autoprotecției și realizării unui anumit grad de autosincronizare”⁶.

Prima referire la conceptul de război hibrid apare în lucrarea ofițerilor chinezi Qiao Liang și Wang Xiangsui, „Unrestricted War”⁷ (1999), care au descoperit că, la sfârșitul sec. XX, fața războiului s-a schimbat pe toate dimensiunile - adversari, capabilități⁸, forme de desfășurare, reguli.

Ulterior, William J. Nemeth folosește sintagma de „război hibrid” în lucrarea „Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare” (2002), pentru a demonstra că țările

se află sub o amenințare rezultată din violența așa-numitelor „state eșuate” (*failed states*) sau noilor entități instabile. Astfel de state, caracterizate de existența simultană a comunităților anarhice și a instituțiilor moderne, unde normele și regulile tradiționale sunt amestecate cu legile și normele socio-politice moderne, în combinație cu noua tehnologie, generează o societate hibridă care prezintă un nivel ridicat de violență.

Dacă războiul hibrid a fost definit de ofițerii chinezi, iar numele i se datorează lui Nemeth, părinții conceptului de război hibrid, așa cum îl cunoaștem în prezent, sunt James Mattis și Frank Hoffman⁹, iar conflictul din Liban (2006) dintre Forțele Armate israeliene și organizația Hezbollah a consacrat definitiv termenul de Război Hibrid.

Scurtă analiză comparativă

La o primă vedere, din perspectivă conceptuală, războiul bazat pe rețea și războiul hibrid par într-un fel apropiate, în sensul că ambele induc ideea de modernitate, fiind în acord cu evoluția societății. În continuare vom face o scurtă analiză comparativă între cele două tipuri

de conflicte, pornind de la trei seturi de criterii, respectiv progresul tehnologic, resursele și legalitatea metodelor și mijloacelor întrebuintate.

Progresul tehnologic

Plecând de la premisa că principala formă de manifestare a acțiunii militare a fost, este și va fi violența armată, indiferent de evoluția naturii și fizionomiei războiului¹⁰, putem încadra războiul bazat pe rețea în tipologia războaielor clasice/convenționale, cu deosebirea că acesta se bazează pe un nivel foarte ridicat de tehnologizare și high-tech, nivel care se pare că a fost atins îndeosebi de SUA¹¹.

Fizionomia războiul bazat pe rețea se fundamentează pe o serie de funcțiuni esențiale, printre care: utilizarea rețelelor pentru realizarea arhitecturii C4ISR¹², corespunzătoare noilor concepte de ducere a acțiunilor militare moderne, inclusiv conectarea sistemelor de arme și realizarea unei baze de date; constituirea unor forțe expediționare și proiecția acestora la distanțe mari, autosustenabile; realizarea suportului logistic în rețea.

Din punct de vedere conceptual, războiul bazat pe rețea nu schimbă esența strategiei militare, atingerea obiectivelor politice realizându-se tot prin mijloace militare. Informația și tehnologia comunicațiilor reprezintă piatra de temelie a războiul bazat pe rețea, iar supremația tehnologică și informațională va conduce la obținerea inițiativei strategice și a victoriei.

Potrivit cercetărilor în domeniu, războiul bazat pe rețea a putut rezolva doar problemele ridicate de războiul convențional, simetric, chiar dacă majoritatea conflictelor de după Războiul Rece au fost disproporționate, în care un adversar a dispus de superioritate clară de forțe, mijloace, strategie și tactică, iar cealaltă parte a fost pusă în imposibilitatea de a reacționa¹³. În schimb, greutățile pe care conflictele moderne, asimetrice sau hibride, le opune sistemului militar nu pot fi rezolvate prin conceptul războiului bazat pe rețea.

Odată ce am stabilit că războiul bazat pe rețea poate fi asimilat unui război convențional purtat cu mijloace moderne, este mult mai ușor să analizăm comparativ cele două concepte, deoarece războiul hibrid reprezintă așa-zisul război de generația a patra¹⁴ sau chiar a cincea¹⁵, caracterizat de neclaritatea liniilor de demarcație

dintre război și politică, combatanți și civili. Acest tip de conflict, denumit și asimetric, speculează diviziunile politice, sociale, religioase și interetnice, potențialul mișcărilor insurgente (pentru autonomie sau independență) și afectează integritatea și suveranitatea statelor¹⁶.

De cealaltă parte, apariția conceptului de „război hibrid”, la începutul anilor 2000, consfințește caracterul modern al acestui tip de conflict, care a început să se manifeste doar atunci când condițiile de exprimare au permis. Așa cum aprecia și Thomas J. Welch, director-adjunct al Biroului SUA pentru evaluarea rețelelor, „istoria dovedește că, la anumite perioade de timp, inovațiile tehnologice determină apariția unor noi organizații militare, ce folosesc noi concepte operaționale”¹⁷.

Conflictele începutului de mileniu sunt declanșate, în cea mai mare parte, de entități non-statale, majoritatea teroriste sau din sfera crimei organizate (trafic cu armament, droguri, persoane ș.a.), împotriva unor state sau coaliții de state, aspect care a condus la apariția noțiunii de hibrid. Aceste entități au integrat noile tehnologii și arme în modul lor de a lupta, pentru a putea face față unor forțe armate puternice, bine instruite și echipate și pentru a le putea neutraliza avantajele. În acel moment, au apărut și primele referiri la noțiunea de „hibrid”, în principal pentru a face distincția între convențional/simetric și asimetric/neconvențional.

Pe măsură ce tehnologia avansează într-un ritm galopant, asistăm la o diversificare fără precedent a utilizării informației pentru atingerea unor obiective, plecând de la radicalizarea și racolarea unor indivizi pentru executarea unor atacuri teroriste cu impact media ridicat și până la adevărate campanii informaționale, care pot avea ca scop final influențarea electoratului din statul-țintă vizat, pentru instaurarea unei conduceri favorabile atacatorului.

Toate acestea au loc pe fondul dezvoltării fără precedent a tehnologiei informației și sistemelor/rețelelor informatice, dar și a aplicațiilor cu impact social foarte ridicat, așa-numitele rețele de socializare (Facebook, Twitter, Instagram, WhatsApp, Skype etc.), care au ca efect transmiterea informației pe tot globul aproape instantaneu (Internet).

Dar explozia termenului de „hibrid” s-a produs după anul 2014, odată cu anexarea peninsulei Crimeea și cu instalarea în estul Ucrainei a unui conflict cu tendințe de înghețare. Apreciam că utilizarea unor metode și mijloace pe care experții militari le apreciază ca fiind hibrid se datorează decalajului tehnologic înregistrat între societatea rusă comparativ cu civilizația occidentală, reprezentată de SUA.

Încă din secolul trecut (anii 1960), URSS a fost promotoarea sintagmei de Revoluție în domeniul militar (numită de americani „Revoluția în Afaceri Militare”), pe care SUA au dezvoltat-o și au pus-o în practică prin Operația „Furtună în deșert” din Irak (1991). Competiția acerbă dintre cele două blocuri militare, NATO și URSS, a condus la destrămarea celei din urmă și la apariția Federației Ruse și a mai multor state, unele dintre acestea rămânând în sfera de influență a Moscovei. Astfel, Federația Rusă s-a aflat în imposibilitatea de a egala avansul tehnologic pe care Occidentul l-a acumulat, îngreunând astfel dorința noii conduceri de la Kremlin¹⁸ de restabilire a statutului de mare putere implicit și fostele sfere de influență, și restabilirea parității

privind dezvoltarea economică și socială (inclusiv prin reducerea decalajului tehnologic).

Putem aprecia că utilizarea metodelor și mijloacelor specifice războiului hibrid se datorează nivelurilor diferite de progres tehnologic pe care adversarii se situează, indiferent că sunt entități non-statale sau chiar state, în principal împotriva unor state/organizații ale căror dezvoltare le permite să dezvolte și să aplice elementele războiului bazat pe rețea.

Resursele

Resursele umane sunt de departe cele mai importante, deoarece sunt utilizate atât de agresor, cât și de agresat ca potențiator al acțiunilor proprii. Este de la sine înțeles că o resursă umană conștientă și educată va fi mult mai rezilientă în fața amenințărilor de tip hibrid la care este supusă. Tipurile de resurse umane implicate sunt toate categoriile sociale care compun o societate/națiune și care vor fi ținte ale metodelor de agresiune hibride.

În prezent, marea majoritate a autorilor sunt canalizați pe operațiile informaționale (război informațional), ca parte a războiului (hibrid). Însă, acestea nu se pot desfășura fără resurse

tehnologice și informaționale moderne, la un înalt nivel de dezvoltare (high-tech). Printre tipurile de resurse informaționale se regăsesc sursele de informație deschise (cele mai importante pentru operațiile informaționale), dar și cele reglementate, clasificate și secrete. Evoluțiile recente din Ucraina și alegerile prezidențiale din SUA sunt cele mai bune exemple de campanii informaționale.

Resursele informaționale sunt în strânsă legătură cu cele tehnologice, care au cunoscut un avans uriaș în ultimele decenii. Din această categorie fac parte tehnologiile, echipamentele și infrastructura necesară. Suntem martorii unor salturi tehnologice în timp real, cu care structurile de guvernare încearcă să țină pasul, tehnologii care au și schimbat fizionomia confruntării privind accesul la resurse. În acest sens, tehnologia IT și comunicațiile sunt principalele platforme pentru desfășurarea campaniilor informaționale, din acest motiv fiind utilizate de toți actorii implicați, atât state, cât și entități non-statale.

Trecând de la resursele tehnologice la cele materiale, considerăm că și acestea sunt importante, dar într-o măsură mai redusă decât

cele umane sau resursa timp. Spre exemplu, pentru ca o națiune să facă față unei campanii informaționale de dezinformare, manipulare și influențare (specifică războiului hibrid), în primul rând este nevoie de timp pentru educarea populației și creșterea rezilienței instituțiilor statului, pentru a face față provocării. În această situație, indiferent de volumul de resurse alocat, limitarea este dată de timpul necesar pentru ca populația să conștientizeze și să reacționeze la propaganda informațională. Din punctul de vedere al perioadei, timpul îl putem clasifica în imediat, scurt, anual, mediu (1-4 ani), lung (4-10 ani) și foarte lung (peste 10 ani), iar planurile strategice trebuie să fie în acord cu aceste intervale de timp.

Resursa financiară este cea de care depind toate celelalte tipuri de resurse, într-o măsură mai mare sau mică. Din punct de vedere al planificării, resursele financiare sunt alocate următoarelor categorii de cheltuieli: personal, mentenanță, achiziții, cercetare-dezvoltare și infrastructură.

Putem concluziona că toate acțiunile conexe războiului hibrid, plecând de la campania informațională (ex. campania de presă rusă din Germania cu privire la pericolul reprezentat de

imigranți pentru cetățean) și până la acțiunile concrete din teren („omuleții-verzi” din Peninsula Crimeea), sunt influențate sau constrânse de resursele la dispoziție.

La rândul lor, amenințările de tip hibrid influențează calitatea și cantitatea resurselor pe care un stat le poate pune la dispoziție, cum ar fi, de exemplu, resursa financiară, care depinde de cursul valutar sau de capacitatea de colectare a infrastructurii de administrație publică. Într-un stat supus unor acțiuni de tip hibrid, moneda proprie se va devaloriza și va conduce la scăderea resurselor ce pot fi alocate sectorului de apărare și siguranță sau în alte domenii vitale pentru securitatea populației, cum ar fi sănătatea și educația.

Ca și concluzie, apreciem că resursa umană este cea mai importantă pentru demersul nostru științific – războiul hibrid vs. războiul bazat pe rețea – în sensul că populația unui stat reprezintă ținta primordială a unor acțiuni de tip hibrid, scopul agresorului nemaifiind cucerirea și ulterior administrarea, ci influențarea și manipularea, astfel încât populația să-i fie favorabilă și, astfel, să-și poată atinge obiectivele strategice și politice.

De cealaltă parte, în cazul războiului bazat pe rețea este evident faptul că resursele materiale sunt determinante, în special IT, dar acestea se află în deplină interdependență cu resursa umană. Degeaba statele dezvoltate dispun de capacități super tehnologizate/digitalizate, necesare lucrului în rețea, dacă resursa umană este limitată sau insuficient pregătită.

Legalitatea metodelor și mijloacelor

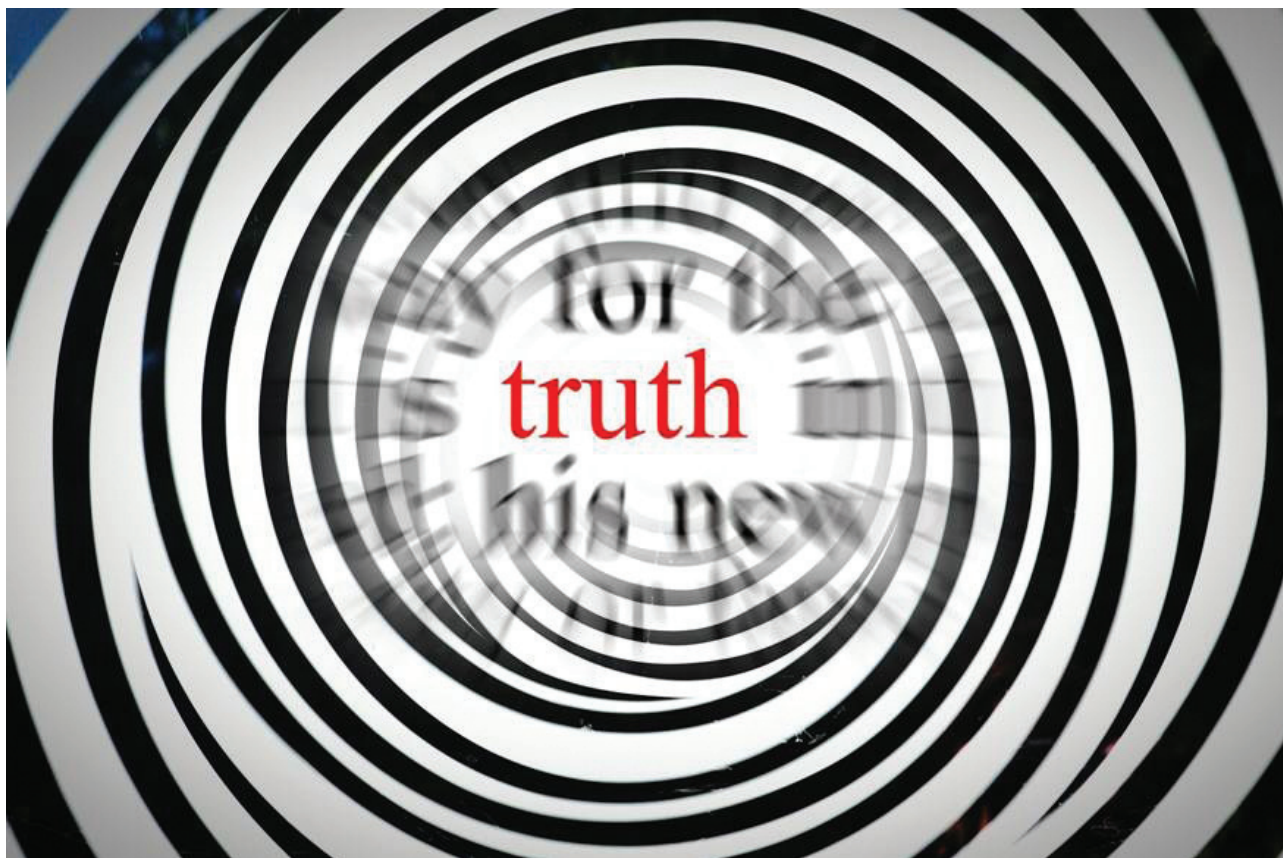
Toți autorii sunt unanim de acord că războiul hibrid însumează mijloacele și metodele de acțiune specifice atât războiului convențional, dar și neregulat/asimetric (economice, energetice, cibernetice, militare etc.), combinate într-o formă complicată și instabilă, în cadrul unei confruntări limitate și, în același timp, fără limite și restricții (terorism, crimă organizată, prin interpuși, insurecție ș.a.), potrivit abordării realiste a lui Machiavelli, „Scopul scuză mijloacele”¹⁹.

De asemenea, războiul hibrid se desfășoară fără respectarea legislației internaționale, regulilor de angajare și chiar a legilor războiului, codificate în convenții și tratate internaționale. În războiul clasic, beligeranții foloseau declarația de război pentru declanșarea ostilităților împotriva unui stat și potrivit Convențiilor de la Haga din 1899 și 1907, încă în vigoare, starea de război este precedată, în mod necesar, fie de o declarație de război, fie de un ultimatum rezonabil, echivalent cu o declarație condiționată de război, iar starea de război trebuie comunicată imediat și statelor neutre²⁰, aceste acțiuni fiind necesare deoarece acțiunile ulterioare se supun regulilor dreptului umanitar internațional (Convențiile de la Geneva din 1949).

Spre deosebire de conflictul convențional, în războiul hibrid nu se declară și nu se oferă ultimatum, ajungându-se până la neasumarea acțiunilor violente specifice luptei armate, cum a fost cazul Ucrainei, în care Federația Rusă nu și-a asumat responsabilitatea acțiunilor militare și a acționat prin interpuși (proxy), utilizând elementele locale și așa-ziii „omuleți verzi”.

De asemenea, spre deosebire de războiul bazat pe rețea, în care acțiunile militare sunt la vedere, războiul hibrid folosește cu predilecție acțiuni subversive, subterane, ascunse publicului, prin care agresorul își atinge scopurile politice. În cadrul acestor acțiuni ascunse, operațiile informaționale/războiul informațional capătă noi valențe, acestea fiind îndreptate spre manipularea opiniei publice, crearea unei realități distorsionate și influențarea factorilor politici decidenți din statul țintă, pentru atingerea propriilor scopuri în relație cu statul atacat sau obiectivul propus. Și în conflictul convențional sunt utilizate campaniile informaționale, cu deosebire că acestea se desfășoară la vedere, prin intermediul presei de război, iar acțiunile de influențare se desfășoară în mare parte prin acțiunile grupurilor de sprijin (lobby) sau diplomației coercitive²¹.

Nu în ultimul rând, dacă în cazul războiului bazat pe rețea se manifestă mijloacele de luptă clasice, bineînțeles mult dezvoltate tehnologic și integrate într-o rețea, în războiul asimetric/hibrid, forțele își pierd caracterul regulat. În acest caz, mijloacele și forțele neconvenționale desfășoară

acțiuni pe care entitatea agresoare (statală sau organizațională) nu și le asumă oficial, în special din cauza tratatelor internaționale specifice (Haga și Geneva).

În plus, agresorul care utilizează mijloace și metode hibride va încerca permanent să eludeze prevederile legale și să-și motiveze comportamentul prin interpretări și utilizări selective ale instituțiilor, legilor, cutumelor și normelor internaționale (lawfare), acțiuni care nu sunt valabile în cazul războiului convențional, legitimat printr-o declarație de război sau, mai nou, o rezoluție a Consiliului de Securitate al ONU.

Conceptul de Legal Warfare sau „lawfare“ a apărut pentru prima oară în anul 1975, în articolul *Whither Goeth the Law - Humanity or Barbarity* scris de John Carlson și Neville Yeomans, cu referire la soluționarea pașnică a conflictelor²². Evoluția „lawfare“ ca și concept s-a mutat apoi spre utilizarea necorespunzătoare (abuzivă) a legii și folosirea proceselor cu scopul de a submina operațiile militare ale oponentului sau legitimitatea acțiunilor sale și a spori legitimitatea acțiunilor proprii²³.

Totuși, un element comun al celor două tipuri de conflict îl constituie informația și tehnologia IT, ușor de explicat prin faptul că ambele concepte se bazează pe nivelul de dezvoltare atins de societatea umană. Singurul element care le diferențiază este modul de utilizare al acesteia. În cazul războiului bazat pe rețea, accentul este pus pe sisteme informaționale și rețele pentru acționarea sistemelor de arme (sisteme de sisteme) și facilitarea actului de comandă-control (C2). În schimb, războiul hibrid se folosește de informație pentru a distorsiona realitatea prin crearea de realități alternative și, astfel, să influențeze populația și conducerea statului-țintă pentru adoptarea unor posturi, politici și decizii favorabile. În cazul campaniilor informaționale, care folosesc cu preponderență mijloacele de informare în masă (în special mass-media sociale), se pune și problema legalității, în sensul că nu pot fi îngrădite drepturile fundamentale ale omului (ex. dreptul la informare, dreptul la opinie și circulația liberă a ideilor).

Concluzii

Deși aspectele hibride ale războiului au fost abordate încă din antichitate (sec.VI î.Hr.) de către generalul chinez Sun Tzu în celebra lucrare „Arta războiului“, prin intermediul enunțurilor deja consacrate „Dacă este unit (n.a. adversarul), dezbițați-l!“, „Atacă-l întruna, hărțuiește-l!“, „Întreaga artă a războiului este bazată pe înșelătorie“, în prezent are loc o translatăre a efortului principal dinspre mijloacele și metodele militare către cele non-militare.

În zilele noastre, societatea umană a atins un nivel de dezvoltare asociat cu norme morale și valori conform cărora pierderea unei vieți omenești este inadmisibilă, cu atât mai mult în cazul unor victime colaterale rezultate în urma unor acțiuni militare prost planificate și executate. În acest sens, cercetările în domeniul militar au scos la iveală cele două concepte, „războiul bazat pe rețea“ și „războiul hibrid“, ambele urmând să fie studiate și rafinate în deceniile care vor urma.

Inițial, s-a apreciat că războiul asimetric și, în special, componentele sale violente cum ar fi terorismul și crima organizată, constituie „arma săracului“. În prezent, putem constata că războiul hibrid este utilizat inclusiv de entități statale, posibil tot din considerente economice și probabil pentru a contrabalansa decalajul tehnologic

față de Occident, dar și din motive de legalitate (lawfare).

Pe de altă parte, asistăm la o diluare a delimitărilor dintre confruntarea convențional/simetrică și cea asimetrică/hibridă, dintre starea de pace și cea de criză sau război, sau trecerea de la violența confruntării la un caracter mult mai subversiv al înfruntării, departe de ochii publicului dar omniprezentă în viața colectivităților umane la nivel macro.

Totuși, cele două concepte – „război hibrid“ și „război bazat pe rețea“ – prefigurează conflictele viitorului, ambele având ca bază informația: primul va face diferența pentru cel care dispune de cele mai bune informații, iar cel de-al doilea va da câștig de cauză celui care va ști să folosească cel mai bine informația.

Bibliografie

1. CLAUSEVITZ, Carl von, *Despre război*, Editura Antet, Slatina, 2007.
2. DEEP Alex, „Hybrid War: Old Concept, New Techniques“, *Small Wars Journal*, 2015, <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/hybrid-war-old-concept-new-techniques>, accesat la 05.02.2017.
3. DUMITRU Cristea, ROCEANU Ion, *Războiul bazat pe rețea, provocare a erei informaționale în spațiul de luptă*, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I“, 2005.
4. MATTIS, James N. (Lt.col.), Frank Hoffman (Lt.col.), „Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars“, *US Naval Institute Proceedings Magazine*, 2005, <http://milnewstbay.pbworks.com/f/MattisFourBlockWarUSNINov2005.pdf>, accesat la 05.02.2017.
5. NEMETH, William J., *Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare* (Monterrey CA: Naval Postgraduate School, iunie 2002), Teza pentru gradul de Master Arts în domeniul National Security Affairs.
6. CHIFU, Iulian, „Război hibrid, «lawfare», război informațional. Războaiele viitorului“, 23 martie 2016, articol publicat în *adevărul.ro*, http://adevarul.ro/international/in-lume/razboi-hibrid-lawfare-razboi-informational-razboaiele-viitorului-1_56f281ab5ab6550cb8246783/index.html, accesat la 06.02.2017.
7. WELCH, Thomas J., „Revolution in Military Affaires: One perspective?“, în *Strength Through*

- Cooperation: Military Forces in the Asia-Pacific Region*, National Defense University Press Washington DC, 2000.
8. CHIRIȚĂ, Ileana (Gl.mr.), „Război clasic vs. război hibrid – o abordare comparativă”, *INFOSFERA* nr. 3/2015, <http://www.mapn.ro/publicatii/2015/infosfera/3.pdf>, accesat la 06.02.2017.
 9. ANTON, Stan (coord.); SARCINSCHI, Alexandra; SITEANU, Eugen, *Conflictele atipice ale secolului al XXI-lea - studiu de cercetare științifică*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2015.
 10. POPA, Mircea (Mr.lect.univ.dr.ing.), „Războiul Bazat pe Rețea – componentă a revoluției în problemele militare“, <http://www.armyacademy.ro/biblioteca/anuare/2004/a37.pdf>, accesat la 06.02.2017.
 11. VĂDUVA, Gheorghe (dr.), *Războiul bazat pe rețea în fizionomia noilor conflicte militare*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
 12. HENTEA, Călin, „Noi dimensiuni ale războiului contemporan (polemologie)”, articol în *Revista Română de Sociologie*, serie nouă, anul XIX, nr. 3–4, București, 2008.
 13. BUȚA, Viorel, VASILE, Valentin, „Considerații cu privire la perspectiva NATO asupra războiului hibrid”, în *Revista de Științe Militare*, nr. 1/2015, p. 38.
 14. HILL, Harriette, „Lawfare and the International Criminal Court: Questions and Answers”, 14 ianuarie 2008, United Nations Association of the United States of America, <http://www.amicc.org/docs/Lawfare.pdf>, accesat la 06.02.2017.
 15. TZU, Sun, *Arta războiului* (samizdat), traducere din limba franceză de R.Pârvu, Editura Antet, Slatina, 2004.

¹ Carl von Clausewitz, *Despre război*, Editura Antet, Slatina, 2007.

² Alex Deep, *Hybrid War: Old Concept, New Techniques*, 2015.

³ Călin Hentea, „Noi dimensiuni ale războiului contemporan (polemologie)“, articol în *Revista Română de Sociologie*, serie nouă, anul XIX, nr. 3–4, pp. 289–306, București, 2008, p.5.

⁴ Cristea Dumitru, Ion Roceanu, *Războiul bazat pe rețea, provocare a erei informaționale în spațiul de luptă*, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005, p.108.

⁵ Subscriem aprecierii lui C.Hentea care opinează că înlocuirea termenului de *război* cu cel de *operații* ar fi adus conceptul mai aproape de realitate respectiv operații bazate pe rețea.

⁶ C.Dumitru, I.Roceanu, op.cit, p.37.

⁷ Nu este disponibilă o traducere a cărții, ci o mulțime de referințe și formate samizdat, precum și o traducere parțială. Noi utilizăm ca referință James Perry, *Aerospace Power Jurnal*, vara 2000.

⁸ Locul publicării (Editura PLA Literature and Arts, RP Chineză) și comentariile laudative cu privire la carte au sugerat că *Unrestricted Warfare* s-a bucurat de sprijinul unor elemente din conducerea Armatei de Eliberare a Poporului (*People Liberation Army*). Cartea nu a fost un plan pentru un „război murdar” împotriva Occidentului, ci un apel spre o gândire inovatoare despre „viitorul război”, a afirmat James Perry.

⁹ James N. Mattis, Frank Hoffman, „Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars“, 2005, articol în *US Naval Institute Proceedings Magazine*.

¹⁰ Stan Anton (coordonator), Alexandra Sarcinschi, Eugen Siteanu, *Conflictele atipice ale secolului al XXI-lea - studiu de cercetare științifică*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2015, p.5.

¹¹ Gheorghe Văduva (dr.), *Războiul bazat pe rețea în fizionomia noilor conflicte militare*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005, p.11.

¹² Comandă, Control, Comunicații, Computere, Informații militare, Informații, Supraveghere și Recunoaștere.

¹³ Ibidem, p.38.

¹⁴ Iulian Chifu, „Război hibrid, «lawfare», război informațional. Războaiele viitorului”, *INFOSFERA*, 2016.

¹⁵ Stan Anton, Alexandra Sarcinschi, Eugen Siteanu, op.cit., p.33.

¹⁶ Viorel Buța, Valentin Vasile, „Considerații cu privire la perspectiva NATO asupra războiului hibrid“, în *Revista de Științe Militare*, nr. 1/2015, p. 38.

¹⁷ Thomas J. Welch, „Revolution in Military Affairs: One perspective?“, în *Strength Through Cooperation: Military Forces in the Asia-Pacific Region*, National Defense University Press Washington DC, 2000.

¹⁸ Vladimir Putin a devenit președinte interimar în 1999 (după ce președintele Boris Elțin a demisionat), iar apoi a câștigat alegerile prezidențiale din anul 2000. În 2004, a fost reales pentru un al doilea mandat, până mai 2008. În perioada 2008-2012 a fost premier și, după modificarea Constituției F.Ruse, a putut candida pentru un al treilea mandat (de 6 ani) prezidențial, 2012-2018.

¹⁹ I.Chifu, op.cit.

²⁰ Ileana Chiriță, „Război clasic vs. război hibrid – o abordare comparativă”, *INFOSFERA* nr. 3/2015, p.4.

²¹ Ibidem.

²² Harriette Hill, *Lawfare and the International Criminal Court: Questions and Answers*, 2008, United Nations Association of the United States of America.

²³ I.Chifu, op.cit.

ASPECTE ISTORICE PRIVIND EVOLUȚIA SERVICIILOR DE INFORMAȚII RUSE

*Iulia BORISOV**

Abstract

The role of the intelligence services in ensuring the political security of each state has risen sharply in the latest years. The activity of the intelligence services contributes to narrowing the spectrum of threats to national security, neutralizes internal and external challenges arising from the progressive development of the society and the state, thus increasing their potential and impact on the international scene. Like other major powers, also inside the present Russia, the intelligence services are undoubtedly an integral part of the society, and their involvement in the political process, in real politics, as well as the direct control that they have and still hold on of the country political life, characterizing the history of Russia for centuries. Under this syntagmatic phrase, the intelligence services usually refer to state bodies created to protect national interests and security, both within the country and on the international scene. The current issue is a recurring one, because throughout the history of Russia, the issue of state security has been constantly at the heart of the authorities' attention.

Keywords: *intelligence services, political security, defense, state protection.*

Scopul cercetării noastre constă în prezentarea succintă și sintetizată a formelor de organizare pe care le-au adoptat serviciile de informații, în diferite perioade cronologice ale istoriei Rusiei, evidențiind rolul agențiilor afiliate acestor servicii în asigurarea securității statului rus. Prin prezentul articol, urmărim să reliefăm evoluția serviciilor de informații din Rusia, să identificăm specificul activităților acestora în diferite stadii ale existenței lor, să precizăm modul în care s-a cristalizat temeiul juridic al activității lor și să evidențiem câteva nume notabile din istoria serviciilor de informații ale Rusiei.

Din perspectiva cadrului cronologic, am abordat activitatea serviciilor de informații pe baza periodizării deja acceptate în științele

istorice: perioada Rusiei medievale (secolele IX-XII), cea de fărâmițare politică (secolele XII-XIV), statul centralizat moscovit (secolele XV-XVI), Imperiul Rus (secolul XVIII – începutul secolului XX), perioada Uniunii Sovietice (1917-1991), Federația Rusă (1991 - prezent).

În literatura istorică, tema intelligence-ului și a contrainformațiilor ruse, ca obiect de studiu distinct, este tratată insuficient. În cadrul puținelor lucrări, apărute în ultimii ani, ce vizează serviciile de informații, este aproape imposibilă delimitarea abordărilor după problematică sau originalitatea autorilor, întrucât toate acestea urmăresc un singur scop: de a transmite cititorului un număr maxim de informații. Cercetarea istoriei serviciilor de informații se bazează pe acumularea

* *Expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

și analiza materialului factic și nu pe sinteza și reconsiderarea conceptelor științifice deja stabilite, ceea ce sporește obiectivitatea studiului, deși, într-o anumită măsură, ne privează de o aprofundare teoretică a temei mai sus amintite.

1. Apariția serviciilor de informații în Rusia Veche

În Rusia medievală, activitatea de informații a apărut imediat după tentativele inițiale de fundamantare a statalității rusești. Nu este o coincidență faptul că prima mențiune istorică a unei operațiuni reușite de spionaj, efectuată în scopuri militare, datează din anul 881. Ea a fost coordonată de către Oleg din Novgorod, ruda cea mai apropiată a lui Rurik. La doi ani după moartea fondatorului dinastiei varege¹, Oleg, împreună cu tânărul pe atunci prinț Igor, a părăsit Volhovul și, în fruntea trupelor sale, s-a îndreptat spre a cuceri Kievul. După capturarea orașelor Smolensk și Liubeci, prințul războinic a coborât cu bărcile pe Nipru până în apropierea orașului Kiev.

Din păcate, numele primului spion rus a rămas necunoscut. Solul a plecat în Kiev, pretinzând că este un călător singuratic, a adunat toate datele necesare prințului și apoi s-a întors cu un raport. Kievul era condus de doi frați varegi, Askold și Dir. Oleg a ordonat majorității luptătorilor săi să rămână pe loc, iar cu restul de soldați s-a dus în oraș, susținând că sunt un grup de negustori aflați în trecere. Căpeteniilor Kievului le-au fost trimiși agenți noi, care i-au anunțat că sunt doar oaspeți, de fapt comercianți care merg la greci, din partea prințului Oleg. Astfel s-a efectuat prima dezinformare, astăzi fiind una dintre principalele metode de lucru ale serviciilor de informații. Înșelându-i pe Askold și Dir, Oleg i-a ademenit, sub un pretext plauzibil, la locul unde au rămas majoritatea soldaților lui, ucigându-i pe cei doi frați. În acest mod s-a desfășurat prima lovitură de stat din Rusia, la Kiev, iar rolul principal l-au avut oamenii care acum sunt numiți agenți de informații sau grup de reacție rapidă. Oleg din

Novgorod este considerat fondatorul simbolic al activității de intelligence în Rusia.

Prima operațiune de contrainformații din Rusia este asociată cu Marea Cneaghină Olga a Kievului. Aceasta nu și-ar fi demonstrat niciodată capacitățile de conducător dacă soțul ei, cneazul Igor, nu ar fi fost omorât în 945, atunci când strângea tributul de la drevleni². Cum fiul cuplului era prea mic pentru a urca pe tron, cneaghina Olga și-a asumat rolul de conducător al ținutului. Aflată într-o situație mai mult decât neplăcută, cneaghina Olga a făcut față asaltului dușmanilor săi și le-a lăsat impresia că este gata să își aleagă viitorul soț. Înainte ca cneaghina Olga să își îndrepte atenția asupra Capitalei, ea a reușit, datorită informațiilor culese de oamenii ei pe teritoriul drevlenilor, să-i identifice și să-i ademenească pe ucigașii cneazului Igor. După un ospăț opulent, le-a transmis bărbaților că vor fi conduși de supușii ei la castel, însă aceștia au fost aruncați într-o groapă și îngropați de vii. Nesuspectând pericolul, mai mulți drevleni au sosit în Kiev pentru pregătirea presupusei nunți, dar și-au găsit sfârșitul într-o casă incendiată. Se pare că Olga ordonase uciderea a aproximativ 5.000 de drevleni, ca răzbunare pentru moartea soțului.

Timp de mulți ani după aceasta, intelligence-ul a avut un caracter spontan. Informațiile erau culese odată cu sosirea caravelor comerciale sau a delegațiilor străine. Însă serviciile de informații propriu-zise nu au existat, iar de afacerile secrete se ocupau, în special, oamenii apropiați prințului sau voievozii.

2. Perioada de fărâmițare politică (secolele XII-XIV)

Perioada conflictelor civile a determinat schimbarea rolului și funcțiilor aferente activității de informații. Au apărut tehnici de bază în activitatea serviciilor de informații interne, care s-au axat pe prevenirea tulburărilor interne și pe avertizare la amenințare externă.

Odată cu adoptarea creștinismului în Rusia, rolul instructorilor pentru rușii de atunci l-au jucat bizantinii, care, încă de atunci, dețineau cea mai înaltă cultură a spionajului.

Însă mongolii au fost cei care le-au dat rușilor principalele lecții în acest domeniu. În bătălia de pe malurile râului Kalka, din 1223, trupele de avangardă ale lui Ginghis Han au învins oastea rușilor și poloviților, care a decis să lupte împreună cu tătarii și mongolii. Pe atunci, cronicarii ruși nu au acordat o importanță deosebită acestei bătălii. Doar au menționat în letopisețe că acest nou inamic al Rusiei este mai numeros decât cei dinainte. Pentru cartierul general al armatei hanului, această luptă și asaltul ulterior asupra Niprului în amonte au reprezentat, de fapt, explorarea prin luptă de noi teritorii. Rușii nici măcar nu au putut să se gândească la faptul că, după această luptă, sute de „agenți” mongoli au rămas în Rusia și au studiat caracterul populației și o zonă nouă. Această analiză a durat aproximativ 14 ani. În acest timp, mongolii au adunat informații detaliate despre cnejii ruși. Informațiile referitoare la faptul că Rusia este divizată, că între cnejii ruși persistă conflictele și că aceștia și-au pierdut capacitatea de a lupta împreună, sub o singură comandă, au avut o valoare inestimabilă pentru hani mongoli.

Din 1237 până în 1241 teritoriile rusești, cu excepția Rusiei de Nord-Vest, s-au confruntat cu lovituri devastatoare din partea uriașelor hoarde mongole conduse de Batu Han. După această perioadă, mai mult de două secole, Rusia a fost sub jugul mongolo-tătarilor. Popoarele cucerite de aceștia erau supravegheate de o „agentură” uriașă a statului mongol. Stăpânirea descendenților lui Ginghis Han se întindea atunci de la Marea de Azov și Marea Neagră până la Oceanul Pacific. Cea mai mare parte a armatei mongole era compusă din turcici³. Acest lucru a permis prezervarea propriilor rezerve umane. Dar „agentura” era formată doar din mongoli, aceasta acționând în orașele cucerite din diferite regiuni

ale imperiului. Tehnica hoardei a fost preluată din China și consta în eliminarea răului încă din faza incipientă. Dacă se observa o persoană sau un grup de persoane în activități antistatale, acestea erau reținute și eliminate.

În vara anului 1380, cneazul Dmitri Donskoi din Moscova l-a trimis ca ambasador la cartierul general al conducătorului Hanatului Crimeei, Mamai, pe boierul Zaharia Tiutcev. Prin intermediul surselor sale, boierul descoperă planurile hanului de invadare a Rusiei, liderul tătar avându-i drept aliați pe prințul lituanian Jagiello și pe cneazul Oleg al Riazanului. Din ordinul lui Mamai, aceștia din urmă intenționau să-și adune în secret trupele pe malurile râului Oka și, de acolo, să se deplaseze împreună spre locul viitoarei bătălii. Zaharia Tiutcev trimite urgent un mesager pentru a transmite informația alarmantă Marelui Cneaz de Moscova. La primirea veștii, cneazul Dmitri Ivanovici decide să meargă înaintea inamicului, anulându-le astfel posibilitatea să se reunească, și să nimicească hoarda lui Mamai până la venirea aliaților acestuia.

La ordinul cneazului, pe câmpul de luptă sunt trimise patrule călare pentru a captura prizonierii de la care puteau căpăta informații, și anume paznicii. Comandantul uneia dintre patrule, Rodion Rjevski, obține repede de la unul dintre prizonieri informația că tătarii, într-adevăr, se îndreaptă spre Rusia și că atacul lor va fi amânat până după strângerea recoltei. Înainte ca trupele rusești să lanseze ofensiva împotriva inamicului, cneazul trimite o unitate de recunoaștere, formată din cinci nobili selectați, pentru a captura un prizonier din hoardă sau chiar un conducător militar tătar. Nobilii au reușit să prindă un om chiar din suita lui Mamai. Prin tortură, prizonierul le comunică faptul că hanul Hoardei de Aur se află cu trupele sale dincolo de Don, la doar trei zile de marș distanță de trupele rusești, așteptând sosirea luptătorilor lui Jagiello și ai lui Oleg din Riazan. Operațiunea de intelligence

implementată strălucit de către Dmitri Donskoi a determinat în mare măsură succesul bătăliei de la Kulikovo⁴. Lecția învățată de ruși după acest eveniment a fost aceea că activitatea de intelligence se însușește cel mai bine în condițiile extreme de supraviețuire a unui popor.

3. Perioada statului centralizat moscovit (secolele XV-XVI)

Țarul rus Ivan Vasilievici al IV-lea cel Groaznic (1547-1584) a continuat lupta cu moștenitorii hanilor Hoardei de Aur și, în acest sens, în anul 1549 creează Ordinul Diplomatic, funcție printre ale cărei atribuții se număra și obținerea de informații politice și militare, precum și *opricinina*⁵ – organ punitiv și de protecție personală. Politica a fost continuată de către Alexei Mihailovici Romanov, care, în 1654, a creat Ordinul Afacerilor Secrete, punând astfel bazele securității economice naționale a Rusiei. Pe bună dreptate, ei sunt considerați fondatorii contraspionajului rus. Împreună cu ambasadorii erau trimiși funcționari în străinătate pentru a culege informații de interes politic, militar și economic. În atribuțiile ordinului se regăseau și sarcini precum supravegherea persoanelor suspecte și a străinilor, analiza scrisorilor și raportărilor în numele țarului, organizarea protecției, inclusiv a celei secrete.

Aceste atribuții de contraspionaj erau îndeplinite de către Ordinele Diplomatic, respectiv de Rang. În plus, între cele două ordine exista o anumită diferențiere și în obligațiile de serviciu. Dacă structura Ordinului Diplomatic era responsabilă de lupta cu spionajul diplomatic, operând preponderent în afara granițelor statului, Ordinul de Rang acționa împotriva spionilor din zonele de frontieră ale țării. Drept măsură preventivă împotriva serviciilor străine de informații, poate fi menționată și înăsprirea pedepselor pentru spionaj. Într-unul din articolele Codului Consiliului din 1649 este stipulat: „Cine va voi să pună stăpânire pe statul moscovit sau să săvârșească ceva prostesc, și despre aceasta se va

face cunoscut, iară acela va fi învinuit fără tăgadă de vânzare pentru asta, și un așa vânzător va fi osândit pentru asta la moarte”⁶.

Activitatea de contrainformații a Ordinului Diplomatic și de Rang, desfășurată în vederea asigurării securității interne și externe, inclusiv economice, a țării, a contribuit la consolidarea puterii statale. Cu toate acestea, serviciul de contrainformații și intelligence a rămas destul de fragil. Prin urmare, în 1654, țarul Alexei Mihailovici a stabilit Ordinul Afacerilor Secrete. Instituirea Ordinului Afacerilor Secrete a fost unul dintre cele mai importante repere în procesul de formare a intelligence-ului și contrainformațiilor, ca un serviciu guvernamental profesionist. Astfel, sistemul oficial a devenit una dintre cele mai importante zone ale punerii în aplicare a inițiativei personale a țarului Alexei Mihailovici, precum și un domeniu în cadrul căruia s-a resimțit o creștere semnificativă a funcțiilor și rolului țarului în calitate de actant major statal.

4. Serviciile de informații ale Imperiului Rus (secolele XVIII-XX)

Ceea ce a inițiat Alexei Mihailovici a fost continuat de fiul său – împăratul Petru I. În primul rând, el a introdus în regulamentul militar din 1716 temeiul juridic pentru activitatea de intelligence și contrainformații. În cadrul acestuia apare o nouă formă de reprezentare a Rusiei în străinătate – o reprezentare dublă: oficială și secretă. În acest sens, Petru cel Mare trimitea în mod constant, pentru studiu și stagiu în străinătate, ofițeri de infanterie și de marină, tineri boieri și nobili, care, pe lângă obligativitatea studiilor, îndeplineau și sarcini de intelligence.

Acutizarea conflictelor interne de clasă a dus la dezvoltarea continuă a aparatului de poliție politică. În primul sfert al secolului al XVIII-lea, funcțiile organelor de poliție politică erau executate de Ordinul Preobrajenski⁷ și Cancelaria secretă. În anii funcționării poliției politice exista și Cancelaria de cercetare a afacerilor secrete. Dar, spre deosebire de Ordinul

Preobrajenski, ea a fost eliberată de funcțiile administrative generale și se ocupa strict numai de investigarea cazurilor politice.

Cu toate acestea, absolutismul luminat, de fapt, nu a exclus existența în mecanismul de stat a poliției politice. Imediat după eliminarea Cancelariei de cercetare a afacerilor secrete, s-a constituit Expediția secretă a Senatului. Subordonată direct Ecaterinei a II-a, această structură a fost un gardian credincios al conducerii țariste și îi pedepsea sever pe toți cei care împietau asupra stabilității puterii țariste. În cadrul Expediției secrete a Senatului, în 1775, s-a desfășurat ancheta cazului Pugacev, iar în 1790 a lui Radișev. Astfel, cu aprobarea monarhilor absoluțiști, poliția politică avea un loc puternic în sistemul organelor represive ale statului rus.

Al treilea Birou al Cancelariei Imperiale a reprezentat un aparat permanent al poliției politice. La începutul secolului al XIX-lea criza sistemului feudal a cuprins atât sfera economică, cât și cea politică a Rusiei. În condițiile date, țarismul adoptă o cale ocolitoare. În acest sens s-a evidențiat, în mod special, politica țarului Alexandru I. Astfel, organismul care îndeplinea funcțiile poliției politice, Expediția secretă a Senatului, a fost desființat. Însă, din cauza opoziției tot mai intense cu care se confruntau autoritățile imperiale, în special din partea nobilimii, era necesar un aparat puternic și constant al poliției politice. Și, când, în Piața Senatului din Sankt-Petersburg, pe 14 decembrie 1825, decembriștii au protestat în mod deschis împotriva țarului, această chestiune a devenit extrem de acută pentru cercurile conducătoare. Drept urmare, la începutul anului 1826, țarului Nicolae I îi este prezentat un proiect al generalului-adjutant Benkendorf, viitorul șef al jandarmilor și comandant al Biroului al treilea.

În conformitate cu Decretul din 3 iulie 1826, poliția politică a fost transferată jurisdicției noului Birou. Sarcina principală a Biroului al treilea a fost salvarea pilonilor vieții guvernamentale. Din anul 1880 jandarmeria intră sub conducerea

Ministerului Afacerilor Interne și în cadrul departamentelor de poliție sunt instituite secții de jandarmi pentru protecție. La începutul secolului XX, serviciul de informații externe al Rusiei a fost concentrat, în cea mai mare parte, în cadrul Ministerului Afacerilor Externe. Potrivit „Actului constitutiv al Ministerului Afacerilor Externe”, din 1892, în structurile MAE se centralizau informațiile cu caracter politic, economic și militar raportate din străinătate. Dacă s-ar descrie situația generală a intelligence-ului rus înaintea Primului Război Mondial, s-ar putea afirma că era extrem de neglijat.

Ca regulă, activitatea de agentură din străinătate s-a bazat pe informații fragmentare furnizate de binevoitori, adică de persoane care ofereau independent informații, în majoritatea situațiilor o dată sau de câteva ori. Structurile de informații n-au avut nicio organizare precisă, iar informațiile erau obținute, cel mai adesea, întâmplător, nesistemic, în absența unui program comun.

Intelligence-ul rus, desigur, a avut propriile sale defecte și neajunsuri în activitate. În rândurile sale erau și trădători, fără de care nu există niciun serviciu de informații din lume. Dar, cel mai important și remarcabil aspect ce se regăsește, de fapt, în orice serviciu de informații, indiferent de țară, constă în curajul nemăsurat de care au dat dovadă numeroși agenți ruși de informații, uneori, chiar cu costul vieții, pentru a obține informațiile necesare.

5. Serviciile de informații în perioada Uniunii Sovietice (1917 - 1991)

În timpul revoluției din 1917 au fost desființate Departamentul de Poliție, corpurile de jandarmi și subunitățile lor locale. Tânărul stat avea nevoie însă de un organ eficient de combatere a contrarevoluției și a criminalității. O astfel de structură a devenit Comitetul Revoluționar Militar (VRK), creat de Sovietul de la Petrograd al Muncitorilor și Soldaților Deputați în octombrie 1917. Comitetul Revoluționar Militar a devenit

principalul organ operațional al Comitetului Executiv Central al întregii Rusii și al Consiliului Comisarilor Poporului pentru combaterea criminalității și a acțiunilor antistatale.

Pentru atingerea acestor scopuri, pe 7 decembrie 1917 a fost creat un organ special pentru a combate contrarevoluția și sabotajul – Comisia extraordinară pe întreaga Rusie pentru combaterea contrarevoluției și sabotajului (CEKA). Președintele Comisiei a fost numit Felix E. Dzerjinski. Odată cu formarea CEKA, Comitetul Revoluționar Militar a fost desființat.

După crearea URSS, a fost adoptată o nouă prevedere care reglementa activitatea organelor securității statului. A fost formată o structură unională – GPU (Administrația Politică Unită de Stat de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului al URSS), care era însărcinată cu investigarea și urmărirea penală a cazurilor de contrarevoluție. În teritoriu, au fost create departamente speciale ale GPU, subordonate organismului central.

Puterea GPU s-a mărit în mod semnificativ odată cu apariția, în 1925, a unui număr de țări aliate împotriva URSS. Pe 9 iunie 1927 prezidiul Comitetului Executiv Central/CEC a extins dreptul GPU de a ancheta afacerile judiciare care implicau Garda Albă, spioni, gangsteri, până la adoptarea de măsuri extreme împotriva celor anchetați, inclusiv pedeapsa cu moartea. În aceeași perioadă, agențiile de contrainformații au fost consolidate și au fost luate măsuri pentru a întări lupta împotriva contrabandei și îmbunătățirea securității frontierelor.

Următoarea reorganizare a serviciilor de informații a fost realizată în 1934, când, prin Decretul CEC al URSS, a fost înființat Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne (NKVD), ce includea GPU, drept subunitate structurală. În afară de GPU, redenumită Direcția Generală a Securității de Stat (GUGB), în componența NKVD-ului au intrat și departamentele de informații externe, de contrainformații, direcția politică secretă, de transport, de poliție și o serie de alte departamente. În organele centrale ale URSS a apărut un comisariat care a concentrat în mâinile sale puteri administrative și politice imense, deținea trupe interne și frontaliere,

precum și personal paramilitar în cadrul structurilor centrale și locale.

Crearea unei astfel de structuri puternice a condus la puteri nelimitate ale celei din urmă și, ca rezultat, la încălcări masive ale statului de drept. Aceasta a fost pe deplin manifestată în anii când mii de cetățeni, inclusiv numeroși membri de partid și oameni de stat, au fost supuși represiunii.

Înainte de intrarea URSS în cel de-al Doilea Război Mondial, a fost realizată, în februarie 1941, o altă reorganizare a structurilor de putere în stat. Prin decretul președinției Sovietului Suprem al URSS din 3 februarie, NKVD a fost împărțit în două comisariate – cel al afacerilor interne și cel de securitate a statului. În teritoriu au fost create Comisariatele Populare (republicile) și departamentele de securitate ale statului. Astfel, serviciul de informații și-a recâștigat independența.

În timpul războiului, structurile de securitate statală au desfășurat o activitate intensă în lupta împotriva invadatorilor. Intelligence-ul și contrainformațiile au organizat și au utilizat în mod activ grupuri de sabotaj operațional de luptă și de recunoaștere, au condus mișcările partizane în teritoriile ocupate, au capturat diversioniștii din spatele frontului. Principala sarcină a serviciilor de informații sovietice pe front a fost să protejeze structurile militare de penetrarea spionilor inamici, a sabotajilor și a teroriștilor, păstrând secretul planurilor operaționale ale comandamentului.

Prin decretul Prezidiului Consiliului Suprem al URSS, emis la 20 iulie 1941, NKVD și NKGB au fuzionat într-o singură structură, NKVD. Pentru contracararea sabotajilor din armată și impermeabilitatea liniei frontului față de agenturile inamice, în 1943 s-a creat o nouă divizie a serviciilor de securitate - Direcția Generală de Contraspionaj „SMERSH”⁸, care a fost transferată din jurisdicția NKVD-ului în cea a Comisariatului Poporului pentru apărarea URSS.

După victoria obținută în război, trecerea la viața civilă a impus schimbări în organizarea

activităților de informații, precum și reorganizarea structurii agenției. În martie 1946, prin decizia partidului și a guvernului a fost creat Ministerul Securității de Stat (MGB) al URSS, printre sarcinile căruia se numărau obținerea de informații despre planurile politice ale conducerii statelor care efectuau activități de intelligence și acțiuni subversive împotriva Uniunii Sovietice, despre activitatea serviciilor de securitate ale acestor state, precum și despre potențialul lor militar și economic. Totodată, atribuțiile MGB includeau și efectuarea activității de contrainformații.

Data de 13 martie 1954 marchează înființarea, prin decretul Prezidiului Consiliului Suprem al URSS și al Consiliului de Miniștri, a unui nou organ – Comitetul Securității de Stat (KGB), care avea în componența sa serviciul de informații și cel de contrainformații, direcțiile de securitate a transporturilor și comunicațiilor, de protecție a ordinii constituționale, pentru lupta împotriva crimei organizate, de protecție a conducerii statului și o serie de alte structuri subordonate. Concentrarea tuturor funcțiilor serviciilor speciale într-o singură entitate i-a garantat KGB-ului utilizarea operativă a tuturor mijloacelor și metodelor de acțiune pentru a asigura securitatea statului.

KGB-ul a existat până în 1991, când, odată cu prăbușirea URSS, această structură a suferit o altă reorganizare, iar instituția, odinioară monolită, a fost împărțită în cinci servicii distincte: de informații, de contrainformații, de comunicații guvernamentale, de securitate statală și de frontieră.

6. Serviciile speciale ale Federației Ruse (1991 – prezent)

În decembrie 1991 a fost anunțată dizolvarea Uniunii Sovietice. O nouă perioadă a început în istoria Rusiei. Poziția sa internațională și relațiile cu țările străine s-au schimbat. Noua situație a necesitat noi abordări pe scena internațională, iar Serviciul de informații externe, ca unul din instrumentele politicii ce au determinat situația existentă atunci, nu a putut rămâne în forma sa originală. A trebuit să fie regândită doctrina de

intelligence, să se dezvolte un nou concept de desfășurare a activității de intelligence, care să corespundă noilor realități.

În conformitate cu doctrina de intelligence, Serviciul de Informații Externe al Rusiei din anii '90 a negat globalizarea. Dacă în perioada de coaxialitate confruntativă dintre Vest și Est Serviciul Sovietic de Informații externe opera practic în toate țările lumii, în care erau prezente și serviciile de informații din SUA și din alte țări NATO, actualmente SVR⁹ (Serviciul de Informații Externe) acționează numai în zonele în care Rusia are interese reale, nu imaginare. În plus, SVR a urmărit cooperarea cu serviciile speciale ale diferitelor țări în acele domenii în care interesele acestora coincid (lupta împotriva terorismului internațional, a traficului de droguri și persoane, problematica răspândirii armelor de distrugere în masă ș.a.m.d.).

Desigur, această cooperare nu are un caracter cuprinzător și nu exclude desfășurarea activităților de intelligence și pe teritoriul altor țări, în funcție de interesele naționale ale Rusiei.

În sfera intelligence-ului politic, SVR se confruntă cu următoarele sarcini:

- să primească informații proactive privind politicile statelor actante pe scena internațională, îndeosebi politicile ce vizează direct sau indirect Rusia;
- să monitorizeze evoluția situațiilor de criză în „punctele fierbinți” ale planetei, care pot constitui o amenințare la adresa securității naționale;
- să obțină informații despre încercările altor țări de a crea noi tipuri de arme, în special cele nucleare, capabile să creeze o amenințare pentru teritoriul Rusiei și al țărilor CSI;
- prin intermediul canalelor sale, să sprijine în mod activ implementarea politicii externe a Rusiei.

În domeniul informațiilor economice, SVR are drept atribuții de a proteja interesele economice ale Rusiei, obținerea de informații secrete cu privire la fiabilitatea partenerilor

economici și comerciali ai Federației Ruse, la activitățile instituțiilor economice și financiare internaționale, care interferează cu interesele Rusiei, securitatea economică a țării.

Pe linia informațiilor științifice și tehnice, funcțiile SVR rămân practic aceleași. Ele constau în obținerea celor mai recente realizări în domeniul științei și tehnologiei, în special în tehnologia militară, care ar putea contribui la întărirea capacității de apărare a țării.

Este încă prea devreme să vorbim despre operațiunile specifice ale Serviciului de Informații Externe din anii '90. Conform Legii cu privire la secretul de stat, unele informații în acest sens pot fi declassificate abia după cincizeci de ani. Cu toate acestea, se poate spune că informațiile externe de la mijlocul anilor '90 au reușit să depășească dificultățile organizatorice cauzate de modificarea structurii, funcțiilor, condițiilor de operare, și au rezolvat cu succes provocările cu care s-a confruntat.

Concluzii

Transformările prin care au trecut serviciile de informații din Rusia au fost determinate de numeroși factori: extinderea teritorială a statului, augmentarea puterii centrale, accentuarea complexității aparatului guvernamental, circumstanțele politicii externe. Prin abordarea acestei teme, ne-am propus să distingem rolul serviciilor speciale în asigurarea securității statului rus în diferite perioade cronologice ale istoriei Rusiei. Pentru a realiza acest lucru, am analizat dezvoltarea diacronică a serviciilor de informații ale Rusiei, am reliefat specificul activităților lor în diferite stadii de existență, am subliniat modul de formare a cadrului legal a activității de intelligence și am precizat numele unor reprezentanți notabili ai serviciilor speciale în momente diferite. Toate acestea ne-au permis să tragem următoarele concluzii:

- serviciile de informații sunt organele de stat create pentru a proteja interesele și

securitatea națională atât în interiorul țării, cât și pe plan internațional;

- desfășoară, în principal, activități de intelligence, contrainformații și informativ-operative;
- practic, aproape toate serviciile speciale au început să se formeze odată cu apariția statalității în Rusia, au fost instrumentul prin care conducătorii au reușit să asigure securitatea țării, atât pe timp de pace, cât și în timpul războiului;
- nerespectarea activităților serviciilor de informații a cauzat situații critice în politicile internă, respectiv externă, ale țării, până la răsturnarea puterii;
- oamenii de stat au încercat să creeze o structură optimă pentru structurile de informații și contrainformații, în funcție de sarcinile specifice cu care se confruntau țara în diferite perioade de timp: fie se axa pe combaterea inamicilor interni ai puterii, fie pe gestionarea conflictelor în curs sau potențiale cu inamicii străini;
- reprezentanții serviciilor de informații sunt nume, în majoritatea lor, clasificate, dar putem spune că sunt cei mai buni reprezentanți ai timpului lor. Ei s-au angajat în această activitate nu pentru a-și satisface ambițiile sau faima, ci pentru a-și servi patria;
- folosirea informațiilor obținute de la serviciile speciale a contribuit la prevenirea conflictelor militare, la exploatarea slăbiciunilor inamicului în lupta deschisă, la luarea în considerare a stărilor și contradicțiilor din „tabăra potențialilor inamici și a aliaților”;
- toate acestea au contribuit nu numai la păstrarea statalității rusești, ci și la întărirea și crearea condițiilor favorabile dezvoltării acestuia.

În general, activitatea serviciilor de informații este partea nevăzută a aisbergului reprezentat de statul rus, iar intelligence-ul reprezintă suportul

și garanția stabilității acestuia. De aceea, analiza evoluției serviciilor de informații, indiferent căruia stat aparțin, constituie o condiție *sine qua non* pentru a institui un fundament solid în abordările analitice și operative ulterioare, atât la nivel tactic, cât și la nivel strategic.

Bibliografie

1. ARGUNOV, V. N., Bobrov, V. K., Bozh'yev, V. P., Pravookhranitel'nyye organy Rossiyskoy Federatsii (Organele executive ale Federației Ruse), Spark, Moskva, 2002. (Link: <http://lawlibrary.ru/izdanie42104.html>)
2. AFANAS'YEV, M. N., Pravyashchiye elity i gosudarstvennost' posttotalitarnoy Rossii (Elitele guvernante și statalitatea Rusiei posttotalitare), ONG „MODEC”, Voronezh, 1996.
3. Belaya kniga Rossiyskikh spetssluzhby. Izdaniye 2-ye, pererabotannoye (Cartea albă a serviciilor speciale rusești. Ediția a II-a, revizuită), Obozrevatel', Moskva, 1996. (Link: <http://lawlibrary.ru/izdanie50841.html>)
4. BOBKOV, F. D., KGB i vlast' (KGB și puterea), Eksmo, Moskva, 2003. (Link: <http://na5ballov.pro/lib/noveish/4391-bobkov-f-kgb-i-vlast.html>)
5. BOBROV, V. K., Pravookhranitel'nyye organy Rossiyskoy Federatsii (Organele executive ale Federației Ruse), Shchit-M, Moskva, 1999. (Link: <http://lawlibrary.ru/izdanie8392.html>)
6. KOLPAKIDI, A. I., Entsiklopediya voyennoy razvedki (Enciclopedia intelligence-ului militar), AST, Astrel', VZOI, Moskva, 2004.
7. KOLPAKIDI, A. I., Entsiklopediya sekretnykh sluzhby Rossii (Enciclopedia serviciilor secrete ale Rusiei), AST, Astrel', Tranzitkniga, Moskva, 2003.
8. KOLPAKIDI, A. I., Seryakov, M. L., Shchit i mech: Entsiklopedicheskiy spravochnik (Scutul și sabia: îndrumar enciclopedic), Neva, Olma-Press Obrazovanie, Sankt-Peterburg, Moskva, 2002.
9. MUKHIN, A. A., Kto yest' mister Putin i kto s nim prishel? Dos'ye na Prezidenta Rossii i yego spetssluzhby (Cine este mister Putin și cine a venit cu el? Dosarul privind președintele Rusiei și serviciile sale speciale), GNOM i D, Moskva, 2001. (Link: <https://www.livelib.ru/book/1001077889-kto-est-mister-putin-i-kto-s-nim-prishel-dose-na-prezidenta-rossii-i-ego-spetssluzhby-aleksej-muhin>)
10. SIMBIRTSEV, I., Pervaya spetssluzhba Rossii. Taynaya kantselyariya Petra I i yeye preymniki (Primul serviciu special al Rusiei. Cancelaria secretă a lui Peter I și succesorii ei), Tsentrpoligraf, Moskva, 2006.
11. SIMBIRTSEV, I., Tret'ye otdeleniye. Pervyy yopyt sozdaniya professional'noy spetssluzhby v Rossiyskoy imperii (Biroul al treilea. Prima experiență de creare a unui serviciu de informații profesionist în Imperiul Rus), Tsentrpoligraf, Moskva, 2006.
12. SHEVTSOVA, L., Rezhim Borisa Yel'tsina (Regimul lui Boris Elțin), ROSSPEN, Moskva, 1999. (Link: <https://studfiles.net/preview/3563562/>)
13. SHUMILOV, A. Yu., Novyy reglament FSB Rossii (Noul regulament al FSB al Rusiei), Izdvo I. I. Shumilova, Moskva, 1998.
14. SHUMOV, S., Andreyev, A., Istoriya spetssluzhby Rossii (Istoria serviciilor de informații ale Rusiei), Kraf, Moskva, 2000.
15. JONATHAN, Haslam, *O nouă istorie a serviciilor secrete sovietice*, traducere: Ioana Aneci, Polirom, Iași, 2016.

¹ Varegi este numele sub care erau cunoscuți de către greci și slavii de est vikingii, care, în secolele al IX-lea și al X-lea, au migrat pe teritoriul actual al Rusiei și Ucrainei punând bazele statului rus.

² Drevlenii (ucrainean: Дrevляни, translit. Drevliany) au fost un trib al slavilor răsăriteni, din secolele VI și X, care locuiau pe teritoriile Polesiei și pe malul drept al Ucrainei, la vest de polanii din est și de-a lungul văii inferioare râurilor Teteriv, Uj, Ubort și Stviga.

³ Se crede că toate popoarele turcice sunt originare din Asia Centrală. Unii istorici pretind că turcii sunt originari din Asia de vest și au migrat în timpuri preistorice în Asia Centrală, în timp ce alții cred că migrația către Asia de vest și interacțiunile turcilor în diferite părți ale lumii în perioada antică, înainte de apariția hunilor, au apărut via Asia Centrală.

- ⁴ Bătălia de la Kulikovo (în rusă *Куликовская битва, Мамаево побоище, Донское побоище, битва на Куликовом поле*) a fost purtată între armatele Hoardei de Aur sub comanda lui Mamai și diferite principate ruse unite sub comanda Cneazului Moscovei, Dmitri Donskoi. Bătălia a avut loc la 8 septembrie 1380 pe Câmpia Kulikovo, în apropiere de Don (astăzi regiunea Tula) și a fost câștigată de ruși.
- ⁵ *Opricinina* a fost o politică de stat pusă în aplicare de către țarul Ivan cel Groaznic în Rusia între 1565 și 1572. Politica a inclus instituția poliției secrete, represiunile în masă, execuțiile publice și confiscarea terenurilor din Rusia ale aristocraților. Cele șase mii de polițiști politici au fost numiți opriciniki, iar termenul opricinina se aplică, de asemenea, organizației secrete de poliție din acea perioadă, precum și teritoriului în care, la acea vreme, țarul domnea direct și în care opricinikii lui operau.
- ⁶ Kolpakidi, A. I., *Entsiklopediya voyennoy razvedki (Enciclopedia intelligence-ului militar)*, Moscova, 2004.
- ⁷ Acest organ al autorității imperiale își datorează apariția denumirii unuia dintre cele două sate mici de lângă Moscova – Semenovski și Preobrajenski, unde, în 1682, tânărul țar Petru a fost exilat cu mama sa. Toată puterea a fost concentrată în mâinile regentei - prințesa Sofia, care, pentru amuzarea lui Petru, i-a alocat două regimente „hazlii”. Gestionarea tuturor problemelor economice și de altă natură ale acestor regimente a fost transferată la un ordin special creat în acest scop Preobrajenski. Cu toate acestea, în timp, când tânărul Petru a început să participe la guvernarea țării, acest ordin „hazliu” și-a schimbat semnificația. În jurul său s-au adunat susținătorii tânărului Petru, în interiorul lui s-au elaborat planurile pentru primele reforme serioase, s-a discutat despre necesitatea campaniilor militare împotriva Turciei. La conducerea ordinului, Petru cel Mare și-a pus unul dintre cei mai apropiați prieteni – pe cneazul Fedor Iurevici Romodanovski.
- ⁸ SMERȘ (acronim de la Smert' shpionam – Moarte spionilor) a fost o organizație umbrelă pentru trei agenții independente de contraspionaj din Armata Roșie, formată la sfârșitul lui 1942 sau chiar mai devreme, dar anunțată oficial doar la 14 aprilie 1943. Numele SMERȘ a fost inventat de Iosif Stalin. Principalul motiv pentru crearea sa a fost subminarea tentativelor forțelor germane de a se infiltra pe Armata Roșie pe Frontul de Est.
- ⁹ SVR (Serviciul de Informații Externe al Federației Ruse, în rusă *Службавнешнейразведки* – Sluzhba vneshney razvedki) este agenția de informații externe a Rusiei, în principal, pentru afacerile civile. SVR este succesorul Primei Direcții Generale (PGU) a KGB din decembrie 1991. Sediul SVR se află în districtul Yasenevo din Moscova. Spre deosebire de Serviciul Federal de Securitate al Federației Ruse (FSB), SVR este însărcinat cu activități de intelligence și contrainformații în afara Federației Ruse. Acesta colaborează cu Direcția Generală de Informații Militare din Rusia (GU), structură omologă de informații militare, care dispunea în 1997 de șase ori mai mulți ofițeri de informații în străinătate decât SVR. SVR este, de asemenea, autorizată să negocieze acorduri de cooperare antiteroristă și schimburile de informații cu serviciile străine, și oferă analize și diseminări produselor de intelligence președintelui rus.

„MIND MAPPING” ÎN ANALIZA DE CONTRAINFORMAȚII

Sorina MANEA*

Abstract

This essay discusses the advantages and disadvantages of the analysis technique called mind mapping in the counterintelligence analysis. Also, this technique is briefly discussed in relation to the cognitive errors that may occur in the process of intelligence products.

Keywords: *mind maps, information visualization, knowledge organization, improving memory, profound understanding.*

În ultimele două decenii, analiza de intelligence a cunoscut o dezvoltare impresionantă, marcată de o creștere exponențială a cercetărilor teoretice, dar și a studiilor de caz. Într-un studiu din 2010, reprezentând, de fapt, o reeditare a unuia din 1984 (*Thinking and Writing: Cognitive Science and Intelligence Analysis*), fostul analist CIA Robert S. Sinclair¹ remarca progresul înregistrat, dar și neajunsurile prezentate de erorile analitice peste care este atât de dificil să trecem.

În prefața acestui studiu, Robert S. Sinclair afirma că, deși ultimii aproape 30 de ani au reprezentat o recunoaștere a importanței științelor cognitive în domeniul analizei de intelligence, acest fapt rămâne insuficient cunoscut și implementat. Din acest motiv, Sinclair face o serie de recomandări, printre care: „importanța evidențierii a ceea ce fostul secretar al apărării, Rumsfeld, a numit *necunoscutul cunoscut*; prejudecata conservatoare a abordării noastre analitice implicite: tendința de a lucra din ceea ce deja *cunoaștem* - chiar dacă, de fapt, o mulțime de *cunoscuți necunoscuți* afectează *cunoscuții*; natura solitară a procesului de scriere și diferența dintre modul în care analiștii de informații își îndeplinesc, în mod obișnuit, activitatea (liniară, cerebrală, în cea mai mare parte scrisă) și modul în care beneficiarii produselor de analiză

își îndeplinesc propriile lor acțiuni (neliniare, tranzacționale, în general orale și interactive) și importanța muncii efectuate la începutul unui proiect analitic - ceea ce monografia numește interfața conceptuală”.

Similar lui Sinclair, Richards J. Heuer Jr. preciza, în lucrarea sa *Psychology of Intelligence Analysis*² (1999), că erorile de gândire în analiza de intelligence sunt, alături de acomodarea la aflulul informațiilor, una dintre marile probleme ale analiștilor de intelligence. Heuer aprecia că „Dintre diversele probleme care împiedică analiza corectă de informații, acelea inerente proceselor mentale umane sunt, cu siguranță, printre cele mai importante și cel mai greu de rezolvat. Analiza de intelligence este, în mod fundamental, un proces mental, dar înțelegerea acestui proces este împiedicată de lipsa conștientizării modului în care lucrează mintea noastră. O constatare de bază a psihologiei cognitive este că oamenii nu conștientizează mecanismele de funcționare a minții umane. Multe funcții asociate cu percepția, memoria și prelucrarea informațiilor au loc înainte și independent de orice direcție conștientă. Ceea ce apare spontan în conștiință este rezultatul gândirii, nu al procesului de gândire. Deficiențe și prejudecăți inerente proceselor de gândire umană pot fi demonstrate prin experimente atent proiectate. Ele pot fi atenuate prin aplicarea

* *Expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

conștientă a instrumentelor și tehnicilor care ar trebui să fie în analiză un instrumentar al tuturor analiștilor de informații”.

Daniel Kahneman³ (2011) descrie două moduri diferite de gândire: sistemul 1 - rapid, automat, frecvent, emoțional, stereotip, inconștient și sistemul 2 - lent, dificil, rar, logic, calculat, conștient.

Kahneman a realizat o serie de experimente prin care a încercat să surprindă diferențele dintre cele două sisteme de gândire și modul în care acestea ajung la rezultate diferite, chiar în condițiile acelorași inputuri informaționale. Criteriul principal de comparație între cele două sisteme a fost raționamentul sau lipsa acestuia în luarea deciziilor, cu implicații mari în multe domenii, inclusiv în domeniul dreptului și al cercetării de piață. Acesta oferă explicații științifice cu privire la motivul pentru care oamenii se luptă să gândească statistic. Începe prin a documenta o varietate de situații în care ajungem la decizii binare sau nu reușim să asociem cu precizie probabilitățile rezonabile cu rezultatele. Kahneman explică acest fenomen folosind teoria euristicii. Potrivit abordării euristice, gândirea specifică Sistemului 1 implică asocierea de noi informații cu modelele sau gândurile existente, în loc să creeze noi modele pentru fiecare nouă experiență. Referitor la această ipostază mentală, Kahneman folosește ca exemplu un judecător care, limitat la gândirea euristică, ar putea să se gândească doar la cazuri istorice similare atunci când judecă o nouă dispută, fără să vadă aspectele unice ale cazului respectiv. Pe lângă faptul că oferă o explicație pentru problema statistică, teoria oferă, de asemenea, o explicație pentru prejudecățile umane cum ar fi focalizarea, disponibilitatea euristică, prejudecată optimistă, prejudecata supraestimării sau conceptul cunoscut/necunoscut.

Pornind de la rezultatele studiilor prezentate, se poate afirma că **analistul de informații nu este câtuși de puțin ferit de erorile de gândire.**

Pentru evitarea erorilor de gândire, Richard J. Heuer⁴ a propus utilizarea *analizei structurate de intelligence* ca soluție pentru evitarea acelor

erori de gândire cauzate de efectul *mirror image* - percepția fiecăruia este inexactă, indiferent dacă dorește sau nu. Oamenii tind să perceapă ceea ce caută, întrucât „Informațiile noi sunt asimilate în imaginile existente” (Heuer, 1999). Ceea ce înseamnă că mai degrabă formăm noi modele mentale cu privire la subiectele pe care le asociem cu modelele mentale cu care suntem deja familiarizați. Cu alte cuvinte, este vorba de modul în care memoria senzorială, memoria de scurtă durată și memoria pe termen lung conduc la luarea deciziilor. Heuer abordează modul în care memoria umană, trecând de la o stare la alta, pierde detalii specifice, considerate neimportante, proces care stă la baza percepției noastre selective. De asemenea, Heuer discută modelele mentale și abordează modul în care mintea umană ajunge la concluzii afirmând, că există patru strategii prin care omul procesează informațiile: logica situațională, teoria aplicată, compararea cu datele istorice și aprofundarea datelor. Fiecare din aceste strategii are propriile puncte tari și puncte slabe, asupra cărora Heuer este de părere că analiza ipotezelor competitive are efecte pozitive.

Având în vedere cele de mai sus, precum și faptul că analiza de contrainformații, ca parte a intelligence-ului, reprezintă procesul de obținere a produselor de intelligence care se referă la asigurarea protecției unui stat împotriva amenințărilor sau a atacurilor venite din partea intereselor contrare ale celorlalți actori statali sau non-statali care acționează în planul relațiilor internaționale, existența unei tehnici de analiză de tip *mind mapping* este vitală. Această tehnică, ușor de așezat în suport fizic, a fost tradusă prin „hartă mentală”.

Procedeul *mind mapping* ne ajută să materializăm gânduri complexe, să conectăm, înregistrăm și surprindem informații și concepte într-o manieră vizuală. Această tehnică pune accent pe modul în care creierul funcționează în mod natural, de aceea, o hartă mentală radiază de la o idee sau concept central printr-o serie de ramuri de conectare. Prin urmare, *mind mapping* reprezintă varianta grafică a celor cinci funcții fundamentale ale creierului (Tony Buzan, 2013):

- **Receptarea** - creierul primește informații prin simțurile noastre - auz, miros, gust, vedere și atingere.
- **Stocarea** - păstrează și stochează informațiile și poate să le acceseze la cerere.
- **Analiza** - creierul recunoaște tiparele și organizează informațiile în moduri care au sens: examinând informațiile și interogând sensul.
- **Controlarea** - creierul controlează modul în care gestionați informațiile în moduri diferite, în funcție de starea de sănătate, de atitudinea personală și de mediul înconjurător.
- **Emiterea** - Informațiile procesate de creier sunt emise prin intermediul gândurilor, al discursului, prin desen, mișcare și toate celelalte forme de creativitate.

O hartă mentală este concepută pentru a utiliza aceste abilități cerebrale, ajutând creierul să stocheze și să recupereze informația în mod eficient și la cerere⁵.

Buzan, Griffiths și James precizează că emisferile cerebrale se specializează din momentul nașterii pentru rezolvarea de sarcini specifice. Acest proces al emisferei stângi și drepte care controlează diferite funcții de gândire se numește lateralizare cerebrală și se întemeiază pe cercetările inițiale ale lui R.W. Sperry, laureat al premiului Nobel pentru

științe neurologice, efectuate în anii '60. Cercetările acestuia au confirmat că emisfera stângă a creierului se ocupă în primul rând de cuvinte, numere, liste, secvențe, liniaritate și logică, așa-numitele „activități academice” și analitice. Emisfera dreaptă a creierului este asociată cu imagini, culoare, ritm, formă, imaginație, văzând „întreaga imagine”, visarea și dimensiunea, astfel încât aceasta ar putea fi descrisă ca fiind partea creatoare. Cu toate acestea, această împărțire este considerată astăzi o simplificare a faptelor. Realitatea, în ceea ce privește funcționarea celor două emisfere, este mult mai complexă. Deși emisferile funcționează diferit în ceea ce privește procesarea mentală, zone din ambele părți ale creierului devin active atunci când sunt implicate anumite facultăți. Oamenii de știință care pot vedea acest lucru efectuează scanări pentru depistarea activității cerebrale, scanări care arată diferite părți ale ambelor emisfere ca fiind active atunci când rezolvă o sarcină singulară. Joseph Hellige, psiholog la Universitatea din California de Sud, explică cum, sub scaner, limbajul s-a dovedit a fi reprezentat pe ambele emisfere ale creierului, în zonele corespondente ale cortexului. Domeniile din stânga se ocupă de aspectele de bază ale discursului, cum ar fi gramatica și producția de cuvinte, în timp ce aspecte precum intonația și accentul au activat partea dreaptă⁶.

*Sursa - <https://www.biggerplate.com/mindmaps/2098/project-plan>

Mind Maps combină în mod sinergic ambele emisfere și, prin urmare, potențează inteligența. În timp ce oamenii își cântăresc uzual gândirea în funcție de logică și nivelul deductiv atins contra creativității spontane, știm astăzi că, pentru a fi mai inteligenți, trebuie să folosim ambele părți ale creierului. De fapt, se poate spune că inteligența reprezintă tocmai interacțiunea dintre cele două emisfere.

Prin urmare, din punct de vedere intrinsec, harta mentală adoptă calități semnificative și convingătoare ale gândirii și le integrează dinamic în propria lor structură unică pentru a asigura o performanță mai bună la toate nivelurile.

Din punct de vedere al analizei de contrainformații, mindmapping reprezintă o tehnică de maximă utilitate având în vedere caracteristica acestui domeniu de a funcționa într-un mediu cu un grad foarte ridicat de conceptualizare dinamică.

În ultimul deceniu, o multitudine de pachete software au fost dezvoltate pentru a vizualiza informațiile, conceptele și relațiile dintre idei. Cu toate acestea, ideea de a da o formă vizuală informațiilor nu este nouă. De exemplu, diagramele de debit au fost dezvoltate în 1972⁷ (Nassi și Shneiderman, 1973), iar diagramele plăcilor în anii '80 (Tuft 1983)⁸. Mai recent, afișajele vizuale au fost folosite pentru a simplifica problemele filosofice complexe (Horn 1998). Cartografia minții permite analiștilor să exploreze asocierile dintre concepte; cartografierea

conceptelor permite înțelegerea relațiilor dintre acestea și, astfel, înțelegerea domeniilor de care aparțin; maparea argumentului permite afișarea conexiunilor inferențiale între propoziții și contestații și evaluarea, în termeni de valabilitate, a argumentelor structurale și soliditatea spațiilor de argumentare.

De asemenea, hărțile mentale, în toate formele lor, se bazează pe ideea că esența cunoașterii noastre este reprezentată de interconexiunile care se formează între diferite concepte pe care le dobândim în timp, iar o hartă mentală face ca aceste relații conceptuale să fie explicite. O hartă este o reprezentare subiectivă a structurii cunoașterii creatorului său; prin urmare, două persoane ar putea construi două hărți diferite pe aceeași temă, în funcție de înțelegerea și interpretarea lor.

Utilizarea tehnicii mind mapping asigură o cale de a parcurge o cantitate mare de informații:

- este concisă și se bazează pe indicii vizuale, care reduc cantitatea de informații necesare pentru a transmite sau a absorbi o idee;
- oferă navigație neliniară într-o singură hartă și este mai interactivă;
- permite includerea numeroaselor resurse care pot fi accesate rapid.

Utilizarea hărților mentale contribuie la dezvoltarea cooperării între analiști pentru că este forma fizică a modului în care o idee, o ipoteză ia naștere, întregul proces de gândire fiind relevant,

*<https://www.biggerplate.com/mindmaps/Ihj2URWi/industry-forces>

ceea ce determină posibilitatea depistării erorilor analitice, dar și continuarea și dezvoltarea celor aflate în lucru de persoane sau echipe diferite.

De asemenea, aceasta poate fi văzută și ca o tehnică de meta-prezentare a unui concept/fenomen care face obiectul analizei. Ea poate contribui la elaborarea de rezumate cuprinzătoare și la atingerea clarității conceptuale, la dezvoltarea înțelegerii împărtășite în cadrul echipei de analiști și la asigurarea unei dezvoltări teoretice a sarcinii de soluționat.

Ori de câte ori vă gândiți la o problemă, dezvoltați un plan sau luați în considerare luarea unei decizii foarte simple, veți pune împreună o serie de gânduri. Aceste gânduri pot fi asociate vizual cu imagini sau cuvinte conectate prin linii care reprezintă natura relației dintre ele. Orice proces de gândire, indiferent de scop, fie că este vorba de o decizie personală sau de o analiză a unei probleme de intelligence, poate fi reprezentată în acest mod. O astfel de cartografiere se realizează, de obicei, în două scopuri: de către un individ sau un grup pentru a ajuta la sortarea propriei gândiri și a obține o înțelegere comună a conceptelor-cheie; prin obținerea ideilor din minte și pe ecranul unui computer, individul sau grupul este echipat cu tot ceea ce este necesar pentru a putea să-și amintească, să critice și să modifice ideile, cu alte cuvinte să comunice mult mai eficient.

Hărțile mentale sunt mai bune decât oricare altă metodă liniară sau de brainstorming din mai multe motive:

- grupează conceptele folosind asociații naturale. Ca rezultat, mai multe idei sunt generate într-o perioadă mai scurtă de timp.
- un mindmap valorifică la maxim imaginile, cuvintele, numerele și culoarea, pentru a face ca utilizatorul să se bucure de procesul de învățare. Potrivit experților, combinația de imagini și cuvinte este de șase ori mai eficace decât cuvintele singure.
- hărțile mentale pot imita felul în care gândeste creierul nostru. Folosind această tehnică puteți genera idei noi extrem de rapid.

Mind mapping constă, practic, în construirea unei diagrame prin conectarea informațiilor despre un anumit subiect sau concept.

Gândiți-vă la un copac cu mai multe ramuri. De exemplu, să spunem că subiectul este reprezentat de o problemă stringentă precum imigrația ilegală. Ramurile sunt capitole ale acestui subiect, cum ar fi căi de acces, călăuze, fonduri, tipuri de mijloace de transport, randamentul anumitor rețele de traficanți, politici internaționale privind imigrația, politici naționale în acest domeniu și așa mai departe.

Folosind hărțile mentale pentru a clasifica și a organiza concepte, veți constata că este mai ușor să relaționați subiectele între ele. Există multe instrumente de cartografiere a minții pe care le puteți utiliza pentru a profita de avantajele acestei tehnici de analiză. XMind, Freemind și Mind Node sunt unele dintre cele mai populare aplicații online disponibile. Există multe altele pe care le puteți folosi. Utilizarea instrumentelor de cartografiere a minții poate fi extrem de eficientă în diferite situații.

Printre **avantajele certe** ale utilizării acestei tehnici în analiza de contrainformații pot fi enumerate:

- *Creșterea vitezei de dezvoltare a ideilor.* Acest lucru se datorează faptului că vă desenați ideile sub formă de cuvinte cheie, forme și săgeți. Toate informațiile sunt pe o singură pagină.
- *Stimularea memoriei.* Folosirea hărților mentale este foarte stimulantă din perspectiva gândirii critice și a creativității. De asemenea, îmbunătățește stocarea informațiilor, precum și înțelegerea fenomenelor complexe. Concret, tehnica vă permite să vă amintiți de șase ori mai multă informație decât dacă utilizați informații structurate liniar și vă permite să generați de trei ori mai multe ipoteze noi din același calup de informații, având și argumentarea acestora reprezentată grafic.
- *Facilitarea procesului de studiu.* Unul dintre cele mai mari avantaje ale instrumentelor de cartografiere a minții este acela că poate fi folosit pentru a face învățarea un proces accesibil. Utilizarea culorilor, a cuvintelor cheie și a imaginilor poate stimula creativitatea, oferind în același timp un sentiment de satisfacție, ceea ce determină motivarea și fundamentează motivația.

- *Permite actualizarea permanentă.* Instrumentele de cartografiere a minții ușurează adăugarea de idei noi. Este la fel de simplu ca adăugarea mai multor ramuri la un arbore virtual.
- *Conexarea circumstanțelor.* Instrumentele de cartografiere a minții permit concentrarea asupra relațiilor și evaluarea acestora din punct de vedere al intensității
- *Adaptabilitate.* Instrumentele de cartografiere a minții pot fi adaptate cu ușurință la o mare varietate de sarcini.
- *Permite formarea imaginii de ansamblu a ideilor, ipotezelor formulate.* Probabil cel mai mare avantaj al acestei tehnici este tocmai oportunitatea de a permite înțelegerea profundă a situațiilor, ideilor, teoriilor cercetate.

Cu toate acestea, hărțile minții vin cu setul lor **de dezavantaje**. Iată câteva dintre cele mai notabile:

- Este dificil de utilizat de către oameni extrem de logici: cartografia minții poate fi extrem de utilă într-o sesiune de brainstorming, deoarece încurajează creativitatea și inovația. Cu toate acestea, oamenilor foarte logici le-ar putea fi greu să aibă încredere în creativitatea sau intuiția lor, deoarece logica este partea dominantă a modelului lor de gândire.
- Sunt consumatoare de timp, uneori.
- Limitarea volumului de text. După cum s-a spus mai sus, textele tematice ale hărții mentale constau în cuvinte cheie și expresii scurte care limitează cantitatea de text care poate fi inclusă în acestea. Pe o hartă mentală desenată manual, bucăți mari de text fac ca harta să arate dezordonat. Cu toate acestea, dacă alegeți

să utilizați instrumente IT, problema este soluționată.

Prin urmare, întrucât analiza de contrainformații nu este o formă empirică de prevedere a viitorului, ci o știință exactă bazată pe metode de cercetare cantitativă și calitativă care permit analistului să prezinte soluții sau opțiuni pentru factorii de decizie bazate pe concluzii defensive, iar *mind mapping* este una dintre tehnicile analitice de organizare a cunoașterii, aplicarea și promovarea acesteia reprezintă un deziderat pe care domeniul contrainformațiilor militare trebuie să-l îndeplinească.

Bibliografie

1. <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/Thinking-and-Writing-Feb2010-web.pdf>.
2. <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/psychology-of-intelligence-analysis/PsychofIntelNew.pdf>.
3. KAHNEMAN, Daniel, *Thinking, Fast and Slow*. Macmillan, 2011. ISBN 978-1-4299-6935-2;
4. HEUER, Richards J. Jr.; PHERSON, Randolph H., *Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis*, 2011, CQ Press.
5. BUZAN, Tony; GRIFFITHS, Chris; HARRISON, James, *Modern MindMapping For Smarter Thinking*, 2013 Proactive Press.
6. McCRONE, John, „'RightBrain' or 'Left Brain' – Myth or Reality?”, *New Scientist*, RBI Limited 2000;
7. NASSI, I., & SHNEIDERMAN, B., „Flow chart techniques for structured programming”, *SIGPLAN Notices*, 8(8).1973.
8. TUFTE, E. R., *The visual display of quantitative information* (2nd ed. ed.), Cheshire, CT: Graphics Press, 1983.

¹ <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/Thinking-and-Writing-Feb2010-web.pdf>.

² <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/psychology-of-intelligence-analysis/PsychofIntelNew.pdf>.

³ Daniel Kahneman, *Thinking, Fast and Slow*, Macmillan, 2011. ISBN 978-1-4299-6935-2.

⁴ Richards J. Heuer Jr., Randolph H. Pherson, *Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis*, 2011, CQ Press.

⁵ Tony Buzan, Chris Griffiths, James Harrison, *Modern Mind Mapping For Smarter Thinking*, 2013 Proactive Press.

⁶ John McCrone, „'Right Brain' or 'Left Brain' – Myth or Reality?”, *New Scientist*, RBI Limited, 2000.

⁷ I. Nassi & B. Shneiderman, *Flowchart techniques for structured programming*, *SIGPLAN Notices*, 8(8), 1973.

⁸ E. R. Tufte, *The visual display of quantitative information* (2nd ed. ed.). Cheshire, CT: Graphics Press, 1983.

O SUTĂ DE ANI DE CONTRAINFORMAȚII MILITARE - NEFAS EST NOCERE PATRIAE¹

*Gl.bg. (rtr.) prof. univ. dr. Stan PETRESCU**

Abstract

The article highlights the contribution of the Romanian military counterintelligence in the essential moments of Romania's history. The author also captures the transformations that these services have known in terms of the need to know information about the security context. The Romanian Army has transformed, refined and upgraded its informational and counterintelligence structures to prevent the opponent from stealing the information he desires, while taking severe security measures for secret information, protecting his or her important strategic goals, and all his staff, not being vulnerable to the opponent's informative actions.

Keywords: *intelligence, military counterintelligence.*

Aproape toate statele mici sau mari ale lumii s-au văzut nevoite, în decursul timpului, să-și înființeze un serviciu special de informații, având drept misiune de bază să procure, cu toată discreția, informații cu caracter militar, politic, economic și tehnico-științific, spre a cunoaște, în modul cel mai clar, potențialele intenții ale unui eventual stat adversar, sau, de ce nu, prieten.

Lucrările de specialitate din domeniu menționează existența unor astfel de organe informative încă din timpul marilor conflicte dintre state și popoare ale antichității. În vremurile mai noi, găsim funcționând servicii informative în Anglia lui Henric al VII-lea, în Prusia lui Frederic al II-lea și în Franța lui Ludovic al XIII-lea, servicii puse sub autoritatea Cardinalului de Richelieu.

În timpul lui Napoleon Bonaparte, au existat chiar o conspirare și compartimentare a acestora, Karl Schulmeister, de exemplu, agent dublu, conducând chestiunile de culegere de informații, Talleyrand-Périgord, partea politică, în calitate de ministru de externe al Imperiului Francez, iar Joseph Fouché, ministru al poliției Primului Consul, contrainformațiile.

La sfârșitul războaielor napoleoniene a avut loc Congresul de la Viena (18 septembrie 1814

- 9 iunie 1815), de fapt un summit al statelor europene, desfășurat în scopul reinstaurării ordinii conservatoare (monarhii absolutiste) așa cum a existat ea înaintea izbucnirii Revoluției Franceze. Congresul de la Viena aduce o serie de îmbunătățiri în ceea ce privește normele dreptului internațional, va da o importanță deosebită diplomației europene și va institui o nouă ordine europeană pusă sub autoritatea celor patru mari puteri imperiale: Austria, Prusia, Rusia și Anglia.

Secolul XX a debutat, la o sută de ani de la Congresul de la Viena, cu cea mai mare conflagrație mondială din istorie pe un spațiu creștin, reprezentând, în planul „intelligence-ului”, o culme a creșterii rolului său pe toate planurile: economic, militar, social, științific etc. S-a dovedit că succesul, în operațiunile militare, nu poate fi obținut în absența informațiilor operative pe frontul invizibil.

Corpul de ofițeri români a înțeles, încă de pe timpul desfășurării primelor campanii militare din Primul Război Mondial, că rolul Serviciului de Informații al Armatei este foarte important, privind armonizarea și adaptarea nevoii de a ști cerințele acțiunii militare în desfășurarea sa. Prin urmare, asigurarea informativă a contribuit

* *Autorul este membru al Societății Scriitorilor Militari și al Consiliului Științific al Asociației de Geopolitică „Ion Conea”. În perioada 1999-2000, a fost adjunct al șefului Direcției Protecție și Siguranță Militară.*

la cunoașterea inamicului pentru o mai bună desfășurare a operațiilor militare în desfășurare.

Experiența Primului Război Mondial a contribuit masiv la perfecționarea procedeelelor, metodelor și mijloacelor de culegere a informațiilor, iar Serviciul de Informații al Armatei (Serviciul Secret) a fost reorganizat. Misiunea acestui serviciu avea drept obiectiv principal identificarea agenților instituțiilor de spionaj și propagandă străine, a stabilirii misiunilor acestora, precum și a altor acțiuni care priveau securitatea României.

La sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI s-au produs transformări profunde în ceea ce privește instituționalizarea serviciilor de informații, care dețin efective specializate și bugete tot mai mari, dar și o înzestrare tehnică de top pentru culegere de informații, de departe, cele mai puternice, fiind comunitățile informative ale SUA, Marii Britanii și Federației Ruse. Astăzi, informațiile procurate de un astfel de serviciu sunt mai necesare decât apa și aerul, serviciile speciale de informații actuale cunoscând o amploare și o execuție desăvârșite, în toate statele lumii, acestea constituindu-se în mari instituții de cunoaștere a factorilor de insecuritate statali, regionali, globali și nu numai.

Războiul cel Mare, Războiul Națiunilor, se declanșează în august 1914, cuprinzând mare parte a globului. Primul Război Mondial constituie startul istoric de eliberare națională a popoarelor din compunerea unor imperii care au ajuns pe cale de a fi descompuse. Românii de la Nistru până la Tisa și din Carpații Păduroși până la Dunăre și Mare intră într-o etapă decisivă, gândind căi de unificare a teritoriilor cu majorități românești în frontierele naturale ale unei vetre românești comune. Mica Unire de la 24 ianuarie 1959 a constituit, în realitatea noastră istorică, pasul uriaș unic pentru înfăptuirea statului Național Unitar Român de la 1 Decembrie 1918.

Să ne amintim că pe timpul „neutralității binevoitoare”, 3 august 1914 și 17 august 1916, diplomația românească devine extrem de activă, atitudinea clasei politice și starea de spirit a românilor din toate teritoriile românești

se suprapun într-o singură voință, aceea de a se regăsi într-un singur stat; practic românii își construiesc căile pentru unirea cea mare.

Documente de arhivă valoroase, precum și bogata literatură istoriografică română și străină pun în valoare date și surse referitoare la participarea armatei române la Primul Război Mondial. Evenimentele de acum un secol și mai bine au arătat că entuziasmul și elanul patriotic nu sunt îndeajuns pentru a ne îndeplini dorința de veacuri și anume realizarea unității național-statale. Unele constrângeri strategice și impredictibilitățile marelui război al neamurilor au demonstrat că elanul vital și patriotic au fost desființate, în bună parte, de slăbiciuni profunde și lipsă de pregătire în planul organizării militare, precum și din punct de vedere contrainformativ al acțiunilor politico-militare, atât ale armatei, cât și, în general, ale statului român. Au avut loc o seamă de trădări și scurgeri de informații secrete de stat și militare, nu au fost asigurate desfășurări în secret a acțiunilor de luptă chiar de cei care, prin natura profesiei și a funcției, erau obligați să le păstreze și să le protejeze cu orice preț.

Campania din 1916 a scos în evidență mai multe eșecuri înregistrate în organizarea și înzestrarea armatei, lipsurile umane și materiale din acest domeniu spunându-și cuvântul. Inexistența unor structuri contrainformative puternice și bine antrenate, sprijinite de rețele informative eficiente a făcut posibilă fuga la inamic a colonelului Alexandru Sturdza, comandantul Diviziei 8 Infanterie. Iar la toate acestea trebuie să adăugăm situația României, poziția geografică a acesteia, ambele supuse reacțiilor interne, acțiunilor și jocurilor de interese ale Marilor Puteri ale momentului, precum și ale vecinilor cu care țara s-a aflat în stare de război.

Concluzia care se desprinde a fost aceea că serviciile militare de informații românești au înregistrat, în perioada 1914-1916, mari eșecuri și în ceea ce privește măsurile de protecție contrainformativă și de securitate militară. Evoluția organizatorică a unor astfel de servicii, la începutul Primului Război Mondial, a fost

destul de slabă, la nivelul Marelui Cartier General existând doar un birou de informații încadrat cu efective modeste. De asemenea, au lipsit rețele informative puternice, mai ales în prima parte a războiului când trupele române au fost surprinse de inamic în diverse faze de desfășurare ale luptelor din cauza faptului că datele de cercetare erau lacunare sau lipseau complet.

Că lucrurile au stat așa ne-o dovedește folosirea metodelor mnemotehnice de furnizare a unor date ale cercetării, traduse în cuvinte de către militarii neștiutori de carte de la sfârșitul secolului al XIX - lea, date pe care trebuiau să le rețină și să le furnizeze comandanților. Toate comenzile și semnalele se topeau într-un cântec de „vorbe și versuri”, pe care soldatul nu numai că le reținea fără efort, dar le înțelegea rostul. Spre a fi reținute mai ușor, informațiile erau versificate. Textul de mai jos face vorbire despre cercetașii militari numiți și „eclerori”².

De exemplu, trecerea anumitor poduri șubrede de către militari, în marș, se executa potrivit unui algoritm versificat: „Când coloana întâlnește/Poduri slabe-n calea ta,/Eclerorii o vestește./Spre-a ști ce măsuri să ia./Da! Da! Eclerorii.../Da! Da! Podul vizitez/Da! Da! Pe șeful coloanei/Da! Da! Îl înștiințez./Comandant-atunci prescrie./Să se treacă podu-n pas/Și între trăsuri să fie/Zece metri de răgaz”³.

Odată cu venirea generalului francez Henri Mathias Berthelot, în a doua parte a războiului (octombrie 1916), ca șef al Misiunii Militare Franceze, s-au produs transformări de substanță la nivelul întregii armate române, inclusiv în ceea ce privește activitatea informativă. A fost reorganizat serviciul de informații la nivelul Marelui Cartier General, fiind adoptat un regulament de specialitate după model francez, care cuprindea reglementări privind centralizarea conducerii în mâinile unei persoane responsabile, diviziunea muncii informative, atribuțiile comenzilor ierarhice, dirijarea organelor informative și coordonarea activităților lor, mijloace, metode și procedee de culegere de informații, studierea, analizarea materialului obținut și difuzarea acestuia celor interesați,

efectuarea schimbului de informații, controlul activității informative și conducerea instruirii speciale a elementelor de informare, accentul punându-se pe profesionalizare, continuitate și munca în obiectiv.

O altă contribuție a generalului H. Berthelot la transformarea armatei române în această perioadă este legată de recomandarea făcută Biroului 2 în anul 1917, de a-l trimite în Franța pe Eugen Cristescu, în vederea însușirii unor cunoștințe de expertiză grafică, a unor texte vizibile și invizibile, microfotografie, criminologie, identificări judiciare. Eugen Cristescu va fi succesorul lui Moruzov la conducerea Serviciului Secret de Informații⁴.

Efortul dramatic al soldaților și ofițerilor români, inclusiv în planul serviciilor secrete, folosind și aviația pentru realizarea unor zboruri de recunoaștere foto a dispozitivului inamic, de lansare a unor pachete cu manifeste, scrisori și instrucțiuni destinate și „persoanelor aflate sub ocupație”, de urmărire a zepelinelor dușmane, de bombardament sau de apărare a teritoriului național și a liniei frontului, dar și de dirijare a focului artileriei și, mai ales, de „plantare sau de recuperare” a unor informatori români, aflați în spatele liniilor dușmane, a contribuit, din plin, la marile victorii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, din vara anului 1917⁵.

Așadar, Misiunea Militară Franceză a contribuit, în bună măsură, la creșterea nivelului muncii operative în sectorul informativ, pentru că, la 20 februarie 1917, generalul Constantin Prezan a aprobat Instrucțiunile asupra organizării și funcționării Serviciului de Informații, elaborate de Marele Cartier General, Secția I-a, Biroul Informații, care au fost adaptate după regulamentul similar al armatei franceze. Instrucțiunile fac mențiunea, pentru prima dată, că Serviciul Secret, acum devenea o structură acoperită, condusă direct de MCG, cu atribuții în chestiunile serviciului de spionaj propriu-zis, cât și acelea ale Serviciului de Contraspionaj.

Dar cel mai important eveniment a fost elaborarea Instrucțiunilor cu privire la îndatoririle diferitelor eșaloane ale Serviciului de Informații,

emise în ianuarie 1918, acestea fiind o urmare la Instrucțiunile asupra organizării și funcționării Serviciului de Informații din 20 februarie 1917. Un accent deosebit s-a pus pe întărirea Biroului 2 – contrainformații – de la toate eşaloanele, care trebuia să acopere patru paliere: al știrilor directe; al informațiilor secrete; de contraspionaj; al cenzurii⁶.

Autorii Instrucțiunilor au apreciat că Biroul 2 are un rol important atât înaintea unei confruntări militare, când „dă șefului materialul necesar pentru pregătirea luptei”, dar și în timpul acesteia când trebuie să ofere comandantului „un concurs prețios” în conducerea acțiunilor militare. Meritul principal în elaborarea acestor Instrucțiuni a aparținut colonelului Nicolae Condeescu, șeful Secției Informații în perioada decembrie 1916-iunie 1918⁷.

În vederea demobilizării armatei la 1 iulie 1918, Nicolae Condeescu, „prin Raportul nr. 289 din 28 aprilie 1918, propunea ca după demobilizare să se înființeze la ISTM o secție a informațiilor, compusă din două birouri: Biroul 1 Informații și Biroul 2 contrainformații”⁸. Astfel, în baza Înaltului Decret nr. 1010 din 1918, la începerea demobilizării generale a Armatei, MCG, prin Ordinul de Zi nr. 36 din 01 mai 1918, la Secția a IV-a au fost organizate cele două birouri. Primul șef al acestui birou a fost numit mr. Ioan Țăranu, confirmat și în Ordinea de Bătăie a MCG din 15 septembrie 1918⁹.

Ordinul în cauză atestă actul de naștere al structurilor informațiilor defensive ale Armatei – Biroul 2 contrainformații, acesta având corespondenți la toate eşaloanele și oferind comandanților sprijinul informativ de care aveau nevoie în ducerea și protecția acțiunilor militare.

Prezența acestor structuri informativ-contrainformative s-a oficializat, mai târziu, în regulamentele militare. De exemplu, în Regulamentul asupra serviciului interior pentru trupele de toate armele – A.15, anul 1939, la art. 65 s-au introdus atribuțiunile Ofițerului informator al corpului. Acesta „are conducerea informativ-contrainformativă în corp și lucrează la ordinele date de autoritățile militare superioare,

sub supravegherea șefului de corp. Se informează asupra adevăratei stări de spirit a trupei și ofițerilor, propunând măsuri necesare pentru împiedicarea curentelor contrare intereselor statului. El controlează măsurile de pază interioară, secretul corespondenței și relațiile militarilor cu persoanele civile. Lucrează pentru descoperirea, cât va fi cu putință, a agenților inamici și darea lor în urmărire a organelor competente. Primește și dă instrucțiuni, pentru împiedicarea procurării de informațiuni și documente de către agenții inamici. Urmărește și semnaleză diferite curente religioase, care prin ideile lor ar slăbi forța morală a soldatului. Supraveghează militarii semnalizați ca suspecti, precum și orice persoană străină, care intrând în corp nu prezintă garanții suficiente de bunele lor intențiuni. Supraveghează executarea tuturor dispozițiilor și ordinelor date în legătură cu însărcinarea sa”.

Reglementarea privind pregătirea contrainformativă a personalului merge până jos, la soldat. La art. 10 din același Regulament se arată: „orice ostaș trebuie, nu numai să se ferească de spioni, dar să împiedice orice acțiune a lor: fie de a afla știri asupra armatei, intențiunilor și planurilor noastre, fie de a împiedica operațiunile armatei noastre, aducând stricăciuni: căilor de comunicație, liniilor telegrafice, instalațiunilor, depozitelor, arsenalelor, sau făcând propagandă intereselor țării pentru a zdruncina moralul și micșora puterea noastră de luptă.

Ostașul trebuie să se ferească de a discuta în public, sau chiar în familie, chestiuni privitoare la armată. Când vede că o persoană se interesează în mod neobișnuit de chestiuni care privesc armata, sau răspândește știri false, spre a produce descurajarea în rândurile armatei și în populație, trebuie să-l raporteze imediat comandanților săi ierarhici, spre a-l pune în urmărire; în timp de război chiar îl va aresta și-l va preda primului post de comandă sau primului post de jandarmi”.

În baza dispozițiilor Decretelor Legi Nr. 3052 din 5 septembrie și Nr. 3072 din 7 septembrie 1940 a fost elaborat și introdus în serviciu „Regulamentul de informații și contrainformații” (A.5). Acest regulament mar-

chează un progres față de vechile „Instrucțiuni”, prin faptul că se precizează punctele principale din doctrină în activitatea informativă și contrainformativă din armată, se dau pentru prima oară normele generale pentru organizarea activității contrainformative în armată, ca o necesitate absolută, spre a se crea și în acest domeniu o doctrină unică, fiind de un real folos comandamentelor și trupelor, pentru orientarea și organizarea activității în domeniul contrainformației.

La art. 58 din Regulamentul A.5 se arăta că „Activitatea contrainformativă înglobează totalitatea măsurilor luate în scopul de: a împiedica acțiunea informativă a inamicului; a preîntâmpina și împiedica manifestările de orice fel, ale acțiunii subversive”. Prin acțiuni subversive, în înțelesul Regulamentului citat, se înțelege propaganda dăunătoare, curente politice, sociale, religioase etc., care urmăresc să distrugă unitatea națională și a instituțiilor statului român, acte de sabotaj, acte de terorism care urmăresc diminuarea puterii morale sau materiale ale statului român.

Cu acest regulament structurile de informații militare intră în campaniile celui de-Al Doilea Război Mondial, la 22 iunie 1941. Este momentul când ia ființă Marele Cartier General al armatei compus din două eșaloane, potrivit prevederilor Decretului nr. 1798/1941. Primul eșalon a acționat în zona de operații militare, iar al doilea a rămas în țară. În această situație, conform Ordinului de Zi nr. 33/1941 al Marelui Stat Major, în ambele eșaloane a fost organizată și a acționat Secția a II-a Informații și Contrainformații.

Prin Decretul nr. 221, datat 30 august 1948, se înființează și organizează Direcția Generală a Securității Poporului (DGSP), temuta „Securitate a Poporului”, pusă în organica Ministerului Afacerilor Interne. Aici își desfășoară activitatea represivă internă Direcția a IV-a Contrainformații Militare, care, la ordinul PCR, introduce controlul absolut al armatei române, de la general la soldat, și care s-a ocupat nemijlocit de epurările din rândul corpului ofițeresc, trecându-se în rezervă sau în pușcăriile comuniste, pe motive

politice, cele mai bune și pregătite cadre militare, majoritatea acestora trecute prin botezul a două războaie mondiale.

Revenirea la tradițiile activității de contrainformații din Armata României are loc după Revoluția din decembrie 1989, acest fapt consemnându-se prin Ordinul ministrului apărării naționale M.41/1990, actul oficial prin care s-a înființat Direcția Contraspionaj a apărării. Noua structură a intelligence-ului militar românesc va cunoaște un profund proces de transformare. Concomitent cu lărgirea atribuțiilor funcționale, apărea Direcția Protecție și Siguranță Militară (1997), apoi Direcția siguranță militară (2001) și, în cele din urmă, Direcția contrainformații și securitate militară (2006), denumire sub care funcționează și astăzi.

În 28 de ani de funcționare, Contrainformațiile Militare au trecut prin adânci transformări și prefaceri, mare parte dintre ele determinate fiind de standardele impuse de faptul că România a aderat la NATO și UE, devenind un cap de pod important de apărare al flancului de sud-est al spațiului euroatlantic.

De la 1 iulie 1999, conform doctrinei militare naționale de informații, contrainformații și securitate, structurile de informații pentru apărare, structurile de comandă, coordonare, control și analiză a informațiilor sunt integrate în Direcția generală de informații a apărării (DGIA), cu componentele sale: Direcția informații militare, Direcția siguranță militară, Serviciul Securitatea Informațiilor), precum și alte forțe și mijloace specializate din cadrul elementelor sistemului național de apărare.

Activitatea de informații pentru apărare are drept misiune principală procurarea de date și informații despre capacități, strategii, politici și doctrinele militare ale statelor și alianțelor de state aflate în zona de interes strategic militar și politico-militar a României, pentru identificarea și evaluarea factorilor de risc și a amenințărilor potențiale la adresa securității naționale a statului, a Alianței Nord-Atlantice, pe timp de pace, în situații de criză și la război.

Contrainformațiile Militare, în prezent, funcționează sub autoritatea Direcției generale de informații a apărării unde, sub deviza *Nefas est nocere patriae*, continuă să ocupe pozițiile de luptă cele mai importante într-un front invizibil fluid și dinamic și să dezvolte acțiuni contrainformative de succes pentru ca cea mai reprezentativă, credibilă și apreciată instituție a statului - Armata, să-și poată îndeplini misiunile în folosul patriei.

Dinamica transformărilor structurale ale Direcției contrainformații și securitate militară din ultimii ani a fost marcată de o adaptare continuă a personalului și proceselor interne la ecuația de securitate globală și direcțiile strategice adoptate de conducerea Armatei României.

În acest proces amplu de restructurare și modernizare a organizațiilor militare, activitatea de informații pentru apărare intră în noi procese de reconstrucție, scopul fiind procurarea de informații despre potențialul, strategiile, politicile și doctrinele militare ale statelor aflate în zona de interes strategic militar și politico-militar a României, pentru identificarea și evaluarea factorilor de risc și a amenințărilor potențiale la adresa securității naționale a statului pe timp de pace, în situații de criză și la război.

Trebuie arătat că plaja de expunere a activității informativ-defensive este destul de întinsă și conține o varietate de oportunități specifice, situate deasupra conceptelor de „protecție și apărare”, adevăratele sale funcții și misiuni, fiind de natură agresivă, preventivă și pasivă.

Activitatea contrainformativă și de securitate militară reprezintă o componentă extrem de importantă a activității generale informative care are drept scop protecția tuturor datelor, a cunoștințelor și valorilor care au importanță pentru adversar, să împiedice răspândirea acelor informații care ar putea fi exploatate de inamic, să identifice și să rețină pe oricine încearcă să procure informații neautorizate.

Baza activității de contrainformații și securitate militară constă în interzicerea accesului la informație a adversarului, confruntarea cu acțiunile ofensive ale acestuia, contracararea și

neutralizarea acestor acțiuni. În ceea ce privește funcția represivă, contrainformațiile militare au drept preocupări, în principal, detectarea și reținerea agenților de informații străini implicați în operațiuni de spionaj, identificarea măsurilor adecvate privind protecția secretelor prin proceduri și metode de securitate, în scopul prevenirii surprinderii, limitarea numărului de persoane care au acces la diferite categorii de secrete, reglementarea activității de elaborare a documentelor și suportilor de informații, protecția electronică împotriva celor ce intenționează procurarea de informații secrete și confidentiale, prin interceptarea undelor radio, emise de computere și aparatură de secretizare.

Misiunea esențială a activității contra-informative și securitate militară o constituie contraingerința și intoxicarea, inducerea în eroare, dezinformarea, contrapropaganda în situații de pace, criză și război etc.

Ingerința politică sau economică se exercită prin agenți de influență recrutați din grupuri financiare sau societăți, din guvern, partide, syndicate, presă, prin controlul asupra grupurilor politice, etnice, religioase, culturale și asupra mijloacelor de informare.

Armata României și-a transformat, perfecționat și modernizat structurile informativ-contrainformative pentru a pune în dificultate, cât mai mult posibil, sustragerea de către adversar a informațiilor pe care și le dorește, în același timp, luând măsuri severe de securitate pentru informațiile secrete, protecția obiectivelor sale strategice importante și a tuturor efectivelor sale, spre a nu fi vulnerabile acțiunilor informative ale adversarului, oricare ar fi acela.

Trebuie știut că misiunile contrainformațiilor sunt „produsul” unor operațiuni de contraspionaj cu un caracter pronunțat protectiv și defensiv.

Acțiunile contrainformative și de securitate sunt legitime, se desfășoară în teritoriul național, nu necesită contact direct cu inamicul, linia frontului fiind invizibilă, discontinuă și într-o permanentă dinamică.

Sub aspectul structurii organizaționale, serviciile de informații militare sunt construite

după chipul și asemănarea regimului politic sub îndrumarea căruia funcționează, dar informația servește puterii, atât timp cât puterea se pune în slujba intereselor naționale. Când aceste interese nu coincid sau când puterea ignoră interesul național, atunci finalitatea informației este deturnată și întrebuințată în satisfacerea orgoliului puterii, act ce poate duce, mai devreme sau mai târziu, la distorsiuni semnificative în diverse niveluri ale angrenajului social, politic, economic și statal, de cele mai multe ori, acest fel de conduită politică ducând la trădarea interesului național.

„Intelligence-ul” militar modern românesc, în anul său centenar, aduce contribuții majore în gestionarea, prin cunoaștere/informație, a noi Arhitecturi de Securitate și a factorilor de insecuritate globali, regionali și naționali.

Contrainformațiile și Securitatea Militară sunt caracterizate prin conducere competentă și responsabilă a informațiilor militare strategice, având lideri de excepție cu calitățile necesare pentru gestionarea domeniului informațiilor militare strategice.

La o sută de ani de la înființarea Contrainformațiilor Militare, accentul cade pe relația liderului informațiilor militare strategice cu societatea civilă și cu liderii militari și politico-militari strategici, iar rolul liderului informațiilor militare strategice în conducerea și dezvoltarea cooperării internaționale a crescut simțitor.

Am toată convingerea că dacă mâine sună goarna, oastea informațiilor militare românești va fi la post și în măsură să contracareze orice acțiune informativă a oricărui adversar, să furnizeze oricărui decident produse de informații de cea mai bună calitate.

La mulți ani bărbaților și femeilor purtători și nepurtători de uniformă care compun formidabila echipă de luptă a Direcției contrainformații și securitate militară, avându-se în vedere că au cu toții, pe umeri, povara centenară plină de tradiții de luptă pe frontul nevăzut. Cu toții au datoria sfântă de a identifica, prinde și pedepsi, conform legilor noastre, pe orice nelegiuit care va încerca să uneltească împotriva patriei.

Bibliografie

1. Academia Română, *Istoria Românilor*; vol. VII, Tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003;
2. BANU, Florian, *De la SSI la SIE, O istorie a spionajului românesc în timpul regimului comunist (1948-1989)*;
3. BROWNSTONE, David și FRANCK Irene, *Enciclopedia războaielor din anul 100.000 I.Hr. și până în prezent*, Editura Lider;
4. CUCU, Cornel și Vasile-Dumitru IONIȚOIU – coordonatori, *Contrainformațiile militare, un secol de istorie și tradiții în slujba Armata României*, Editura CTEA, București, 2018;
5. DOHOTARU Ion, coordonator, *Direcția Informații Militare între ficțiune și adevăr*, București, 1994;
6. *Enciclopedia României*, vol.I, „Statul”, București 1938;
7. IORDACHE, Alexandru, „*Serviciile de informații românești în Primul Război Mondial. Eșecul păstrării secretului*”. Sursa: <http://intelligence.sri.ro/serviciile-de-informatii-romanesti-primul-razboi-mondial-esecul-pastrarii-secretului/>;
8. NANU, Valentin, *Serviciile de informații românești în Primul Război Mondial*, document aflat pe adresa internet http://ccdbacau.ro/seminar1/lucrari/Nanu_Valentin.pdf;
9. OTU, Petre, *România în Primul Război Mondial. Marea Unire 1918*, Editura Litera, 2017, București;
10. POPESCU, Alexandru, *Marea Mistificare. Adevăratele legende ale spionului*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște 2017;
11. SPÂNU, Alin, *Istoria Serviciilor de informații/ contrainformații românești în perioada 1919-1945*, Casa Editorială Demiurg, Iași 2010;
12. General SCĂRIȘOREANU, R. *Fragmente din Războiul 1916-1918*, Ediția 2-a, Editura Cavaleriei, București, 1934;
13. SERBESCU LOPĂTARI, D. și SATCOEANU, D.I., *Istoria Regimentului 7 Artilerie*, Tipografia Dacia, Buzău, 1935;
14. STĂNESCU, Manuel, „Unirea Basarabiei: prima treaptă spre idealul României Mari, online la adresa www.historia.ro/.../unirea-basarabiei-primatreapta-spre-ideal;
15. Regulament de Informații și Contrainformații – A.5, Secția 5-a, Editura Bucovina” I.E. Torouțiu, București, 1941;
16. Regulamentul asupra serviciului interior pentru trupele de toate armele – A.15, Editura Bucovina I.E. Torouțiu, București, 1939;
17. Revista *Historia*, iulie 2017, nr 186, <http://www.istorie-pe-scurt.ro/cum-a-murit-regele-carol-i-bilantul-domniei/>.

- 1 Deviza „NEFAS EST NOCERE PATRIAE” (Este o nelegiuire să unelțești împotriva patriei) a fost propusă șefului Direcției Protecție și Siguranță Militară, gl. mr. dr. Eugen Bădălan, de către subsemnatul, în anul 1999, și aprobată la nivelul conducerii Direcției. Textul latinesc, în întregimea lui este „*Nefas est nocere patriae; ergo civi quoque, nam hic pars patriae est -- sanctae partes sunt, si universum venerabile est; ergo et homini, nam hic in maiore tibi urbe civis est*” și aparține lui Seneca - *DE IRA LIBER II 31*. (Este o nelegiuire să unelțești împotriva patriei. Este ca și cum ai face rău unui concitadin din marele tău oraș, om care este parte a patriei sale, dacă întregul este venerat, părțile lui sunt sacre).
- 2 Eclerór s.m. (ieșit din uz) Cercetaș, soldat trimis înaintea unei unități sau a unei armate ca să cerceteze pozițiile și mișcările inamicului; iscoadă. [< fr. *éclairer*]. Sursa: Dexonline.net.
- 3 D. Serbescu Lopătari și D.I. Satcoeanu, *Istoria Regimentului 7 artilerie*, Tipografia Dacia, Buzău, 1935 p.85.
- 4 Valentin Nanu, *Implicarea serviciilor secrete românești în Primul Război Mondial*, document accesat pe adresa site-ului: http://ccdbacau.ro/seminar1/lucrari/Nanu_Valentin.pdf.
- 5 Ibidem.
- 6 Alin Spânu, *Istoria Serviciilor de informații/contrainformații românești în perioada 1919-1945*, Casa Editorială Demiurg, Iași 2010, pag. 119.
- 7 Ibidem.
- 8 Cornel Cucu și Vasile-Dumitru Ionițoiu – Coordonatori, *Contrainformațiile militare, un secol de istorie și tradiții în slujba Armata României*, Editura CTEA, București, 2018, pag. 25.
- 9 Ibidem.

RELAȚIA ROMÂNIA - MAREA BRITANIE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ PRIN PRISMA INTERESELOR NAȚIONALE DE SECURITATE. DE LA ALIAȚI LA ADVERSARI

*Dr. Ioan-Codruț LUCINESCU**

Abstract

The purpose of this study is to analyze in which way Romania and the United Kingdom have interacted between 1918-1940, at the level of the European security system, in the light of the national security interests. This interaction wasn't carried out in a regular fashion due to the fact that the United Kingdom, as one of the world's greatest powers, had much more complex interests, the East-European space being for London a region where negotiation involving economic and political influence could be carried out with the other top world players.

However, during the interbellum period, bilateral relationships have been created, as well as political and economic cooperation projects. Also, the military plan hasn't been neglected, considering that by the end of the 3rd decade; a mutual vision has been reached, about guaranteeing security in the Black Sea Region, through Romanian-English initiatives.

Historical research of documents (general papers, archives) shows us a winding collaboration between the intelligence services from general actions, breaching the Soviet and German space, to banning the British secret services on the Romanian territory between 1939 and 1940. This happened because, as World War II started, the British and Romanian strategic interests have begun to falter, Romania's natural resources and especially its oil industry becoming a sore spot in the relationship between the two states.

Keywords: *Romania, United Kingdom, World War II, secret services, oil industry, european security system, national security interests.*

Interesul României este ca anglo-francezii să fie învingători și, în același timp, [România, n.r.] să fie ferită, cât mai mult, de război. În rezumat, neutralitatea cât mai lungă spre a putea păstra forțe proaspete și, eventual, dacă circumstanțele o indică, să poată interveni, când acțiunea ar fi folositoare.

**Regele Carol al II-lea al
României, august 1939**

England has neither permanent friends nor permanent enemies; she has permanent interests

Lord Palmerston

Introducere

Cele două decenii interbelice reprezintă perioada în care două state, diferite din multe puncte de vedere – istorie, tradiții, societate, forță economică și militară – România și Marea Britanie, ajung să-și coordoneze pe ample paliere

politicile naționale de securitate. Acest fapt s-a putut întâmpla deoarece interesele strategice ale celor două țări se apropie într-o mare măsură, ambele fiind vital interesate în păstrarea pe continent a sistemului de pace Versailles, stabilit prin tratatele încheiate în perioada 1919-1923.

* *Autorul este expert în studii de securitate.*

Prezentul studiu își propune să analizeze modul în care România și Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord au relaționat în sistemul de securitate european între cele două conflagrații mondiale. Nu a fost o relație liniară deoarece Marea Britanie, din perspectiva sa de putere mondială, avea interese mult mai complexe, privind spațiul est-european doar ca o regiune unde se poate negocia, cu alte mari puteri, influența economică și politică.

Totuși, în acei ani, sunt structurate în relațiile bilaterale proiecte de cooperare politică, dar mai ales economică. Însă nici planul militar nu era neglijat, ajungându-se, la sfârșitul deceniului trei, la structurarea unei viziuni comune referitoare la asigurarea securității în arealul Mării Negre prin inițiative româno-engleze (rămase, din păcate, doar la stadiul teoretic).

Politica de „appeasement” (conciliatorism) și lipsa de fermitate a Foreign Office-ului față de încercările de revizuire prin forță a prevederilor tratatelor de pace au afectat, la sfârșitul deceniului al patrulea, relațiile bilaterale. Politicile de securitate ale celor două țări încep să se distanțeze, deoarece Londra urmărește să utilizeze țara noastră ca pe un important pion în politica sa sud-est europeană și să treacă pe plan secund interesele vitale ale României.

De aceea, ca și „studiu de caz” este prezentată evoluția intereselor de securitate ale celor două state în preajma declanșării celui de-Al Doilea Război Mondial, prin raportare la industria petrolieră românească. Documente aflate la Arhivele Naționale ale României relevă faptul că, începând cu toamna anului 1939, interesele strategice ale României și Marii Britanii tind să se distanțeze, industria petrolieră autohtonă fiind o ramură economică considerată de importanță deosebită atât pentru România, cât și pentru Marea Britanie: petrolul românesc era vital mașinăriei de război germane, inamicul Angliei.

Cercetarea surselor documentare (lucrări generale, fonduri de arhivă) arată faptul că, în ceea ce privește serviciile de intelligence românești și britanice, colaborarea acestora a parcurs un traseu sinuos timp de două decenii, de la acțiuni comune de penetrare informativă a spațiului sovietic sau german până la interzicerea activității secrete britanice pe teritoriul românesc în 1939 – 1940.

Declanșarea conflagrației mondiale nu implică imediat țara noastră în acțiunile militare, Bucureștiul continuând, pentru aproape un an, aceeași linie generală de politică externă; mai mult, România beneficia și de garanțiile de securitate engleze acordate în aprilie 1939.

Dar, în planul „frontului secret” situația se schimbă considerabil. Serviciile secrete românești vor colabora cu cele germane pentru a anihila încercările englezilor și francezilor de sabotare a industriei petroliere din Valea Prahovei, încercări care vizau atât distrugerea propriu-zisă a producției, cât și a căilor de transport spre Reich (prin blocarea Dunării, aruncarea în aer a depozitelor de combustibil etc.).

Spre deosebire de anul 1916, în 1939–1940, România nu mai dorea să-și distrugă industria petrolieră, considerată de interes strategic atât de anglo-francezi (și de americani, de altfel), cât și de Germania. Această nouă atitudine a fost adoptată, deoarece industria petrolieră era crucială pentru țară în cazul unui potențial război împotriva Uniunii Sovietice, devenită inamicul nr. 1 al României.

În apărarea „sistemului versaillez”. Relațiile româno-britanice prin prisma intereselor naționale de securitate

Dincolo de lupta acerbă pentru putere în România interbelică între multitudinea de formațiuni politice mai mult sau mai puțin efemere, se remarcă o constantă în ceea ce privește liniile directoare ale politicii de securitate națională în deceniile trei și patru ale secolului XX.

Interesele naționale vitale ale noului stat (România întregită prezenta diferențe structurale față de Vechiul Regat), precum integritatea teritorială și suveranitatea națională vor constitui axioma acțiunilor de politică internă și externă ale guvernelor României pe parcursul celor două decenii interbelice.

Importanța prezervării acestora printr-o susținută politică națională antirevizionistă este elocvent exprimată în discursul ministrului român de externe, Nicolae Titulescu, ținut în Parlamentul României în aprilie 1934“ în direcția revizuirii de fruntarii, pentru a recădea în sistemul suveranității închise, niciodată, căci acesta este drumul la război. Voința României

este fermă. Nimic nu o poate clinti. Este vorba de o luptă pentru progres, în care întreaga noastră existență este în joc....Revizuirea [frontierelor, n.a.] nu este pentru România numai amputarea moșiei strămoșești. Revizuirea este amputarea atribuțiunilor istorice ale neamului nostru, tocmai în clipa în care el și-a desăvârșit unitatea”¹.

După încheierea ostilităților militare în toamna anului 1918 și crearea României Mari, politica externă și de securitate națională s-a definit ca una de statu-quo, care urmărea, ca linie directoare, atât consolidarea statutului și poziției țării pe continent, în general, cât și în Europa Centrală și de Est, în special. Rolul României de apărător al sistemului de pace de la Versailles se manifestă în această perioadă pe multiple planuri, de la Mica Înțelegere (1920-1921) și Înțelegerea Balcanică (1934) și până la activitatea dusă în cadrul Ligii Națiunilor.

Orientarea politicii externe și de securitate stabilite în august 1916 este cultivată în continuare, diplomația românească încercând să construiască o relație apropiată și solidă cu puterile vestice învingătoare în conflagrația mondială – Franța și Marea Britanie, state care să devină garanții permanenți ai securității naționale.

Dacă relațiile cu Franța aveau o veche tradiție, cele cu Imperiul Britanic erau de dată mult mai recentă. Cu toate diferențele structurale între cele două țări, atât România cât și Marea Britanie urmăreau prezervarea sistemului de relații internaționale structurat, cu mare dificultate, în perioada 1919–1923.

Rolul important al României în ecuația de putere europeană din primele decenii ale secolului XX este reliefat de Eugen Cristescu, șeful Serviciului Special de Informații în perioada alianței țării noastre cu cel de-al treilea Reich: „În perioada neutralității, cât și în timpul războiului se făcuseră însă și o mulțime de constatări interesante asupra poziției României în Sud-Estul Europei. Teritoriul român constituie o poziție cheie prin așezarea lui geografică, cât și prin bogățiile naturale de care dispune.

Situat în această răscruce de drumuri între Orient și Occident, el poate servi drept o trambulină de pe care se avântă jocul de interese

politice, economice și militare ale diferitelor state. Tentativa de penetrație germană, în virtutea vechii concepții preconizate în dictonul „Drang nach Osten” s-a ciocnit întotdeauna de interesele engleze de dominație în Orientul Apropiat și acest conflict s-a disputat adesea pe teritoriul român”².

Cuvintele reputatului specialist în activitatea de intelligence prezintă, elocvent, faptul că România se afla, sub diverse forme, și în sfera de interes a unei puteri mondiale așa cum încă era Imperiul britanic, nu numai a unor puteri continentale cu interese vechi în estul și centrul continentului, precum Germania.

Interesele de securitate comune au condus la poziții armonizate româno- engleze la complexele negocieri ale tratatelor de pace postbelice, Marea Britanie susținând, prin guvernul David Lloyd George, consolidarea statutului internațional al României Mari, fiind prima mare putere care recunoaște unirea Basarabiei cu patria mamă³.

Dar provocările cărora imperiul trebuia să le facă față în Orientul Mijlociu și Asia, în special, au canalizat resursele spre aceste regiuni (nu trebuie uitată nici importanța Africii în politica sa mondială), Europa Centrală și de Est ocupând un rol secundar în politica de securitate engleză în deceniul al treilea al secolului XX.

Londra nu s-a implicat în mod deosebit în formatele de securitate regionale (Mica Înțelegere, în special), care pentru politica de securitate românească postbelică reprezentau un element deosebit de important în menținerea păcii. Totuși, prin Nicolae Titulescu (ministru plenipotențiar la Londra, 1922-1927 și, ulterior, ministru român de externe), au existat contacte permanente cu Foreign Office (ministerul britanic de externe) în cadrul cărora nu numai că s-a analizat complexa situație internațională de la sfârșitul deceniului trei, dar s-au creionat și proiecte comune care să aprofundeze cooperarea pe palierul politicilor de securitate.

În acest cadru se înscrie și proiectul din anul 1930 de construire a unei baze navale la Tașaul⁴, la nord de Constanța, cu important sprijin tehnic și financiar britanic; materializarea acestui demers ar fi sporit, evident, interesul Londrei pentru problematicile

de securitate ale Mării Negre și rolul acordat țării noastre în politica globală a Imperiului. Însă, recesiunea economică mondială și contextul european negativ (inclusiv opoziția Franței) au stopat dorința celor două părți de consolidare și armonizare a unor paliere ale politicii generale de securitate (militar și economic), prin crearea unei infrastructuri strategice comune; în următorii ani, relațiile bilaterale s-au menținut la un nivel destul de scăzut.

Începând cu anul 1934, se conturează în sistemul de relații internaționale un tablou extrem de complicat, cu procese și acțiuni aflate în conexiune și într-o permanentă transformare previzibilă sau mai puțin previzibilă. Schimbarea rapidă a raporturilor de putere pe continent (pe fondul unei slăbiciuni evidente a primei puteri militare a continentului acelor ani, Franța) a condus la procese și evoluții contradictorii. Gesturi și angajamente oficial ferme, aparent liniștitoare pentru pacea continentului european, au fost urmate, adeseori, de declarații sau de poziții voit confuze, care diminuau sau anulau orice speranțe puse în ele.

Criza economică mondială (1929-1933) și ascensiunea rapidă a revizionismului în Europa provoacă neliniște în capitalele statelor democratice europene. Politicile de securitate ale acestora, deși urmăresc, în esență, aceleași deziderate, încep să se diferențieze în ceea ce privește modalitățile concrete de abordare. Din perspectiva de putere mondială cu interese de menținere a unui echilibru de forțe în Europa, Londra a urmărit, pe fondul eșecului Conferinței pentru dezarmare a Societății Națiunilor (1934), stabilirea unei relații „speciale” cu Germania condusă de Adolf Hitler.

Politica generală a Marii Britanii față de spațiul central și est-european, implicit și față de România, se înscrie în această realitate, existând percepții diferite față de menținerea intactă a sistemului de pace de la Versailles. Principiile care pentru România constituiau însuși fundamentul existenței sale – inviolabilitatea frontierelor pe continent și menținerea statu-quo-ului pe segmentul securității regionale și europene – pentru Imperiul britanic reprezentau aspecte de

multe ori secundare, subordonate politicii sale globale. Totuși, tendințele puternic revizioniste care depășeau disponibilitatea Londrei pentru o retrasare „timidă” și „pașnică” a unora dintre granițele continentale (inclusiv ale Ungariei, stat ce desfășura o puternică campanie de influențare a opiniei publice britanice în sensul dorit de Budapesta) obligă guvernul englez să acorde atenție, la jumătatea deceniului patru, acțiunilor politice în favoarea menținerii securității aliaților în această parte a lumii.

Pe lângă consolidarea influenței în Balcani, în primul rând în Grecia, cabinetele britanice au dezvoltat unele directive de bază după care Foreign Office-ul a acționat în sud-estul Europei inclusiv în relația cu România. Una dintre aceste directive, netranspusă în practică așa cum ar fi trebuit pentru a se descuraja amplificarea tendințelor revizioniste pe continent, a fost concluzia adoptată de Comitetul de politică externă al guvernului la 25 august 1936, concluzie dezvoltată și în documentele politice ale Foreign Office-ului: „Ar trebui să nu acceptăm a ne dezinteresa de Europa de centru și răsărit și să continuăm a insista asupra nevoii unei soluții globale”⁵. Intenția diplomației engleze de a nu „abandona” această regiune venea în întâmpinarea intereselor de securitate ale țării, Bucureștiul urmărind cu perseverență transformarea României într-un aliat special al Marii Britanii. Regele Carol al II-lea dorea să stabilească „o axă directă Londra – București” și „era convins că cel dintâi guvern ce trebuia consultat în problemele internaționale (de securitate, n.n.) era cel al Majestății Sale Britanice, acesta întâi și apoi cel francez”⁶.

Spre deosebire de Paris, ale cărui interese în centrul și estul continentului se subordonau, înainte de toate, aspectelor militare, interesul primordial al Londrei era dictat de probleme economice legate de întâietate pe o vastă piață de desfacere. De aceea, oficial, politica de securitate generală a Marii Britanii în anii 1937-1939 se corela eficient, cel puțin teoretic, cu interesele strategice de securitate ale României, care urmăreau să stăvilească expansiunea germană spre est, în principal pe palier economic.

Ca urmare, Londra a încercat să constituie în răsăritul Europei un „bloc economic anti-german” și să stăvilească dominația economică germană prin creșterea ponderii sale în comerțul din zonă, în special cu România⁷.

Astfel, deși oarecum tardiv, strategia britanică de implicare în problemele regiunii balcanice viza o sprijinire reală a integrității teritoriale a unor state ca Iugoslavia și România. Chiar și în timpul „crizei sudete”, dezamorsată pe moment prin Acordul de la München (septembrie 1938), conciliatorismul democrațiilor occidentale (Franța și Marea Britanie) urmărea prezervarea păcii generale stabilite pe baza sistemului Versailles, prin acordarea unor „mici concesii” Reich-ului.

După ocuparea Cehoslovaciei în martie 1939 și consacrarea, astfel, a eșecului politicii marilor democrații occidentale de înțelegere cu Reich-ul („eșecul München-ului”), România a beneficiat, în lunile următoare, de condiții externe favorizante devenind „obiectiv strategic” pentru aliații occidentali; astfel, politica de securitate națională părea că se consolidează semnificativ pe cele mai importante paliere – politic, militar și economic. Franța și Marea Britanie, în contextul renunțării la conciliatorism, au arătat că nu le sunt indiferente încercările Germaniei de dominare economică și politică a Sud-Estului Europei.

Urmează acțiuni concrete, în mai - iulie 1939 cele două puteri nu numai că încheie acorduri economice cu Bucureștiul, contrabalansând pe cel semnat cu Reich-ul la 23 martie 1939, dar acționează pentru imediata lor intrare în funcțiune în condiții favorabile⁸ pentru statul român (acordul economic cu Germania va fi amânat de facto până în vara lui 1940). Dar cele mai interesante evoluții le înregistrăm pe palierul politicilor externe, prin asumarea de către Londra și Paris a garanțiilor de securitate pentru state din sud-estul continentului.

La 13 aprilie 1939, prin declarații publice, prim-ministrul britanic Neville Chamberlain, în Camera Comunelor, și prim-ministrul francez, Edouard Daladier, la Palatul Bourbon, afirmau că, deoarece „acordă cea mai mare importanță prevenirii oricărei modificări impuse prin

forță sau prin amenințarea forței statu-quo-ului în Mediterana și în Peninsula Balcanică”, guvernele celor două state dau „României și Greciei asigurarea specială că, în cazul când va fi întreprinsă o acțiune care ar amenința vădit independența României sau a Greciei, și la care guvernul român sau guvernul grec vor considera că este în interesul său vital de a rezista cu forțele sale naționale”, aveau să se socotească angajate „de a-i acorda imediat întreaga asistență ce-i va sta în puterea sa”⁹.

Garanția britanică acordată Greciei și României, împreună cu cea anterioară dată Poloniei, a reprezentat o noutate în politica de securitate a Imperiului deoarece a marcat o îndepărtare de la „practica și tradițiile normale” ale Londrei, prin aceea că stabilea angajamente obligatorii de sprijinire a unor state din Europa¹⁰.

Atitudinea oficială a guvernului român a fost una de satisfacție și încredere în capacitatea acestora de a fi un ajutor în reducerea amenințării războiului și, îndeosebi, ca un avertisment ce ar fi putut descuraja hotărârea agresivă reprezentată de cererile iredentiste ale vecinilor României. Așadar, garanția era privită „ca un atu al diplomației românești în jocul împotriva pretențiilor revizioniste ale Ungariei și Bulgariei”¹¹.

Declarațiile oficiale ale premierului Armand Călinescu și ale ministrului de externe Grigore Gafencu arătau importanța strategică a acestora pentru securitatea națională, urmărind să-i confere și o aplicabilitate menită să descurajeze presiunile politice și economice mari exercitate de Germania.

Prin prisma evoluțiilor ulterioare, garanțiile de securitate acordate României de către aliații franco-englezi s-au dovedit a fi, însă, simple declarații, care, din cauza evenimentelor din vara anului 1940, nu au putut asigura sprijinul scontat. Până la sfârșitul lunii iunie, raporturile cu Marea Britanie s-au menținut în cadrul stabilit de neutralitatea proclamată de statul român în septembrie 1939 și de Declarația de garanție anglo-franceză din 13 aprilie 1939.

Ultimatumurile sovietice din 26-27 iunie 1940 și cedările teritoriale din august și

septembrie același an au reprezentat punctul de ruptură în raporturile cu Londra; din punct de vedere strict tehnic, o agresiune sovietică ar fi trebuit să pună în funcțiune garanțiile de securitate anglo-franceze. Realitatea era însă alta, Uniunea Sovietică așteptând înfrângerea Franței pentru a-și prezenta cererile, iar de o intervenție engleză în favoarea aliatului său nici nu putea fi vorba; de aceea, România nici nu a solicitat oficial aplicarea garanției, alianța româno-aliată (anglo-franceză) încetând să mai funcționeze de facto, deși de jure a continuat să mai existe un timp.

Ambasadorul în România, Sir Reginald Hoare, cel care depusese eforturi intense pentru înarmarea țării noastre cu armament englezesc modern, nota după 27 iunie: „e imposibil de evaluat ce efect a avut criza Basarabiei asupra situației României”¹². Astfel, începând cu vara lui 1940, cele două state se vor distanța dramatic din punct de vedere al politicilor naționale de securitate, deoarece interesele lor strategice devin antagonice, România urmărind ca prin apropierea de puterile Axei (Germania și Italia, în special) să se conserve statu-quo-ul la granițele sale.

Pe linia acestei reorientări a politicii de securitate în scopul prezervării intereselor naționale vitale (ființa statală și integritatea teritorială) se înscrie și Pactul petrolului (cunoscut și sub numele de Pactul armament-petrol), semnat de Victor Slăvescu și Neubacher la 27 mai 1940. Primul articol al documentului prevedea: „Ținând seama de importanța deosebită ce prezintă pentru ambele țări furniturile reciproce de armament și produse petroliere, plata acestor produse se va face conform normelor prevăzute prin Acordul pentru reglementarea plăților între Reichul german și Regatul României din 24 mai 1935 și convențiile adiționale la acel acord, însă prin compensare reciprocă directă, prin conturi speciale, conform dispozițiilor prezentului acord”. România livra Reichului cantitățile de petrol ce-i reveneau ca redevențe de stat, iar Reichul vindea în schimb arme. Pentru comerțul realizat, părțile nu efectuau plăți în numerar, deși s-au stabilit prețurile în baza cărora se făceau tranzacțiile¹³.

Reorientarea externă pe palierul politicii de securitate pentru următorii ani este clarificată la 1 iulie 1940, când guvernul anunță faptul că România renunță la garanțiile anglo-franceze din 13 aprilie 1939. Această schimbare este întărită de cuvintele premierului Ion Gigurtu care declara, la 8 iulie: „*Orientarea politicii externe a României, în cadrul celor două mari națiuni ale Axei, este un fapt împlinit. Această orientare nu este o întâmplare sau o acțiune de moment, ci reintrăm prin ea în vechi tradiții ale statului nostru, tradiții care au fost rupte pentru considerațiuni ce nu mai sunt actuale și care erau depășite de evenimente încă cu mult înaintea actualului conflict*”¹⁴.

Se încheia, astfel, un capitol de istorie politică care a marcat evoluția României ca stat și societate într-o perioadă deosebit de complexă și de transformări structurale ale lumii.

Schimbarea de paradigmă în relațiile România – Marea Britanie, 1939-1940. De la aliați de jure la adversari de facto.

Prin translatarea neașteptată a raportului de forțe pe continent în favoarea puterilor revizioniste (în special Germania și URSS), ca urmare a semnării Pactului Molotov-Ribbentrop, 23 august 1939, situația României devine critică, necesitând adoptarea unor decizii politice precaute.

În dramatica vară a anului 1939, regele României, Carol al II-lea, notează referitor la Tratatul de neagresiune germano-sovietic - „Miercuri 23 august. Interesul României este ca anglo-francezii să fie învingători și, în același timp, să fie ferită, cât mai mult, de război. În rezumat, neutralitatea cât mai lungă spre a putea păstra forțe proaspete și, eventual, dacă circumstanțele o indică, să poată interveni, când acțiunea ar fi folositoare”¹⁵.

Cuvintele monarhului sintetizau interesele strategice ale statului în acele momente: continuarea alianței cu marile democrații europene, dar păstrarea unei stricte neutralități, conservarea capacităților militare (umane și materiale) naționale pentru evenimentele viitoare care se prefigurau – peste doar o săptămână, la 1 septembrie 1939, izbucnea cel de-Al Doilea Război Mondial.

În această situație extrem de complexă, era vital ca toate componentele statului, în special cele economico-militare să funcționeze în parametri normali și să fie evitate orice dereglări. Astfel, principala preocupare a structurilor naționale de intelligence (militare și civile) va fi aceea de a anihila acțiunile de sabotaj, cele teroriste, de propagandă etc. inițiate de vecinii revizionști, Ungaria, Bulgaria și Uniunea Sovietică care puteau vulnerabiliza societatea, în general, și economia națională, în special. Dar, în premieră, pe această linie s-a situat și activitatea Serviciului Special de Informații (SSI) de stopare a acțiunilor aliaților anglo-francezi de sabotare a industriei petroliere din zona Văii Prahovei.

Schimbarea de paradigmă în activitatea serviciilor naționale de intelligence are loc pe fondul unei vechi și fructoase colaborări cu principalele servicii secrete ale acestora, Deuxième Bureau (francez) și Intelligence Service (britanic). În special cu serviciul englez colaborarea a adus mari beneficii politicii de securitate a țării, așa cum reiese din mărturiile unui apropiat colaborator al lui Mihail Moruzov (șeful Serviciului Secret de Informații al Armatei Române – SSI, în perioada 1924 - 1940), colonelul Gheorghe Petrescu, atașat militar la Roma în anii 1939–1940. Acesta, într-o declarație din 1941, menționa rețeaua Intelligence Service (IS) în România coordonată de Archibald Gibson, (corespondentul cotidianului „The Times”) ca o sursă de prim rang pentru SSI în perioada interbelică, în ceea ce privește informațiile din spațiul sovietic. În schimbul „tolerării” activității pe teritoriul românesc și al asigurării trecerii agenților lui Victor Bogomoletz (fost ofițer țarist, devenit agent britanic) peste Nistru, Moruzov obținea copiile rapoartelor informative ale agenților IS întorși din URSS¹⁶.

Colonelul Ilie Crețulescu, ofițer de informații al Marelui Stat Major (1939-1940) afirma despre Mihail Moruzov că „a lucrat într-un foarte intim contact cu serviciul de informații englez și cred că aceste legături le-a păstrat până în ultimul moment”¹⁷.

Colaborarea aprofundată româno-engleză în ceea ce privește informațiile sensibile despre cele

două mari puteri revizioniste – Germania nazistă și Rusia stalinistă – reiese și din mărturia regelui Carol al II-lea, consemnată în jurnalul său. Referindu-se la întâlnirea cu ministrul de externe britanic la Londra, în august 1937, monarhul nota: „Cu Eden, vorbind de situația generală, i-am atras atenția că există o primejdie a unei posibile înțelegeri între Soviete și Germania. Mi-a răspuns că acest lucru nu este cu puțință, iar când am replicat că informația o aveam indirect, chiar de la Intelligence Service, a fost dezagreabil mirat, dar tot nu m-a crezut”¹⁸.

Izbucnirea ostilităților în septembrie 1939 a adus în prim-plan „problema petrolului”, deopotrivă pentru beligeranți și nebeligeranți. Atât militarii, cât și decidenții politico-economici erau conștienți de faptul că războiul modern nu poate fi purtat fără resurse considerabile de carburanți și surse constante de aprovizionare.

Chiar dacă operațiunile militare în apusul continentului se vor declanșa abia peste câteva luni (aprilie 1940), aliații anglo-francezi vor iniția imediat un veritabil război economic menit să priveze economia Reich-ului de materiile prime vitale. Planurile Londrei, în acord cu cele ale Parisului, vizau lovirea directă și brutală a „drumului petrolului”, mai precis distrugerea zonelor de primă necesitate pentru Wehrmacht în acel moment – Caucazul și Valea Prahovei.

De altfel, conducerea militară britanică, anticipând posibilitatea declanșării unui război de anvergură pe continent, înființează atât în cadrul serviciilor de informații cât și al unor departamente militare, structuri specializate în elaborarea și punerea în practică a actelor de sabotaj în teritorii ce ar fi putut fi ocupate de germani sau italieni. Amintim crearea, în aprilie 1938, în acest sens, la ordinul amiralului Sir Hugh Sinclair, șeful Secret Intelligence Service (SIS sau MI 6), a unei unități speciale denumite Secțiunea D în cadrul War Office (Departamentul de Război al guvernului)¹⁹. Odată cu generalizarea conflictului, în iulie 1940 se trece la un nivel superior prin înființarea Special Operations Executive (SOE), care va căpăta în timpul războiului un renume deosebit prin acțiuni îndrăznețe în Europa controlată de puterile Axei.

Numai în primele luni de război, Cabinetul de Război britanic (War Cabinet), întrunit la Londra de peste o sută de ori, va aborda în numeroase ședințe „problema petrolului românesc”, gândită în conexiune cu blocada economică navală instituită de aliații franco-englezi pentru sufocarea mașinăriei de război germane²⁰.

Imediat după intrarea trupelor germane în Polonia, Bucureștiul este supus unor mari presiuni din partea beligeranților, care își urmăreau propriile interese strategice. Rapoartele diplomatice consemnează frecventele întâlniri ale oficialităților române cu liderii francezi și englezi în care s-a adus în discuție necesitatea, în interes comun, a transunerii în practică a proiectelor de distrugere a rafinăriilor și puțurilor din Valea Prahovei, singura zonă de aprovizionare cu carburant care putea fi eliminată (zona petrolieră a Caucazului aparținea URSS, fiind imposibil de neutralizat).

Documentele de arhivă atestă faptul că SSI-ul elaborase deja (din mai–iunie 1939, printr-un colectiv de cinci ofițeri conduși de lt. col. Constantin Rădulescu – Sița) un plan amănunțit de distrugere a instalațiilor petrolifere românești, la solicitarea partenerilor anglo-francezi. Planul a fost predat Secției a III-a a Marelui Stat Major, iar o copie a acestuia a fost livrată în toamna aceluiași an francezului Leon Wenger, delegatul special aliat în această problemă, care s-a angajat să aducă explozibilul și tehnica necesare, precum și experți geniști britanici²¹.

Dar evoluțiile neașteptate (în favoarea puterilor revizioniste Germania și Uniunea Sovietică) din toamna și iarna anului 1939 și faptul că România nu se afla în pericol iminent de a fi ocupată militar, determină guvernul român să-și modifice, la început timid, ulterior pregnant, liniile strategice ale politicii de securitate națională, obligând și sistemul național de securitate să adopte aceeași politică.

Petrolul va reprezenta prima manifestare fățișă a decuplării, într-un context extern radical schimbat, a intereselor naționale strategice românești de cele ale aliaților anglo-francezi, susținuți din umbră de Statele Unite.

Beneficiar al mutațiilor survenite la sfârșitul anilor '30 este, în special, Reich-ul german care cuprinde rapid centrul și sud-estul european în sfera sa de influență directă. Colaborarea instituțională SSI - Abwehr (Serviciul de Informații al Armatei Germane) a început, modest, în februarie 1937, printr-un prim-contact informativ semi-oficial cu serviciul condus de amiralul Wilhelm Canaris. Din vara anului 1939 și după declanșarea celui de-Al Doilea Război Mondial, interesele strategice naționale conduc la structurarea unei cooperări aprofundate (permanente, prin ofițeri de legătură) româno-germane în domeniul activității informative.

Principalul obiectiv al Abwehr-ului în România sfârșitului de deceniu era preponderent economic, constând în contracararea spionajului și sabotajului serviciilor aliante (englez și francez) în zona petroliferă și paza porturilor de la Dunăre (Giurgiu, Turnu-Severin etc.), a fluviului în zona Cazanelor; Dunărea reprezenta cea mai importantă arteră pentru transportul produselor petrolifere către economia Reich-ului.

Atenția acordată de forurile conducătoare ale Reich-ului asigurării securității spațiului românesc este reliefată în rapoartele redactate de ofițeri ai SSI (în special de maiorul C. Ionescu-Micandru) pe marginea întâlnirilor cu omologii lor din serviciul secret german, în toamna și iarna lui 1939. În urma unei asemenea întâlniri, desfășurate la București în noiembrie 1939, se raporta directorului SSI, M. Moruzov: „Chestiunea eventualelor acte de sabotaj, cari s-ar putea produce în România – în special în zonele petrolifere și pe Dunăre – interesează în gradul cel mai înalt cercurile conducătoare de la Berlin, dat fiind faptul că, în situația în care se găsește astăzi Germania, singura și cea mai sigură sursă de aprovizionare o constituie România forurile conducătoare germane și-au putut da seama de considerabila importanță ce trebuie acordată colaborării dintre Serviciile de Informații German și Român”²².

Demn de semnalat este și că elita politico-militară germană conștientiza faptul că societatea românească era încă puternic ancorată în alianțele de securitate tradiționale și că schimbarea liniilor directe ale politicii românești de securitate

(spre o alianță cu puterile Axei) cerea un timp îndelungat. De aceea, în același document din noiembrie 1939, ofițerul român de legătură raporta conducerii SSI „grija de căpetenie pe care cercurile conducătoare din Berlin o au în privința păstrării celui mai strict secret asupra proiectelor de viitor în relațiunile dintre cele două state, în scopul ca acestea să nu fie contracarate – pe de o parte – de către diplomația anglo-franco-sovietică, iar – pe de altă parte – de partidele francofile din România”²³.

Directorul SSI (1940- 944) Eugen Cristescu va relata după război faptul că această colaborare va trece la un nivel superior deoarece, la solicitarea amiralului Canaris, este creat un serviciu de protecție a regiunii petrolifere și a Dunării pe porțiunea utilizată ca și cale de transport spre Reich. Acest serviciu era compus din aproximativ 120 de agenți ai SSI și ai Abwehr-ului, aceștia din urmă recrutați din rândul minorității germane din România și care urmaseră, în Germania, un instructaj special pentru protecția instalațiilor petrolifere și aplicarea măsurilor de contrasabotaj²⁴.

Asistența SSI și-a dovedit eficiența atât prin descoperirea și prevenirea actelor de sabotaj pe Dunăre, în iarna lui 1939 și primăvara anului următor, cât și prin acoperirea transporturilor ilegale germane de arme destinate agenților Abwehr-ului infiltrați în țară (cu acordul tacit al serviciului secret), care păzeau „din umbră” rafinăriile și căile de transport. De asemenea, SSI-ul a cooperat deplin și la aplicarea planului comun româno-german de protecție a zonei petrolifere împotriva unui eventual atac anglo-francez.

Într-un Raport strict-secret adresat președinției Consiliului de Miniștri, însuși Mihail Moruzov (în calitate de director al SSI) arăta, în vara anului 1940: „Începând din luna Decembrie 1939, Serviciul Special de Informații a primit misiunea, pe care o are și în prezent, de a organiza apărarea contra acțiunilor de sabotaj pentru zona petroliferă și transporturile destinate Germaniei pe Dunăre și calea ferată. În această activitate Serviciul a fost și este ajutat de anumite organe ale Serviciului de Informații al Armatei Germane, iar rezultatele obținute au fost cele

urmărite, adică, *până în prezent, n-a avut loc nici un act de sabotaj*”²⁵.

Faptul că acțiunile SSI erau subordonate directivelor trasate de însuși monarhul țării²⁶ reiese din tensionata audiență pe care regele Carol al II-lea i-a acordat-o baronului Manfred von Killinger, trimisul special al Reich-ului, în după amiaza zilei de 27 iunie 1940.

În condițiile ultimatumului sovietic privind Basarabia, Carol al II-lea solicită imperios sprijinul diplomatic al Berlinului, amintindu-i diplomatului german acțiunile României în favoarea sprijinirii intereselor deosebite avute de Reich în țara noastră.

În acest sens, regele arată că „*România a combătut toate actele de spionaj engleze. Trebuie însă să precizez că, în ceiace Mă privește, Eu am făcut totul pentru a ajuta Germania.*

Eu am permis să se sechestreze tot materialul de războiu (tunuri, explozive, mine magnetice) pe care Englezii intenționau să-l transporte pe "Termonde", pentru a executa distrugerii pe Dunăre.

Eu am ajutat ca organizația Canaris să lucreze, în bune condițiuni, aci în România (...)”²⁷.

Confruntarea secretă româno-germano-englezo-franceză a constituit un eșec evident pentru aliații noștri tradiționali, deoarece sistemul național de securitate, urmărind protejarea intereselor vitale naționale a reușit să mențină în stare de funcționare cea mai mare parte a industriei petrolifere nu numai în primul an de război mondial, ci și în timpul dramaticelor bombardamente strategice anglo-americane din 1943-1944. Acest fapt va ajuta considerabil poziționarea țării pe parcursul anilor cruciali care vor urma.

Concluzii

În primul an de desfășurare a conflagrației mondiale, beligeranții occidentali (britanici, francezi și germani) au acordat o mare atenție petrolului românesc, evident fiecare din perspectiva intereselor sale strategice: franco-englezii urmăreau distrugerea zonei Ploiești, în timp ce germanii căutau cu asiduitate să o protejeze. În condiții total schimbate, se repeta

scenariul aplicat în noiembrie 1916, obiectivul fiind însă același: lipsirea Germaniei, în condițiile blocadei totale instituite de democrațiile occidentale, de posibilitatea de a se aproviziona cu carburanții necesari ducerii războiului modern.

Experiența anterioară nefastă (neplata de către Franța și Anglia a despăgubirilor pentru distrugerea totală a acestei industrii naționale în timpul primei conflagrații mondiale) precum și interesele superioare strategice ale țării (diferite față de perioada 1914 – 1918), au determinat guvernele de la București să aibă o atitudine extrem de prevăzătoare față de propunerile anglo-franceze de repetare a scenariului anterior. Factorii de decizie naționali (monarhul, guvernul, Marele Stat Major) considerau că distrugerea acestei importante avuții nu poate avea loc decât în cazul extrem al unei agresiuni militare directe a Germaniei naziste, ceea ce nu a fost cazul în 1939 – 1940.

Din contră, din cauza evoluției nefavorabile a cursului războiului pentru tabăra aliată, interesele naționale vitale obligă România să oscileze decisiv spre Reich în vara lui 1940, astfel că sunt eliminate cerințele Londrei și Parisului legate de industria petrolieră; se ajunge la o colaborare efectivă între structurile de apărare românești și germane îndreptată contra serviciilor secrete anglo-franceze. Politica de securitate a statului român cerea imperios păstrarea capabilităților economico-militare pentru evoluțiile ulterioare ale conflictului european.

Originalitatea situației din toamna și iarna 1939 – primăvara 1940 a constat în faptul că, deși exista o alianță în domeniul securității cu Parisul și Londra, iar contactele cu Deuxième Bureau și Intelligence Service (IS) aveau deja o vechime de peste două decenii, pentru aproape un an Serviciul Secret român și IS în special vor fi și aliați și adversari, în același timp, pe „frontul secret”. Aceasta deoarece politica de securitate națională a trebuit să fie flexibilă, adaptabilă la evoluțiile internaționale și să urmească, înainte de toate, interesele de securitate ale României²⁸.

Atât alăturarea la puterile Axei în 1941, cât și, ulterior, la Națiunile Unite în 1944 s-a realizat datorită necesității securizării intereselor naționale

de securitate vitale: prezervarea României ca stat național și independent, integritatea teritorială (adaptată la situația din epocă) și asigurarea unui statut individualizat într-o lume aflată în schimbare dramatică.

Bibliografie

1. Academia Română, *Istoria Românilor*, volum VIII, Editura Enciclopedică, București, 2016.
2. Arhivele Naționale ale României, Fond PCM – SSI.
3. Arhiva SRI, Fonduri: *Documentar și Penal*.
4. BUZATU Gheorghe, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988.
5. CAMPUS Eliza, *Din politica externă a României 1913 – 1947*, Editura Politică, București, 1980.
6. Carol al II-lea, Regele României, *Însemnări zilnice*, vol. II, Ediție îngrijită de Viorica Moisuc și Nicolae Rauș, București, 1997.
7. CÎRSTEA Marusia, *Din istoria relațiilor anglo-române (1936 - 1939)*, Editura Mica Valahie, București, 2011.
8. COLVIN Ian, *The Chamberlain Cabinet; How the Meetings in 10 Downing Street 1937 – 1939, Led to the Second World War. Told for the First Time from the Cabinet Papers*, New York, 1971.
9. Consiliul Securității Statului, Direcția Învățământ, *Din memoriile lui Eugen Cristescu*, 1968.
10. DELETANT Dennis, *British Clandestine Activities in Romania during the Second World War*, Springer, 2016.
11. DOBRINESCU Valeriu Florin, Pătroiu Ion, *Anglia și România între anii 1939 – 1947*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992.
12. FUNDERBURK B. David, *Politica Marii Britanii față de România (1938 - 1940)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
13. GILBERT Martin, Gott Richard, *Conciliatorii*, Editura Politică, București, 1966.
14. HILLGRUBER Andreas, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, Editura Humanitas, 1994.
15. PHAM J. Peter, *What Is in the National Interest? Hans Morgenthau's Realist Vision and American Foreign Policy*, *American Foreign Policy Interests*, 30: 256–265, 2008, <http://www.jmu.edu/nelsoninstitute/National%20Interest.pdf>

16. PINTILIE Florin, *Serviciul Special de Informații din România 1939-1947*, Editura ANI, București, 2003.
17. PINTILIE Florin, Tunăreanu Neviau, Marițiu Ștefan, Beldiman Corneliu, *Istoria Serviciului Secret de Informații 1917 – 1940*, Editura INI, București, 2000.
18. TITULESCU Nicolae, *Pledoarii pentru pace*, Editura Enciclopedică, București, 1996.
19. FUNDERBURK David, *Politica Marii Britanii față de România (1938 - 1940)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
20. SCOTT Burchill, *The National Interest in International Relations Theory*, PALGRAVE MACMILLAN, 2005, <http://www.palgraveconnect.com/pc/doi/finder/view/10.1057/9780230005778>
21. SCURTU Ioan, Stănescu-Stanciu Theodora, Georgiana Margareta Scurtu, *Istoria românilor între anii 1918–1940. Documente și materiale*, Universitatea București, 2001.
22. TRONCOTĂ Cristian, *România și frontul secret*, Editura ELION, București, 2008.

-
- ¹ „România și revizuirea tratatelor. Discurs rostit în Adunarea Deputaților”, București, 4 aprilie 1934, în Nicolae Titulescu, *Pledoarii pentru pace*, Editura Enciclopedică, București, 1996, p. 361-362.
- ² Consiliul Securității Statului, Direcția Învățământ, *Din memoriile lui Eugen Cristescu*, 1968, p. 16.
- ³ Academia Română, *Istoria Românilor*, volum VIII, Editura Enciclopedică, București, 2016, p. 29.
- ⁴ Marusia Cîrstea, *Din istoria relațiilor anglo-române (1936 - 1939)*, Editura Mica Valahie, București, 2011, p. 18.
- ⁵ Ian Colvin, *The Chamberlain Cabinet; How the Meetings in 10 Downing Street 1937 – 1939, Led to the Second World War. Told for the First Time from the Cabinet Papers*, New York, 1971, p. 37.
- ⁶ David B. Funderburk, *Politica Marii Britanii față de România (1938 - 1940)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 45.
- ⁷ David B. Funderburk, op. cit., p. 71.
- ⁸ Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VIII, p. 523.
- ⁹ Ibidem, p. 530.
- ¹⁰ Grigore Gafencu, *Last Days of Europe. A Diplomatic Journey in 1939*, New Haven, 1948, p. 114.
- ¹¹ David B. Funderburk, op. cit., p. 122.
- ¹² Valeriu Florin Dobrinescu, Ion Pătroi, *Anglia și România între anii 1939 – 1947*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992, p.73.
- ¹³ Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, Editura Humanitas, 1994, p. 120.
- ¹⁴ *Declarațiile primului-ministru Ion Gîrșu în ziarul Universul*, 8 iulie 1940, în Ioan Scurtu, Theodora Stănescu-Stanciu, Georgiana Margareta Scurtu, *Istoria românilor între anii 1918–1940. Documente și materiale*, Universitatea București, 2001.
- ¹⁵ Carol al II-lea, Regele României, *Însemnări zilnice*, vol. II, Ediție îngrijită de Viorica Moisuc și Nicolae Rauș, București, 1997, p. 182.
- ¹⁶ Arhiva SRI, Fond Penal, Dosar nr. 20954, vol. 21, file 5-6, apud Florin Pintilie, Neviau Tunăreanu, Ștefan Marițiu, Corneliu Beldiman, *Istoria Serviciului Secret de Informații 1917 – 1940*, Editura INI, București, 2000, p. 71.
- ¹⁷ Arhiva SRI, Fond Penal, Dosar nr. 20954, vol. 21, fila 85.
- ¹⁸ Cristian Troncotă, *România și frontul secret*, Editura ELION, București, 2008, p. 197.
- ¹⁹ Dennis Deletant, *British Clandestine Activities in Romania during the Second World War*, Springer, 2016, p. 66.
- ²⁰ Gheorghe Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 200-201.
- ²¹ Florin Pintilie, *Serviciul Special de Informații din România 1939 – 1947*, Editura ANI, București, 2003, p. 218.
- ²² Arhivele Naționale ale României, Fond PCM – SSI, Dosar nr. 24/1937, fila 95.
- ²³ Ibidem, fila 97.
- ²⁴ Consiliul Securității Statului, Direcția Învățământ, *Din memoriile lui Eugen Cristescu*, 1968, p. 21-22.
- ²⁵ Arhiva SRI, Fond Documentar, Dosar nr. 9060, vol. 2, fila 97.
- ²⁶ Canalul de comunicare între directorul SSI, Mihail Moruzov și regele Carol al II-lea era mareșalul Palatului, Ernest Urdăreanu. Această legătură dubla cadrul oficial, legal în care funcționa Serviciul Secret.
- ²⁷ Arhivele Naționale ale României, Fond PCM – SSI, Dosar nr. 24/1937, fila 276.
- ²⁸ Din aceleași considerente, chiar și după intrarea României în război de partea puterilor Axei, în vara anului 1941, contactele între Serviciul Special de Informații și Intelligence Service nu numai că nu vor fi rupte total, dar se vor amplifica, în special după dezastrul suferit de armatele germano-române la Stalingrad, în primăvara lui 1943. Mai mult, agenții britanici capturați de autoritățile române pe teritoriul național în timpul războiului sunt protejați de acțiunile serviciilor secrete germane, care doreau să le fie transferați (pentru a fi supuși unor ample interogatorii și, eventual, executați).